

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**PROF. DR. MEHMET KAPLAN'IN ESERLERİNDE
DEĞERLER VE EĞİTİM**

BAHAR GEZEN

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ BİLİM DALI

OCAK 2020

**PROF. DR. MEHMET KAPLAN'IN ESERLERİNDE DEĞERLER VE
EĞİTİM**

Bahar GEZEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

OCAK, 2020

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren altı (6) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Bahar
Soyadı : GEZEN
Bölümü : Türk Dili ve Edebiyatı
İmza :
Teslim tarihi : 20.01.2020

TEZİN

Türkçe Adı: Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın Eserlerinde Değerler ve Eğitim

İngilizce Adı: Values and Education in the Works of Professor Doctor Mehmet Kaplan

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı : Bahar GEZEN

İmza :

JÜRİ ONAY SAYFASI

Bahar GEZEN tarafından hazırlanan “PROF. DR. MEHMET KAPLAN’IN YAZILARINDA DEĞERLER VE EĞİTİM ” adlı tez Çalışması jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Ali YAKICI

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Başkan: Prof. Dr. Ali YAKICI

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Prof. Dr. Mustafa KURT

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Dr. Öğretim Üyesi Veli Savaş YELOK

Güney-Doğu Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı
, AHBV Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi:

Bu tezin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Selma YEL

TEŞEKKÜR

Tez çalışma süresince desteğini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli hocam, danışmanım Sayın Prof. Dr. Ali YAKICI ve değerli hocam Sayın Prof. Dr. Mustafa KURT'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

Hayatımın her alanında yanımda olan, eğitim konusunda maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen ve bana sonsuz güvenen biricik anneme ve babama çok teşekkür ederim.

**PROF. DR. MEHMET KAPLAN'IN ESERLERİNDE DEĞERLER VE
EĞİTİM
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

Bahar GEZEN

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Ocak, 2020**

ÖZ

Değerler, topluma ve dünyaya anlam katan insanı yüceltip ona yol gösteren önemli unsurlardandır. İnsan, değerler sayesinde bir kültürün içinde var olduğunu ve onun bir parçası olduğunu anlar. Değerlerine kıymet veren milletler, dünyaya umutla bakarlar ve sağlıklı nesiller yetiştirirler. İnsanın varlığını anlaması, içselleştirmesi, başka bireylere ve topluma olan sorumluluğunu bilmesi değerler sayesinde gerçekleşir. İnsan, kâinatın önemli bir varlığı olduğu için, diğer canlılardan üstün ve şerefli olmayı değerler sayesinde pekiştirir. Toplumun en canlı unsuru olan insan, bu sayede iyiliği, ahlaklı olmayı, vatandaşlık görevini bilmeyi kavramış olur. Değerleri önemsemeyen bireyler ise, sadece kendi bireysel ve toplumsal benliklerine zarar vermekle kalmayıp, yetiştirdikleri nesillere de bu yoksunluğu hissettirirler. Eğitilerek, değerleri öğrenen nesiller ise, toplumda birlik ve beraberliğin oluşmasını sağlayıp, toplumsal sorunların da önüne geçerek toplumdaki ayrışmaları önler. Bu bakımdan değerler, bireylerin saygı, sevgi, hoşgörü, ahlak, erdem, sabır gibi birçok temel değerlerin bireye kazandırılmasına yardımcı olur. Üniversite hocalığının yanı sıra, toplumsal meseleler hakkında da sürekli düşünen ve pek çok fikir yazısının da öncülüğü olan Kaplan, ele aldığı yazılarda hem toplumsal değerler hem de eğitimle ilgili fikirleriyle önde gelen isimlerden birisi olmuştur.

Anahtar Kelimeler : Mehmet Kaplan, Değer, Millî Kimlik, Eğitim.

Sayfa Adedi : 95

Danışman : Prof. Dr. Ali YAKICI

**VALUES AND EDUCATION IN THE WORKS OF PROFESSOR
DOCTOR MEHMET KAPLAN
(M.S. Thesis)**

Bahar GEZEN

**GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES
January, 2020**

ABSTRACT

Values are among the elements that glorify and guide human beings that add meaning to society and the world. Through human values, he understands that he exists and cares in a culture. Nations that value their values look at the world with hope and raise healthy generations. The understanding, internalization of human existence, and the responsibility to other individuals and society are realized through values. Since human beings is an important being of the universe, it reinforces the superiority being and honor of other living things through its values. In this way, human being, which is the most lively element of society, understands goodness, morality and knowing the duty of citizenship. Individuals who do not care about values not only harm their individual and social selves but also make this generation who learn the values by being educated, ensure the formation of unity and solidarity in the society and prevent the separation in the society by preventing social problems. In this respect, values help in individuals gain many basic values such as respect, love, tolerance, morality, virtue and patience. Kaplan, who is a pioneer of many articles of opinion and constantly thinking about social issues apart from teaching, has become one of the leading figures with his social values in his writings.

Key Words : Mehmet Kaplan, Values, National Identity, Education.

Pace Number : 95

Supervisor : Prof. Dr. Ali YAKICI

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Çalışmanın Önemi	3
1.3. Çalışmanın Amacı.....	3
1.4. Araştırma Soruları.....	4
1.5. Sınırlılıklar.....	4
1.6. Varsayımlar	4
1.7. Tanımlar	5
1.7.1. Değer.....	5
1.7.2. Eğitim	5

BÖLÜM II.....	6
YÖNTEM.....	6
2.1. Araştırmanın Modeli	6
2.2. Evren ve Örneklem	6
2.3. Verilerin Toplanması.....	6
2.4. Verilerin Çözümlemesi Analizi.....	7
BÖLÜM III	8
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
3.1. Kaplan’ın Çocukluk ve Lise Yılları	8
3.2. Üniversite Yılları.....	9
3.3. Kaplan İçin Tanpınar’ın Önemi.....	10
3.4. Akademik Hayatı	11
3.5. Vefatı	11
3.6. Yazı Hayatı	12
3.7. Eserleri.....	13
BÖLÜM IV	16
BULGULAR VE YORUM	16
4.1. Değerler.....	16
4.1.1. Kültür	16
4.1.1.1. Millî Kültür.....	17
4.1.1.2. Dil ve Kültür İlişkisi	18
4.1.1.3. Türk Milletinin Kültürel Değerleri.....	22
4.1.1.4. Türk Edebiyatı	23
4.1.1.5. Türk Dili	25
4.1.1.6. Türk Tarihi	25

4.1.1.7. <i>Türk Musikisi</i>	27
4.1.1.8. <i>Türk Şehirleri</i>	28
4.1.1.9. <i>Tarihî Kaynaklar ve Vesikalar</i>	29
4.1.1.10. <i>Hatıralar</i>	29
4.1.1.11. <i>Eski ve Bugünkü Türk Kültürü</i>	30
4.1.1.12. <i>Batılılaşan Toplum Karşısında Halk Kültürümüz</i>	32
4.1.2. Mehmet Kaplan'ın Yazılarında Toplumsal Meseleler	33
4.1.2.1. <i>Milliyetçilik</i>	33
4.1.2.2. <i>Millî Şuur</i>	37
4.1.2.3. <i>Milliyetçilik ve İnsaniyetçilik</i>	38
4.1.3. Dil	39
4.1.3.1. <i>Dil ve İnsan</i>	41
4.1.3.2. <i>Ortak Dil</i>	42
4.1.3.3. <i>Osmanlı Türkçesi</i>	43
4.1.3.4. <i>İlim Dili</i>	44
4.1.3.5. <i>Öz Türkçecilik</i>	44
4.1.3.6. <i>Dil Anarşisi</i>	46
4.1.3.7. <i>Dil Terbiyesi</i>	47
4.1.4. Devlet	47
4.1.5. Demokrasi	50
4.1.6. Hürriyet	51
4.1.7. Hak ve Adalet	53
4.1.8. Ordu	53
4.1.9. Anadolu Gerçeği	56
4.1.9.1. <i>Köy Hayatı</i>	57
4.1.9.2. <i>İşçi Meselesi</i>	59

4.1.10. Kadınlar ve Genç Nesil	60
4.1.11. Fikir adamları	63
4.1.12. Kendi Kendine Değer Verme	66
4.1.13. Mehmet Kaplan'ın Yazılarında Sanat ve Edebiyat	68
4.1.13.1. Sanat	68
4.1.13.2. Edebiyat	69
4.1.14. Mehmet Kaplan'ın Yazılarında Din ve Tasavvuf	71
4.1.14.1 Din.....	71
4.1.14.2. Tasavvuf.....	75
4.1.15. Mehmet Kaplan'ın Yazılarında Ahlak	76
4.1.16. Mehmet Kaplan'ın Yazılarında İlim	78
4.1.17. Eğitime Bakışı.....	80
4.1.17.1. Edebiyat Eğitimi	81
4.1.17.2. Eğitim Yuvası Okullar.....	83
4.1.17.3. Öğretmen	84
4.1.17.4. Halkı Bilinçlendirmek.....	85
4.1.17.5. Oyunla Eğitmek.....	85
4.1.17.6. Üniversite Eğitimi.....	86
4.1.17.7. Yabancı Dil Eğitimi.....	87
BÖLÜM V	88
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	88
5.1. Tartışma.....	88
5.2. Sonuç	88
KAYNAKLAR.....	92

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

Akt.	Aktaran
Dr.	Doktor
Haz.	Hazırlayan
Prof.	Profesör
s.	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
Vb.	ve benzeri
vd.	ve diğer

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Günümüzde eğitimcilerin hemen hemen tamamı temel değerler ve ahlaki standartların gelecek kuşaklara aktarılmasının bir gereklilik olduğu konusunda görüş birliği içindedirler. Çünkü toplumların varlıklarını devam ettirebilmeleri değerlerin gelecek nesillere aktarılması ile yakından ilgilidir. Sahip olduğu ve yetiştirdiği bireylerle gelişimini ve varlığını sürdürür. Bu nedenle toplumun yetiştireceği bireyler ve bu bireylerin özellikleri toplumun nasıl bir noktaya geleceğinin belirleyicisi olarak büyük önem taşımaktadır. (Uzunkol, 2014).

Znaniecki tarafından sosyal bilimlere kazandırıldığı belirtilen değer kavramı Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valera” kökünden türetilmiştir.

(Aydın, 2003; Altınkurt 2009; Izgar 2013; Karaköse, 2009; Özensel, 2003).

Değerleri meydana getiren ana kaynak insandır. İnsanın toplum içindeki yeri, hayata olan direnci, değişime ve yeniliklere açık olması değerlerin doğmasına neden olmuştur. Değerler, insanı bir kültürün bir topluluğun, bir bütünün parçası kılar. Değerler hem kişide gelişir hem de kişi onları geliştirir. Değerlerin yaşandığı toplumlara bakıldığında, bunlarda ayrışmanın yaşanmadığı, sağlıklı toplumlar olarak varlıklarını devam ettikleri görülebilir. (Tozlu, 2003, s. 45).

Değerlerin; hem eylem hem de bilgi bakımından insanın varoluş temelini oluşturduğunu söylemek mümkündür. (Günay, 2006, s. 18). Doğada insan dışında değerlere sahip olan başka canlılar yoktur. (Arslanoğlu, 2012, s. 4).

Değerler, yaşamın hazineleridir. Değerler, bağımsızlık ve özgürlük getirir, insanın kendi kendine yeterli olma kapasitesini artırır. İnsan içindeki değerleri geliştirirken bunu dünyayla paylaşır ve böylece daha iyi bir dünyaya doğru ilerlemiş olur. (Janki –Brahma Kumaris World Spiritual University, 1995; akt. Demirhan İşcan, 2007).

Değerler ulusal kültürleri korumakta, bir kültürü başka kültürden ayıran ve belli sınırlılıklar içerisinde yaşayan insanların birliğini ve kaynaşmasını sağlamaktadır. Ayrıca değerler sosyal ilişkilerin geliştirilmesinde ve toplumsal ayrışmanın önlenmesinde önemli görevler üstlenmektedirler. Bu açıdan bakıldığında değerlerin, kişilerin ve toplumların anlaşılmasında önemli katkılarının olduğunu söylemek mümkündür.

Değerler, yaşamda ikilemde kalma durumunda karar vermeyi kolaylaştırır. Toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır. Bireysel algı ve gerçeğin yorumlanmasını etkiler, davranışları kontrol etmeyi sağlar, kişi ve toplumların istek ve amaçlarını temsil eder, zamanın içinde çeşitli etmen ve bireylere göre değişebilir, duygu yüklüdür. Düşünce ve anlayışa güç verir. Davranışları yönlendirir. İnsan kişiliğinin etik, sosyoekonomik, dini, zihinsel, politik, fiziksel estetik gibi çeşitli boyutlarını içerir.

(Kasapoğlu, 2013).

Bilim insanları tarafından, değerler hakkında birçok tanım yapılmıştır. Değerlerin genel özelliklerini ise şöyle sıralayabiliriz:

Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.

Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçülerdir.

Sadece bilinç değil, duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.

Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.

Değerlerin normlardan farkı normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır. Değerler normu da içerir. (Turan & Ulusoy, 2014).

Değerleri, bir grubun üyelerinin kabul ve tasdik ettiği genelleştirilmiş inançlar olarak tanımlayan Lenski'ye göre değerler iki grup olarak sınıflandırılabilir:

Pragmatik ve ideal değerler. Pragmatik değerler, bir grup veya toplumu meydana getiren üyelerin sosyal hayatlarını sürdürebilmek için birbirine muhtaç oldukları inancından kaynaklanan, hem ferdin hem de grubun faydalanması esasına dayanan, uygulanma şansları veya imkânları “ideal değerler”den daha fazla olan; çalışkan olmak, birbirinin malına, canına ve ırzına tecavüz etmemek, güven verici olmak gibi ahlaki inançlardır. İdeal değerler ise, “Kendini sevdiğin gibi başkasını da sev.”, “bütün insanlar kardeştir.” gibi

gerçek hayatta uygulanabilme şansları pragmatik değerlerden daha az, gerçekten çok hayali ve ideal beklentilere dayalı olan inançlar anlamına gelmektedir. (Erdoğan, 1989, s. 55).

Güngör (2010)'ün tasnifine göre değerler, “ estetik, teorik, iktisadi, siyasi, sosyal, dini ve ahlaki “ olarak sınıflandırılır. (s.84-85). Schwartz (1994)'ın kendi adını verdiği değerler envanterinde yaptığı sınıflamaya göre değerler, “güç, başarı, hazcılık, uyum, özyönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyum ve güvenlik” olmak üzere on maddeden oluşmaktadır. (s. 42).

Millî değerler, dinî değerler, evrensel değerler, insani değerler, bireysel değerler, toplumsal değerler, ekonomik değerler, siyasi değerler gibi birçok alanda değer kavramı karşımıza çıkmaktadır. (Turan & Ulusoy, 2014).

Bu araştırma ile değerler çerçevesinde Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın eserlerinde öne çıkan değerler ele alınmıştır. Değerlerin tanımı, kaynağı, sınıflandırması, işlevsel olarak öne çıkan değerler, kültür ve değer ilişkisi, evrensel ve millî değerler gibi konular Mehmet Kaplan'ın yazıları doğrultusunda incelenmiştir.

1.2. Çalışmanın Önemi

Değerler, toplumun ulaşmak istediği hedefler, arzu ettiği güzel tutum ve davranışlardır. Değerler, toplumun mevcudiyeti, beraberliği, işleyişi ve devamlılığı için, toplumun neredeyse tamamı tarafından tasdik edilmiş temel kaide ve kurallardır. Toplum tarafında doğruluğu onaylanmış kural ve kaideler olarak kabul edilen değerler, toplumdaki ideal olan düşünce ve davranış kalıplarını ortaya koyar. (Turan & Ulusoy, 2014).

Bu incelemede kültür ve edebiyat alanında çok sayıda esere imza atmış olan Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın eserlerinde millî, ahlaki, dinî, kültürel değerlerin neler olduğu belirlenip hangi değerlerin öne çıktığı incelenmiştir.

1.3. Çalışmanın Amacı

Bu problemin ele alınışındaki öncelikli amaç; tüm insanlığı etkileyen, insanın varoluş amacını irdeleyen ve toplumda birey olarak yerini belirleyen değerlerin ele alınıp incelenmesidir.

Değerlerin ahlaki, sosyal ya da dinî şekilde ele alınmaları insanlık tarihi boyunca süregelmiştir. Bireyin yaşadığı toplumun kültürüyle de doğrudan ilişkili olan değerler, sosyal bilimler içinde edebiyat alanında da öne çıkmıştır. Bu doğrultuda Mehmet Kaplan'ın eserlerinde öne çıkan değerler, değerler ve eğitim açısından incelenmiştir.

1.4. Araştırma Soruları

Değer nedir?

Değerlerin, eğitim açısından önemi nedir?

Eğitim nedir?

Değerlerin, edebiyat eğitimi açısından önemi nedir?

Mehmet Kaplan'ın eserlerinde değerler ile ilgili belirlenen kavramlar nelerdir?

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma, Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın eserleri, araştırma konusuyla ilgili yayımlanan, tarafımızca ulaşılabilen kitap, makale vb. dokümanların incelenmesiyle sınırlı olacaktır. Bir biyografi taraması olmadığı için, Kaplan'ın hayatı hakkında fazla teferruatlı bilgilere yer verilmeyip, bu çalışmanın asıl konusu olan “Mehmet Kaplan'ın yazılarında değerler ve eğitim” ile ilgili unsurlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.6. Varsayımlar

Bu çalışmada, Mehmet Kaplan'ın eserlerinde değerler ve eğitimle ilgili şu varsayımlar üzerinde durulmuştur;

Mehmet Kaplan, eserlerinde değerlerin sosyal ve kültürel boyutuna sıkça yer vermektedir.

Millî ve manevi değerlerin birey ve toplum için önemini vurgular.

Değerleri, eğitimin bir parçası olarak görür ve okullarda gençlere kazandırılması gerektiğini düşünür.

Edebiyat eğitimini, geniş metin tahlillerine yer vererek incelediği lise edebiyat kitapları bu alanda yazılmış önemli kaynaklar arasında yer almaktadır.

1.7. Tanımlar

1.7.1. Değer

Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden türetilmiştir. (Aydın, 2003; Altınkurt ve Karaköse, 2009; İzgar, 2013, s. 14).

Bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahî kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural ya da kıymetlerdir. (Çelikkaya, 1996, s. 168).

Değerler, belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi olarak da tanımlanmaktadır. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Değerler, ayrıca bireylerin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak; istekleri, tercihleri arzu edilen veya edilmeyen durumları gösterir. (Turan & Ulusoy, 2014).

1.7.2. Eğitim

İnsanlığın varoluşu kadar eski; insanlık var oldukça da sürecek kadar hayati bir ihtiyaç olan eğitim, geniş anlamıyla hem bilgi verip eğitme hem de verilen bilgilerin davranışa dönüştürülmesidir. (Yaman, 2012, s. 33).

Eğitim sadece davranış değişikliğinde katkısı olan bir süreç değildir, sürekli olumluya götüren, iyi ve güzel davranışlara kapı açan bir süreçtir. Hem bireysel hem de toplumsal olan eğitim, bireyin isteği doğrultusunda toplumdaki diğer bireylerle olan münasebetini iyi yönde kullanmasına yardımcı olur.

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmanın amacı edebiyat dünyasında önemli eserleri olan, hem akademik dünyada hem de fikir dünyasında önde gelen isimlerden birisi olan Mehmet Kaplan'ın, yazılarındaki değer eğitimi bağlamında ele aldığı konulardır. Bu kapsamda gerekli eserler incelenmiş ve taranmıştır. Bu çalışma, var olan bir durumu ortaya koymayı amaçladığı için, çalışmamızın modeli betimsel bir araştırma modeli olan tarama-tahlil yöntemidir.

2.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın edebiyat alanında yazdığı kitaplarıdır. Çalışmanın örneklemini ise bu kitaplarda yer alan problemimiz dâhilinde sınırlayacağımız metinler oluşturmaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması

Çalışmamızda veri toplama için kullandığımız yöntem dolaylı gözlemdir. Söz konusu yöntemde veriler, konuyla ilgili yazılmış her türlü kaynağın taranmasıyla elde edilir. Konuyla ilgili kaynak taraması yapılmış, çeşitli kitap, makale, dergi yazıları vb. çalışmalar incelenmiştir.

2.4. Verilerin Çözümlenmesi Analizi

Değerler ile ilgili kaynaklar ve Mehmet Kaplan'ın kitapları toplanıp incelendikten sonra elde edilen verilerle araştırmak istediğimiz konuya dair araştırmalar yapılmıştır. Kaplan'ın hayatı, eğitim üzerine görüşleri, eserlerindeki değerler belirlenmiştir.

Verilerin analizi neticesinde Kaplan'ın eserleri değerlendirilirken sadece hayatı veya eserleri değil, edebiyat hocalığı ve fikir insanı olması yönü de vurgulanmıştır.

BÖLÜM III

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Kaplan'ın Çocukluk ve Lise Yılları

Mehmet Kaplan 18 Mart 1915'te Eskişehir'e bağlı bir kasaba olan Sivrihisar'da dünyaya gelir. Babası Halil İbrahim Bey, annesi Fatma Hanım'dır. Dedesi varlıklı bir insan olduğu için servetine güvenip oğlunu okutmamış ve bir meslek de öğretmemiştir. Birinci Dünya Savaşı başlayınca askere çağrılan Halil İbrahim Bey'i oğlu Mehmet uzun yıllar göremez. Ancak yedili yaşlarında babasına kavuşur. Babasının da askere gitmesiyle birlikte Fatma Hanım o yokluk yıllarında iki çocuğuyla birlikte büyük sıkıntılar çekmiştir Mehmet Kaplan'ın yetiştirdiği öğrencilerden birisi olan Prof. Zeynep Kerman bu yokluk yıllarını hocasından dinlediği kadarıyla şöyle anlatır:

Sivrihisar'a otomobil, bisiklet ve zırlı araçlarla gelen Yunanlıların kapılarına dayanmaları, "Mehmet, Mehmet" diye seslenerek sürgülü kapıyı açmalarını ihtar etmeleri, komşu evde yaşlı bir adamı boğazlamaları, kasabayı talan etmeleri, çekilirken de hükümet konağı dâhil pek çok binayı ateşe vermeleri, arkadaşlarıyla ateşe atılarak "kocaman kocaman defterleri" kurtarmaları; her şeye rağmen gülen ve oynayan çocuklara dargın gözlerle bakan, devamlı çorap ören annesi ve komşu kadınlar, onun adeta zihnine kazınmış en canlı ve acı çocukluk anıları arasındaydı. Savaş yıllarını Sırmana (Sırma Ana) adlı yaşlı ve müşfik bir komşularının evinde "girinti" (kiracı) olarak geçiren Fatma Hanım, kızını ve oğlunu geçindirebilmek için çok sıkıntı çeker, evi ısıtabilmek için tarlalardan topladığı "şabla"ları (bir cins çalı) sırtında taşır. (Kerman & Çelik, 2013).

Babası askerden döndükten sonra da maddi sıkıntılar çeken aile Eskişehir'e göçer. Eskişehir Mehmet Kaplan'ın hayatının en büyük dönüm noktası olur. Bu yıllarda ekmek ve süt satarak hem çalışır hem de çok sevdiği Eskişehir lisesinde okur. Bu lisede okurken edebiyatı ona sevdiren hocaları Cemal Duru ve Ömer Lütfi Barkan olmuştur. Mehmet Kaplan Eskişehir Lisesindeki hocalarını yıllar sonra yâd eder:

Lise sıralarındaydım. Hayatın, evin, sokağın kırı, pası, kaygısı, acısı üzerime sinmiş. Uzun boylu, parlayan gözlükleri, elindeki kitabı ile onun sınıfa girişini görür gibi oluyorum. O benim edebiyat hocam Cemal Bey'dir. İçimde aynaya vurmuş gün ışığı gibi bir dalgalanma oluyor. O konuştuğça

ruhumun bilmediği, tanımadığı bir iklime girdiğini hissediyorum. Pis, çamurlu arka sokaklar çok uzaklarda kalıyor... Bana dünyada şiir, sanat ve güzellik diye yüce varlıklar olduğunu öğreten Cemal Hoca'ya ne kadar minnettar olduğumu anlatamam. (Kerman & Çelik, 2013).

Eskişehir Halk Kütüphanesi de Mehmet Kaplan'ın hayatını değiştiren kitapları okumasında ve fikir dünyasının genç yaşlarda gelişmesinde etkili olan yerlerden birisidir. Bu kütüphanenin yıkılması üzerine yazdığı yazıda kütüphanenin onun için önemini şu şekilde ifade eder:

Hayatımda uzun yıllar bir beyaz düşünce mabedi gibi hatırası devam eden bu kütüphaneyi, Eskişehir'e her gidişimde ziyaret ederdim. Onu yıktıklarını duyunca, saadet ülkem tecavüze uğramış gibi üzülürüm. Ne olur kütüphaneleri de böyle mabetler gibi güzel inşa etseler ve onlara hiç dokunmasalar. Benim gibi fakir, evlerinde kitap, masa, soba olmayan Anadolu çocukları için, kütüphane okul kadar, hatta okuldan da mühim bir saadet ülkesidir. Günlük hayatları dar olanlar orada genişliği hissederler. Tarihe, dünyaya, kâinata, varlık ötesine açılırlar. Kütüphaneler, ruhların kendilerini en hür hissettikleri yerlerdir. Bundan dolayı onlara okullar ve mabetler kadar önem vermek lazımdır. (Kerman & Çelik, 2013).

3.2. Üniversite Yılları

Mehmet Kaplan 1935 yılında liseyi bitirir. İstanbul'a Felsefe bölümü okumak için gider. Aynı zamanda Askerî Tıbbiye sınavına girip kazanan Kaplan, burada yapamayacağını anlayınca vazgeçer. Maddi imkânları Yüksek öğretmen okuluna elverişli olduğu için burayı seçer fakat burası Felsefe öğrencisi almadığı için kaydını Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne yaptırır. Felsefe bölümünde okuyamasa bile kendini bu alanda okuduğu kitaplar sayesinde geliştirir.

Üniversitede yerli yabancı birçok hocadan ders alan Kaplan'ın en değerli gördükleri Fuat Köprülü, Reşit Rahmeti Arat ve Ali Nihat Tarlan'dır. Bu hocaları için şunları söyler:

Prof. Fuat Köprülü bana Türk edebiyat tarihinin genişlik, eskilik ve zenginliğini öğretti. O bize edebiyat tarihi ile beraber tarih metotlarını da öğretti. Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, Divan edebiyatına hâkim olan hayal ve mazmun sistemini gösterdi. Almanya'da çok kuvvetli dil tahsili yapmış olan Prof. Dr. Reşit Rahmeti Arat, dikkatimi dilin yapısına çekti. (Kerman & Çelik, 2013).

Eskişehir'de Tatar mahallesinde yaşayan Kaplan, mahalleliden duyduğu bu lehçeyi Reşit Rahmeti Arat'ın derslerinde başarılı şekilde uygulayınca hocası ona burs imkânı sağladı. Mehmet Kaplan bu sayede hem Almanca öğrendi hem de lisedeyken kendi imkânlarıyla çalışmaya başladığı Fransızcasını ilerletip tercümeler yaptı.

Mehmet Kaplan Fransızca tercümeler yaparken Alain'in eserlerini de okuma imkânı bulur. Alain, Kaplan'a hem hayat felsefesi kazandırmış hem de estetik görüşleri belirlemede fayda sağlamıştır. Bir röportajında Alain hakkındaki görüşlerini şöyle dile getirir:

Lisedeyken söylemiştim, Maksim Gorki ve Goethe, onlara karşı daima bir sevgi duydum. Üniversiteye gelince Fransızca öğrenmem icap etti. Fuat Köprülü bizzat kendisi yabancı dilden imtihan yapıyordu. Birçok arkadaşımızı sınıfta bıraktılar. O esnada ben tesadüfen hâlâ saygı duyduğum Fransız filozofu Alain'ı keşfettim. Hüseyin Cahit Yalçın *Fikir Hareketleri*'nde onun birçok propos'larını tercüme etmiş. Ben Alain'e başladım. Sonradan farkına vardım ki çok çetin bir cevize çatmışım. Anlamıyorum. Alain'in bütün eserlerini okudum ve hayatımda en büyük tesiri Alain yaptı, diyebilirim. Hayatım, lisedeki hayatım, ezilmişlik içerisinde geçti. Alain beni bu ezilmişlikten kurtardı. Alain'in felsefesi bir irade, hürriyet felsefesidir. Onu okuduktan sonra gerçekten dirildim. Öyle ki, bana sanki hakikaten çok nefis, besleyici bir gıda gibi geldi. Hâlâ da çeşitli filozofları okurum, sonra döner döner Alain'i okurum. Hayatımı değiştirmiştir, diyebilirim. (Kerman & Çelik, 2013).

3.3. Kaplan İçin Tanpınar'ın Önemi

Kaplan 1939 yılında Emir Sultan hakkında lisans tezini yazdıktan sonra mezun olur ve Fuat Köprülü onu üniversitede asistanlığa alır. Köprülü, siyasetle ilgilenmeye başlayınca yerine Ahmet Hamdi Tanpınar hoca olarak gelir. Kaplan bu süreçte Tanpınar'ın asistanı olur ve ona olan bağlılığı hayatı boyunca devam eder. Çok değer verdiği hocası için şu sözleri dile getirir:

Ahmet Hamdi Tanpınar, sanatkârlığı, şahsiyeti, zevki ve geniş kültürü ile beni kendisine hayran bıraktı. Onun asistanı oldum ve 1940 yılından 1962 yılına kadar onunla beraber çalıştım. Bu, benim için sonsuz bir zevk ve saadet olmuştur. İtiraf edeyim ki, Ahmet Hamdi Tanpınar'ı diğer bütün hocalardan üstün buldum. Tanpınar, ölümünden sonra da eserleriyle bana ve öğrencilerime rehberlik etmiştir. Ben onda dostluk, sanatkârlık ve zengin kültürün büyük bir örneğini gördüm. (Kerman & Enginün, 2000).

Mehmet Kaplan Tanpınar'ın 1943 yılında kitap hâlinde yayımlanan ilk eseri olan Abdullah Efendi'nin Rüyaları adıyla ilk yazısını yazarak hocasının ölümüne kadar otuza yakın makale yazmış, öğrencilerine tezler yazdırmıştır. Kaplan, "Ahmet Hamdi Tanpınar Hakkında Birkaç Söz" adlı yazısında hocasının sanat yönündeki gücünü şöyle ifade eder:

Eroine alıştırıcı gibi kolay, hafif, sudan yazılara alıştırmış olan geniş okuyucu kitlesi için Tanpınar'ın eserlerinin okunması ve anlaşılması bir hayli güçtür. O, hayatı derinliğine ele alan, onu bir masal kadar esrarlı ve güzel hale getiren bir yazardır. Onun eserleri, ancak yazarın sahip olduğu dikkat ve kültür ile okundukları zaman anlaşılabilir ve zevkine varılabilir. (Kerman & Çelik, 2013).

Kaplan, hocasının vefatından sonra da ona olan bağlılığını kaybetmemiş, onun eserlerini gün yüzüne çıkarıp vefasını göstermiştir. Aynı zamanda öğrencilerine de bu konuda doktora tezleri yaptırmış ve Tanpınar'ın edebiyat dünyasında hak ettiği yeri göstermeye çalışmıştır. Hocasına verdiği değeri hiçbir zaman kaybetmeyen Kaplan onu şu cümlelerle takdir eder:

Kâinat ve toplum karşısında ezilmiş, bütün gücünü kendi içinden, sanatkâr muhayyilesinden, sevgi dolu kalbinden, kitap ve güzel sanat eserlerinden alan büyük bir şahsiyetti. Tabiat ve hayat karşısında her an uyanık, kıvılcımlar saçan bir zekâ ve muhayyileye sahipti. Bize ne mutlu ki, bu harikulade zengin ruh, duygu, düşünce ve hayallerini en güzel şekilde Türkçeye aktarmış bulunuyor. İsteyen her Türk onunla ebedi dost olabilir. (Kaplan, 1978, s. 138-139).

3.4. Akademik Hayatı

1939 yılında Namık Kemal ile ilgili doktora tezi yazmaya başlar. 1942’de *Namık Kemal, Hayatı ve Eserleri* adlı tezle Ali Nihat Tarlan’dan sonra ikinci “edebiyat doktoru” unvanını alır.

Mart 1944’te *Tevfik Fikret ve Şiiri* adlı teziyle doçent olur. 1949 yılında fakültenin açtığı kontenjan ile bir yıl süreyle Fransa Sorbonne Üniversitesinde derslere girer. 1950 yılında iki ay kadar Londra’da kalır. 1953’te Âkif Paşa’dan Yahya Kemal’e adlı teziyle profesörlüğe yükselir. Nisan 1958’de “Türk Edebiyatında Sembolizm” adında tebliğ katılır. 1958 yılında Atatürk üniversitesine gönüllü hoca olarak gider ve burada Edebiyat Fakültesi dekanlığı ve rektör vekilliğinde bulunur. Erzurum’da bulunduğu süreçte Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nü kurmuş ve halk konferansları düzenleyerek halk edebiyatı sahasında önemli çalışmalarda bulunmuştur.

Asistan olarak aldığı öğrencilerinden Muhan Bali ve Mehmet Akalın’la Behçet Mahir Efendi’den derlediği *Köroğlu Destanı*’nı akademik hayata kazandırmıştır.

1962 yılında Ahmet Hamdi Tanpınar’ın vefat etmesi üzerine Yeni Türk Edebiyatı Kürsüsü başkanlığında bulunmuştur. 1967 yılında Basın İlan Kurumu üyeliği, 1973’te İstanbul Üniversitesi Senato üyeliği, 1974’te Türkiyat Enstitüsü Müdürlüğüne seçilir. Ocak 1974’te Kültür Bakanlığı Academia Nazionale dei Lincei’nin Roma’daki Mevlana seminerinde Türkiye’yi temsil eder. 1981 yılında Millî Kültür Vakfı tarafından Millî kültüre hizmet şeref armağanına layık görülür. 1982’de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’ne başkan seçilir. Yine aynı yıl Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu üyeliğine seçilir.

3.5. Vefatı

Mehmet Kaplan 1 Ocak 1984 tarihinde emekli olur ve vefatına kadar Marmara Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde lisans, yüksek lisans ve doktora dersleri verir. 23 Ocak 1986 tarihinde vefat eder. Kabri Karacaahmet mezarlığında bulunmaktadır.

3.6. Yazı Hayatı

Mehmet Kaplan çok okuyan ve okuduklarını içselleştirerek yazıya geçiren bir fikir adamı olmuştur. Yazmayı âdeta bir yaşam biçimi haline getiren Kaplan, akademik yazıları dışında şiir, deneme, sohbet türünde pek çok yazı kaleme almıştır.

Kaplan, Prof. Dr. İsmail Kara'yla bir sohbetinde yazıyla olan bağını şu sözlerle ifade etmiştir:

Erken yatar, erken kalkarım. Beş sularında kalkmış ve genellikle okumaya başlamış olurum. Kur'an'ın orijinalini rahat okuyamadığım ve Arapça da bilmediğim için Türkçe tercümesinden birkaç sayfa okurum. (Tebessüm ederek) benim hatmim böyle. Bazen Kur'an tercümesinin yerini *Mesnevi* tercümesi alır. O da çok büyük bir kitap. Günün ilk zihni faaliyetlerinin büyük bir metinle başlamasını önemişiyorum. Sonra kalem elime alır serbest denemeler yazmaya koyulurum. Az veya çok... Yazmakta olduğum yazının tam bir yazı, yayınlanabilecek bir deneme olup olmayacağına bakmam. İşin o tarafı başka bir şey, başka bir kader. Yazmak tek başına bir hadisedir, başka bir okumak, başka bir anlamaktır. (Kerman & Çelik, 2013).

Bir şeyler kaleme alabilmek için çok okumanın gerekli olduğunu söyleyen Kaplan, okuduğu kitapların dünyasını değiştirdiğini, zihninde yeni ufuklara yol açtığını düşünür. “Ben okurken yaşadım yani değiştim. Bu, peşinen yanılmış olacağımı da kabul etmek demektir. Fakat ben yanılmak korkusuyla sevmek, okumak ve yazmaktan çekinmeyi hiçbir zaman doğru bulmadım.” (Kaplan, 1978, s. 8).

Mehmet Kaplan doğruluğuna inandığı fikirleri sanat kaygısı taşımadan açık ve net şekilde yazıya geçirmeyi gaye edinmiştir. Yazma isteğinin temelinde bu inanç oluşturur. Bu nedenle de aynı konuları yazdığı birçok fikir yazısı vardır.

Hiçbir zaman hayal ettiğimiz mükemmeliyete ulaşamayız. Ben hiçbir yazımı beğenmem. Fakat düşündüğümü yazmayı, yaşamamın bir delili sayıyorum. (Okay, 2003, s. 156).

Yazmayı bir yaşama biçimi, kendiyle konuşma hali olarak gören Kaplan, yanılmaktan ve yanlışa düşmekten çekinmez. Çünkü insanın düşünerek kendisini yenileyeceğine inanır. Gelişme ve değişme onun felsefesinin derinliklerinde yatan en temel değerdir. Her gün yazmak Mehmet Kaplan'ın son anına kadar vazgeçemediği bir meşgale olmuştur. Yazma alışkanlığı, düşüncenin yazıya dökülmesini ve doğru ile yanlışın ayrılmasını kolaylaştırmıştır. (Kerman & Çelik, 2013).

Mehmet Kaplan yazı hayatına “Manzara” adlı şiiriyle başlamıştır. 1940 yılından itibaren sıklıkla denemeler yazmıştır. Kaleme aldığı yazıları yayımladığı süreli yayınlar şunlardır:

Hareket (1939-1949, 1966-1967, 1979- 1981), *Gençlik* (1939-1941), *Yeni Ses* (1939), *Çığır* (1940, 1943), *Vatan Gazetesi* (1940), *İnkılapçı Gençlik* (1941-1943), *Varlık* (1941-

1942), *Ülkü* (1942), *Tasvir-i Efkâr Gazetesi* (1943), *Çağlayan* (1943), *İstanbul* (1943-1946), *Yazı Dergisi* (1944), *Her Yönde Türk'e Doğru* (1945), *Sanat ve Edebiyat gazetesi* (1947), *Zeytin Dalı* (1948), *Bizim Türkiye* (1948), *Edebiyat Dünyası* (1948), *Yeni Sabah gazetesi* (1948-1949, 1956), *Şadırvan* (1949), *Yeni Adam* (1949), *Komünizme Karşı Mücadele* (1950-1952), *Hisar* (1952-1953, 1964-1968, 1970-1977), *İstanbul* (1953-1955), *Dialogues* (1953), *Türk Yurdu* (1954-1956, 1959-1961, 1964), *Yenilik* (1955, 1957), *İstanbul Enstitüsü Dergisi* (1957), *Ölçü* (1957), *Çağrı* (1958-1959, 1962-1964, 1966-1967, 1970-1972), *Hür Söz* (1958), *Havadis* (1959), *Türk Düşüncesi* (1959), *Yol* (1962, 1965-1966), *Elif* (1963), *Emre* (1963-1964), *Cennet Çeşmesi* (1965), *Meydan* (1968), *Pınar* (1968, 1973), *Türk Kültürü* (1968), *Milliyet Gazetesi* (1969-1972, 1974-1975), *Büyük Türkiye* (1970-1971), *Bayrak* (1971-1976), *Yeni Gazete* (1971), *Belediye İstanbul* (1972), *Türk Edebiyatı* (1972-1974, 1977), *Tercüman Gazetesi* (1973-), *Kültür ve Sanat Dergisi* (1973), *Halk Eğitimi* (1973), *Orta-Doğu gazetesi* (1974-1976), *Ziya Gökalp* (1974-1975), *Tarla* (1974), *THY Magazin* (1974), *Millî Kültür* (1977), *Uşak Halk Eğitim Dergisi* (1978), *Divan* (1979), *Maya* (1979-1983), *Töre* (1980), *Türk Dünyası* (1980), *Kubbealtı Akademi Mecmuası* (1980), *Yönelişler* (1982), *Çevre Koruma* (1982), *Kaynaklar* (1983-1984), *Türk Dili* (1952, 1984), *Boğaziçi* (1985-1986), *Türkiye Gazetesi* (1985-1986).

Mehmet Kaplan bazı şiir ve denemelerinde K. Domaniç, Osman Okatan, Osman Selçuk, Nuri Hisar, Ruhi Çınar, Nuri Tarhan gibi takma adlarını kullanmıştır.

3.7. Eserleri

1. *Namık Kemal Hayatı ve Eserleri*: Mehmet Kaplan'ın yazmış olduğu doktora tezidir.
2. *Tevfik Fikret ve Şiiri*: Mehmet Kaplan'ın doçentlik tezidir. Şahsiyet ile eser arasındaki bağlantıyı psikolojik ve stilistik metotla ele aldığı bir eserdir.
3. *Şiir Tahlilleri I (Akif Paşa'dan Yahya Kemal'e Kadar)*: Mehmet Kaplan'ın metin tahlili olarak adlandırdığı doktora tezidir.
4. *Şiir Tahlilleri II*: Cumhuriyet döneminin otuz dört şairini devir ve şahsiyet bağlamında ele aldığı eseridir.
5. *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri: Şiir Tahlilleri'nin genişletilmiş hâlidir*. Kaplan, burada da otuz altı şaire yer vermiştir.

6. *Hikâye Tahlilleri*: Bu eser alanında yapılmış ilk çalışmadır. Modern Türk hikâyeciliğinin Sami Paşazade Sezai'den başlayarak otuz sekiz yazar incelenmiştir.
7. *Tanpınar'ın Şiir Dünyası*: Mehmet Kaplan hocası Tanpınar'ın bütün şiirlerini üslup ve tema bakımından incelediği eserdir.
8. *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I ve Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar II*: Türk Edebiyatı'nın üç ana döneminde işlenmiş eserleri metin tahlili metoduyla ve Jung'un kolektif gayri şuur teorisiyle ele alındığı çalışmadır.
9. *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar III (Tip Tahlilleri)*: Oğuz Kağan Destanı'ndan başlayarak Göktürk Yazıtları, Dede Korkut, Manas Destanı, Köroğlu, Gazi Tipi, Veli Tipi, Ahi Tipi, Yeni Aydın Tipi, Kerem ile Aslı, Leyla ve Mecnun, Büyük Reşit Paşa ve Şinasi, Vatan Yahut Silistre gibi makalelerin yer aldığı eserdir. İşlenen ana fikir devlet, millet ve kültür etrafında şekillenir.
10. *Edebiyat Lise 1, Lise 2, Lise 3*: Mehmet Kaplan'ın 1976-1977 yıllarında liseler için yazdığı ders kitaplarıdır.
11. *Edebiyatımızın İçinden*: Mehmet Kaplan'ın farklı edebî eserler ve edebî kişilikleri ele aldığı eserdir.
12. *Büyük Türkiye Rüyası*: Sosyal meselelerin deneme tarzında ele alındığı eserdir.
13. *Kültür ve Dil*: Kültür, dil ve medeniyet hakkında yazılan denemelerden oluşan bir eserdir. Türk milletinin millî ve kültürel değerleri ele alınmıştır.
14. *Nesillerin Ruhu*: Cumhuriyetten önceki neslin ve cumhuriyet neslinin duygu ve düşünce yapısını, batı medeniyeti karşısındaki tavrını ve Türk milletinin sosyal meselelerini ele alan bir eserdir.
15. *Sevgi ve İlim*: Mehmet Kaplan'ın her konudaki görüşlerine deneme tarzında yer verdiği eserdir.
16. *Edebiyatımızın Bahçesinde Dolaşırken*: Farklı türdeki eserlerin elli altı yazıda ele alınmasını anlatır.
17. *Ali'ye Mektuplar*: Mehmet Kaplan'ın sınıf arkadaşı Ali Ölmezoğlu'na yazdığı mektuplardan oluşan eserdir. Bu mektuplar Kaplan'ın vasiyeti olarak vefatından sonra, 1992'de öğrencileri Zeynep Kerman ve İnci Enginün tarafından yayınlanmıştır.

18. *Köroğlu Destanı*: Mehmet Kaplan'ın Erzurum'dayken asistanlarıyla birlikte Köroğlu Destanı'nı Behçet Mahir Efendi'den derlediği eserdir.

19. *Atatürk Devri Türk Edebiyatı*: Mehmet Kaplan'ın isteği üzerine Zeynep Kerman ve Necat Birinci tarafından hazırlanan Atatürk dönemindeki her türden eserin incelendiği iki ciltlik çalışmadır.

Bu eserler dışında gençlere eski eserlerimizi sevdirebilmek için günümüz Türkçesi'yle Ahmet Haşim'den *Bize Göre*, *Gurubane-i Laklakan*, *Frankfurt Seyehatnamesi*'ni, Ziya Gökalp'ten *Türkçülüğün Esasları*'nı ve Namık Kemal'den *İntibah*'ı yayınlamıştır.

Mehmet Kaplan ekip çalışmalarını önemsemiştir. Asistan ve doçentlerle birlikte hazırladığı eserler şunlardır:

Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi I,II (İnci Enginün ve B. Emil'le birlikte, 1974, 1988), *III, VI, V* (İnci Enginün, B. Emil ve Z. Kerman'la birlikte 1978, 1993; 1979; 1982, 1989); Atatürk Antolojileri: *Devrin Yazarlarının Kalemile Millî Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal* (İnci Enginün, B. Emil, N. Birinci, A. Uçman'la birlikte 2. C. 1981), *Atatürk Devri Fikir Hayatı* (İnci Enginün, Z. Kerman, N. Birinci, A. Uçman'la birlikte, 2.C. 1982), *Cenab Şehabeddin- Bütün Şiirleri* (İ. Enginün, B. Emil, N. Birinci, A. Uçman'la birlikte, 1982, 1990).

Mehmet Kaplan'ın vefatından sonra öğrencileri Zeynep Kerman ve İnci Enginün *Mehmet Kaplan'dan Seçmeler* adlı eseri hazırlamışlardır. Yine Zeynep Kerman ve İnci Enginün Kaplan'ın üniversiteden sınıf arkadaşı olan Ali Ölmezoğlu'na yazdığı mektupları derleyip yayınlamışlardır.

Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü de *Mehmet Kaplan İçin* isminde bir anma kitabı hazırlamıştır. Mehmet Kaplan'ın öğrencilerinden Orhan Okay da *Mehmet Kaplan'dan Hatıralar... Mektuplar* eseriyle hocasının biyografisini ele almıştır.

Türk Edebiyatı (Mart 1986) ve Boğaziçi (Mart 1986) dergileri Mehmet Kaplan adına özel sayı hazırlamışlardır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

4.1. Değerler

4.1.1. Kültür

Kültür kavramı Türkçe sözlükte, tarihi, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin ifadesiyle tanımlanmıştır. (TDK 2, 1988, s. 947).

Güvenç (1994) Tylor'un tanımından aktardığı şekliyle “kültür ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun öğrendiği bilim, sanat, gelenek – görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür.” (s.101).

Dilimize ise Fransızcadan “Cultura”dan gelen sözcük ilk defa Ziya Gökalp tarafından, Arapça toprağı sürme anlamındaki ‘hars’ kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Sosyolojinin kurucusu İbn Haldun ise irfan ve medeniyetin karşılığı olarak “umran” kavramını kullanır. Cemil Meriç’e göre umran insanlığın tekâmül seyrini ifade eden öz be öz bize ait kültür, medeniyet ve uygarlık kavramlarının karşılığıdır. (Turan & Ulusoy, 2014).

Kaplan (1978)’ın tanımına göre “kültür ve medeniyet sadece fikir, sanat ve edebiyatla değildir. Kelimenin en geniş manasıyla yaşayış tarzıdır. Sofra, misafirperverlik, sevgi ve müsamaha da buna girer.” (s. 44) .

Kaplan, kültürü bir milletin maddi ve manevi ihtiyaç duyduğu her şeyin vücut bulmuş hali olarak görür. İnsanı etkileyen her şey kültürün bir parçasıdır. Ruhun manevi doyumu açısından da kültürün önemli olduğunu söyler:

Ben daima benden kuvvetli, benden büyük insanlar olduğuna inandım ve onlardan çok değerli şeyler öğrendiğime ve öğrenebileceğime kani oldum. Descartes, Alain, Valery, Goethe en yakın ruh arkadaşım oldular. Onlarda ümit, cesaret, imansızlığa rağmen, inanma kuvveti buldum. Normal bir hayat yaşamak için ya dindar olmak yahut büyük mütefekkirlerle, büyük insanlara inanmak lazımdır. Kültür bu manada kültür, ruhi muvazene için şarttır. (Kaplan, 1992, s. 202).

4.1.1.1. Millî Kültür

Kaplan'ın incelediğimiz yazılarında kültür konusunda en çok üzerinde durduğu kültürel değer millî kültürdür. Millî kültürden bahsederken Anadolu'ya gelen Türklerin Anadolu'yu keşfetmeleri, bu kültürü benimsemeleri Kaplan'a göre ilerleyen tarihlerde millî bir Türk kültürünün teşekkülüne basamak olacaktır.

Kaplan Anadolu'ya büyük bir değer biçer. Anadolu sadece bir toprak parçasından ibaret değildir. O, bu konuda Nurettin Topçu'nun ve Yahya Kemal'in görüşlerini benimser. Fransız milleti bin yıllık Fransız toprağını yaratmışsa bizim milletimiz de bin yıllık Anadolu toprağıyla yoğrulmuştur. İhmal edilen Anadolu'nun keşfedilmemesidir. Bu düşüncesini şöyle ifade eder: “Anadolu’da bulunan öğretmenler, meraklı aydınlar, doktorlar, memurlar Yahya Kemal’in İstanbul’da yaptığı keşif gezintilerini bulundukları şehre tatbik edebilirler. Bunu yaparken Yahya Kemal’e yol gösteren ana fikri unutmamalıdır. Milleti tarihte, coğrafyada aramak.” (Kaplan, 2016c, s. 137).

Yakın tarihimize geldiğimizde Tanzimat’tan bu yana Türk Kültüründeki gelişmelerin çeşitli evreler geçirdiğini söyleyen Kaplan, her devrin edebiyatta, dilde, coğrafyada, tarihte kısacası insanı ve toplumu etkileyen her alanda kültürün şekillendiğini söyler:

Bugünün Türkiye’si ile Tanzimat öncesi Türkiye’sini karşılaştırınca tarih denilen şeyin ne olduğunu anlarız. Fakat tarih, insanın çalışmalarından ayrı düşünülemez. Nesiller devirlerin meselelerine göre hareket ederlerken bazı eserler ve müesseseler vücuda getirirler ki, bunlar Malinowski’nin anladığı, geniş manada kültür denilen şeydir. (Kaplan, 2016b, s. 109).

Bir toplumu yüceltme işi o toplumdaki aydınların büyük sorumluluklar almasına, öngörüsüne ve kültürel anlamda kendilerini geliştirmelerine bağlıdır. Kaplan, Türk Kültürü ve Yüksek Kültür adlı yazısında, yüksek seviyede bir kültüre sahip olanların halk kültürünü iyi bir şekilde işleyeceklerini dile getirir. Ona göre kültürlü, ilim sahibi insanlar bu memleketin her karışına faydalı olabilirler, bildiklerini halka öğretme konusunda iyidirler.

Benim kanaatime göre, halk kültürünü diriltmenin en iyi yolu yüksek kültüre sahip olmaktır. Goethe eski Yunan ve Latin kültürüne, Rönesans aydınlık devri kültürüne sahip olduğu için Faust'u bir şaheser haline getirmiştir. İç zenginliği olmayan birisinin elinde bu masal alelade bir hikâye olmaktan öteye geçmeyecektir Yunus Emre'yi, Yunus yapan da yüksek bir kültüre sahip oluşudur. İslamiyetsiz tasavvufsuz bir Yunus Emre tasavvur edilebilir mi? Muhyiddin Arabi'yi, Emil Durkhem'i, Bergson'u okumamış olsaydı Gökalp, Gökalp olmazdı. Halk kültüründen, yüksek kültüre gitmek hemen hemen imkânsızdır. Buna mukabil yüksek kültür, kendisine zemin ararken, eğer yolunu şaşırmazsa bereketli topraklar içine, halk kültürüne derin kökler salar. (Kaplan, 2016a, s. 127).

Millî birliğin ve millet şuurunun ancak millî kültüre sahip olmakla gerçekleşeceğine inanan Kaplan, Ziya Gökalp'in düşüncesine dayanarak, aynı görüşleri paylaşır. Millî kültür için ter dökmenin, onu yaymanın doğru olacağını düşünür. Millî sınırlarımızla millî kültürel sınırlarımızın aynı olmasını da istemektedir. Bu aynı zamanda ortak kültürün de teşekkülü demektir. "Millî kültür nedir? Yine Gökalp'in o son derece açık deyimiyle söyleyeyim: Türk milletine ait Türk milleti tarafından yaratılan her şey dil, edebiyat, musiki, resim, mimari, örf ve adet, ilim teknik..."(Kaplan, 2016c, s. 25).

Görüldüğü üzere, Mehmet Kaplan, kültürü oluşturan "millî kültür"ümüzden yazılarında sıklıkla bahsetmiştir. Ortak millî bir kültür oluşturmak, halkı bilgilendirmek, halkla iç içe olmakla kazanılır. Kaplan, Türk milletinin genç neslinin ve yüksek kültüre sahip aydınlarının millî şuura sahip bireyler yetiştirmelerinde, millî bir kültür eksenini yaratmalarında son derece önemli olduklarını ifade eder.

4.1.1.2. Dil ve Kültür İlişkisi

Dil, bir toplumda insanların birbirleriyle anlaşmalarını, karşılıklı ilişkiler kurmalarını sağlayan temel taşlardan birisidir. Aynı zamanda insanlık tarihinden bu yana tüm insanların duygu ve düşüncelerini ifade etmelerindeki ilk basamaktır. Dilsiz bir toplum düşünülmemeyeceği gibi kültürü etkilemeyen bir dil de düşünülemez.

Özellikle konuşma dili halkın sadece meramını anlatmakla kalmaz. Yöresel ifadeleri de dil vasıtasıyla öğreniriz. Toplumun gelenek göreneklerini, yaşam tarzını, en içten duygularını kısacası bir toplumun farklı yönünü en güzel dil vasıtasıyla ifade ederiz.

Kaplan (1997)'a göre fert konuştuğu dili hazır bulur. Dil, ferde cemiyetin bağışladığı en büyük miras ve donatıdır. Ana, baba, çevre, okul, çocuğa dil vasıtasıyla cemiyetin asırlar boyunca biriktirdiği hayat tecrübesini ve kültürünü de aktarır. (s. 12).

Kaplan, kültürü etkileyen önemli unsurların başında dil ile olan münasebetini pek çok yazısında dile getirmiştir. Dil aynı zamanda bir milletin önemli değerlerinin başında gelir.

Mehmet Kaplan, dil ve kültür ilişkisini dikkatli bir Türk milliyetçisi olarak en ince ayrıntısına kadar değerlendirmiştir. “Dil ve Kültür” adlı yazısında bu durumu şu şekilde ifade eder:

Ziya Gökalp, dili kültürün temel unsuru sayar. O bu görüşünde haklıdır. Zira dil, duygu ve düşüncenin adeta kabıdır. Bir milletin bütün duygu ve düşünce hazinesi dil kabına veya kalıbına dökülür ve bu dil kabı ile yerden yere, nesilden nesle aktarılır. Yazı, dilin sesini kaydeden bir vasıta olarak dilin bir parçasıdır. Fakat kültür, söz ile de bir millet arasına yayılır.(Kaplan, 2016b, s. 154).

Ziya Gökalp'in dil ile ilgili görüşleri Kaplan'ın görüşleriyle paraleldir. Gökalp'e göre milleti oluşturan duygu ve düşünce hazinesi, dilden meydana gelir. Dilin kültürü etkileme gücü bu kaynaktan beslenir. Mehmet Kaplan da Ziya Gökalp'in bu fikirlerini örnek vererek kendi fikirlerinin desteklemiş bulunur. Dil toplum hayatını, kültürü etkileyen büyük unsurlardan biri olmakla birlikte kullanım alanlarını da göz önünde bulunduran Kaplan, dili kullanırken seslere, harflere, kelimelere odaklanmak yerine bizi o kelimelere karşılık gelen varlıkların etkilemesini hayal dünyamızda bunların canlanması gerektiğini söyler. Şüphesiz edebiyatın dille olan bağlantısı göz önüne alındığında, insanın hayal dünyasını, acılarını, sevinçlerini değer verdiği şeyleri kelimelerle, cümlelerle dile dökmesi de dilin gücü sayesinde. Kaplan'a göre, iyi bir yazarın, edebiyatçının işi, toplumun değerlerini, kültürünün ya da anlatacağı herhangi bir konuyu, bizi kelimelerle boğarak vermesi değildir. Önemli olan herkesin bildiği kelimelerle hafızalarda yeni ve bambaşka dünyaların canlandırılmasıdır. “Dilli Canlandırma Gücü” adlı yazısında bu durumu şu şekilde ifade eder:

Dil bir vasıttan ibarettir. Hayatta ve edebiyatta olsun biz kelimelerle değil, kelimeler vasıtasıyla bize tanıtılan veya sunulan varlıklara, eşyalara ve insanlara bakarız. Değerli olan, sevilen veya nefret edilen kelimeler veya harfler değil; insan, hayat ve dünyadır. Dil, bize kendisini unutturarak doğrudan doğruya varlığa götürdüğü nispette vazifesini yerine getirmiş olur. İyi yazar dile hâkim olduktan sonra onu unutturur. Bizzat varlık, hayat ve insanla uğraşır. Daha doğrusu dili kullanırken dürbünle dünyayı seyreden biri gibi dikkatini kelimelere değil, varlığa çevirir. Dünyayı seyredecek yerde dürbünü kendisine bakan biri dünyayı değil dürbünü görür. (Kaplan, 2016b, s. 153).

Bir toplumda ortak kültürü oluşturan pek çok değer olduğunu önceki yazılarında da belirten Kaplan, ortak dil kavramı üzerinde de durmuştur. Kaplan'a göre bir toplumda yaşayan insanların ortak kültürünü oluşturan unsurlardan birisi de ortak bir dili kullanmalarıdır. Milletlerin, nesillerin nereden geldiğini, köklerinin nereye dayandığını, neler okuduğunu, neler düşündüğünü, bilmenin yolu ortak kültürü bilmekle birlikte; o kültürü oluşturan insanların anlaşma vasıtası olan ortak dili bilmekten geçer. “Ortak Dil Ortak Kültür” adlı yazısında da bu konudaki düşünceleri şunlardır:

Ortak bir kültür ortak dile dayanmak suretiyle meydana gelir. Ortak dilden maksadım bugün en azından yüz bin kişinin anladığı dildir ki bugünkü gazete dili ona bir örnek olabilir. Aşağı yukarı 1910

yılından sonra başlayan milli edebiyat bu ortak dili ile vücuda gelmiştir. Reşat Nuri, Halide Edip, Yakup Kadri, Peyami Safa, Ahmet Hamdi, Sait Faik, Orhan Veli, Cahit Sıtkı eserlerini bu ortak dil ile yazmışlardır. Ben diyorum ki Öz Türkçe yolu ile dili zenginleştiren denemeler devam ederken, onlardan ortak dile mâl olan kelimelerden de faydalanarak yüz binlerin kütüphanelerini teşkil edecek bir ortak kültür kuralım, o bize bundan sonra yaratılacak yeni medeniyet sentezi için ortak bir hareket noktası olsun. (Kaplan, 2016b, s. 160-161).

Kaplan, yine ortak dilden bahsederken dil ve edebiyatla iç içe olan şiir ve şairin önemini vurgulamıştır. Şiiri iyi yazan bir şairin ideolojisinin, dünya görüşünün önemli olmadığını şiiri halka hitap ediyor ve anlaşılıyorsa önemli olanın bu olduğunu dile getirmiştir. Aynı zamanda Öz Türkçecilik hakkında eleştiride bulunur. Dili uydurma kelimelerle doldurup anlaşılmaz hale getirenlerin seslerini asla halka duyuramayacaklarını şöyle anlatır:

Şiir sanatı bakımından önemli olan dünya görüşü değildir. Tevfik Fikret ile Mehmet Akif'in, Ahmet Haşim ile Yahya Kemal'in hem dünya görüşleri hem üslupları birbirinden farklıdır. Onlarda ortak dil hazinesinden kendilerine göre kelime seçmişler ve kendilerine has bir şiir dünyası kurmuşlardır. Cumhuriyet devrinde Nazım'dan sonra Türkçeyi güzel ve değişik şekilde kullanan birçok şair yetişmiştir. Necip Fazıl'ın, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Cahit Sıtkı'nın, Ahmet Muhip Dıranas'ın, Orhan Veli'nin, Behçet Necatigil' in kelime dağarcıkları gibi mısra ve şiir yapıları da farklıdır. Bu şairlerden bazıları yeni icat edilen kelimeler kullanırlar ama bunların sayısı azdır. Onların hiçbirinde Öz Türkçecilik saplantısı yoktur. Kendilerini bu saplantıya kaptıran şairlerden hiçbiri seslerini geniş kitlelere duyuramamışlardır. Duyurmalarına da imkân yoktur. Zira duygu ve düşüncede iletişim ancak herkesin bildiği kelimelerle olur. Binlerce yıllık tarih ve kültürü yok farz eden bir şair veya yazarın halka vereceği pek az şey vardır. (Kaplan, 2016b, s. 178-179).

Kaplan, kültür ve dilin ilişkisinden pek çok yazısında bahsetmiştir. “Kültür Dili, Ortak Dil, Kültür Dili ve İlmî Terimler, Kültür Dili ve Konuşma Dili” adlı yazılarında, kültür dilin tanımını yapmış, kültürlü insanlardan ve ilmî terimlerden görüşlerinin farklı noktalara değinerek ifade etmiştir. Kültür dili adlı yazısında kültür dilini açıklamış, kültür dilinin günlük konuşma dilinden farklı olduğunu söyleyerek kültüre şu şekilde vurgu yapmıştır:

Kültür dili tabirini günlük konuşma ve ilim dili dışında geniş manada yazılı ve sözlü edebiyat dili karşılığı olarak kullanıyorum. Günlük konuşma dilinin başlıca özelliği günlük ihtiyaçlara cevap vermesidir. İçine bazı unsurlar karışsa bile o ilmi ve edebi bir maksat görmez. Sözlü halk edebiyatı şekli ve muhtevası bakımından günlük dilden farklıdır. Bundan dolayı o kültür diline girer. (Kaplan, 2016b, s. 166).

Yazının devamında kültür diline yazılı edebiyat ürünlerinin büyük katkısı olduğunu şöyle ifade eder:

Yazılı edebiyat kültür dilinin en büyük hazinesini teşkil eder. Yazılı edebiyat, günlük dilden ve sözlü edebiyattan yüzlerce defa o daha zengindir. Bunun sebebi yazının, binlerce yıllık sözleri saklaması ve biriktirmesidir. Kültür denilince bilhassa yazılı eserler anlaşılır. Bunların arasında halis edebiyatın dışında eski çağlara ait inanç ve ilim kitapları da vardır. Bunlarda yazılı olan inançlar ve fikirler bugüne uymasalar bile kültür tarihi bakımından değer taşırlar. Zira onlar bize eski çağda yaşamış insanları tanıtır. (Kaplan, 2016b, s. 167).

Eskilerin söylediği gibi söz uçar yazı kalır. Kaplan da kültüre en büyük katkısı yazılı kaynakların yaptığını söyler. Eski tarihlerden bugüne yansıyan kaynaklar, yazılı olmasalardı belki de eski çağlarda yaşamış insan topluluklarının yaşam tarzlarını,

kültürlerini, medeniyetlerini bugün kolaylıkla öğrenemeyecektik. Yazılı ürünler sayesinde pek çok değere kavuşmuş olduk.

“Ortak Dil”, “Kültür Dili” ve “İlmi Terimler” adlı yazısında Kaplan, kültürlü insanın vasıflarından bahseder. Toplumumuzda da kültürlü insan denince aklımıza okumuş, görmüş geçirmiş, belli bir hayat görüşü, ideolojisi olan insan profili gelir. Kültürlü insan içinde yaşadığı toplumun maddi ve manevi değerlerine sahip çıkar ve bunu gelecek nesillere hakkıyla ulaştırmak ister. Bu gaye aynı zamanda toplumun birlik ve beraberliğini de ayakta tutan önemli bir unsurdur. Şayet kültürlerine, maddi ve manevi değerlerine ilgisiz kalan, sahip çıkmayan toplumlar yıkılmaya mahkûm yaşarlar. Kaplan, toplumda kültürlü insanın dili çok iyi kullandığını anlatırken, kültür dili ile ilim dilinin birbirinden çok farklı olduğunu belirtir. Ona göre, bir insanın dili kullanma gücünün, okuduğu kitaplara bağlı olduğunu, kitap okumanın kültürlenmek için önemli bir araç olduğunu belirtir. Bu konuda şunları söyler:

Derin kültür konuşma diliyle değil kitaplarla elde edilir. Bir veya birkaç kitapla değil, yüzlerce kitapla... Boş vakitlerini kitap okumakla geçirenler, yüzlerce kitap okuyabilirler. Biz bu okuduklarımızın pek azını başkalarına aktarıyoruz. Kültürlü bir insanın fikir ve his dünyası, konuşmalarından kat kat geniştir. Konuşma bir insan hakkında pek az bilgi verir. Kültürlü bir insanı tanımak için okuduğu, bilhassa tekrar okuduğu kitapları bilmek lazımdır. Nice insanlar vardır ki sükûtlarının arkasında, uçsuz bucaksız bir fikir deryası dalgalanır. (Kaplan, 2016b, s. 163).

Kaplan, Kültür Dili Konuşma dili adlı yazısında da kültür dilinin, ilim dilinden daha geniş manalar taşıdığını, daha kapsamlı olduğunu söyler. İlmî değerlerin dille ifade edilmesi, aynı zamanda kültürü de ilgilendirir. Bu bakımdan ilim ve kültür birbirinden çok etkilenen unsurlardır. Şüphesiz her milletin edebiyat, felsefe, ilim vs. dili kendi kültürünü meydana getirir. Kaplan, dili bu yönüyle de değerlendirmiştir. Ona göre:

İlim büyük nispette kültüre girmekle beraber kültür kelimesi daha geniş bir mana taşır. Kültür, yalnız bugünkü eserleri değil, eski eserleri de içine alır. Din, edebiyat ve felsefe kültürünün en büyük kaynaklarını teşkil eder. Bunlar arasında derin, sürekli, karmaşık münasebetler vardır. Kendi milletin diline, edebiyatına felsefesine karşı ilgi duymayan ve bunlarla ilgili kaynak eserlerle beslenmeyen bir fikir ve sanat adamının ve dahi politikacının düşüncelerinin çok sığ olacağı tabidir. Kaldı ki, kültürlü bir insan en az bir yabancı dil bildiği gibi bu dilde yazılan eserleri de okur. Yalnız kendi milletin değil bütün insanlığın yarattığı eserlerden de faydalanır. Osmanlı aydını Türkçe yazılmış eserlerden başka, dünyanın en büyük kültür dili olan Arapça ve Farsça eserleri de ezberlercesine okuyordu. Duygu düşünce ve hayal dünyası bundan dolayı çok zengindi. (Kaplan, 2016b, s. 170).

Dili iyi kullanma, yerinde kullanma ve nesillere aktarma konusunda kültürlü insanların öneminden pek çok yazısında bahseden Kaplan, Kültürlü İnsanlar adlı yazısında toplumumuzda yetişen, kültürel şahsiyetlerimizin önemli değerler olduğunu, onları bilmenin millet olarak bize, gençlerimize ve gelecek nesillerimize faydalı olacağından bahseder. Bu konudaki görüşlerini şöyle anlatır:

Bir Fatih'i bir Baki'yi bir Sinan'ı bir Dede Efendi'yi bilmek başlı başına bir ihtisas gerektirir. Fakat daha önce söylediğimiz gibi onları tanımak pek çok şey kazandırır. En azından kendi milletimize güvenimiz artar. (Kaplan, 2016b, s. 74).

Toplumda yaşayan bireylerin ün salmış ve topluma faydalı olmuş şahsiyetlerin varlıklarını bilmeleri, kültürel değerlerine sahip çıkmaları bakımından oldukça önemlidir. Bu değerlere sahip çıkabilmeyi öğretmek en başta öğretmenlerin görevidir. Kaplan, öğretmenlerin, kültürlü insan yetiştirmede büyük rollerinin olduğunu her öğretmenin ders verdiği sınıflarda, kabiliyetli gördüğü öğrencilerle ayrıca meşgul olmalarının çok faydalı olacağını şu cümlelerle ifade eder:

Öğretmenler, kültürlü insanlar yetiştirmek suretiyle milletin kültürünü zenginleştirir. Keşfedilecek kabiliyetli bir genç, yarının bir Ziya Gökalp'i bir Yahya Kemal'i olabilir. Diyarbakır'da Ziya Gökalp'in kabiliyetini tabiat dersleri veren bir Rum doktor keşfetmiştir. Öğretmenler, herkese ortak dersleri verirken kabiliyetli gençlerle, ayrıca meşgul olmalıdırlar. Zira onlar bire bin verirler. Kabiliyetleri geliştirilirse onlardan bütün millet ve insanlık faydalanır. Kültürün gerçek işçileri, üreticileri ve çoğaltıcıları öğretmenlerdir. Türkiye'yi ileri götüren, onların öğrencileridir. Yüz öğrenciden en az iki üç tanesi mutlaka üstün bir kabiliyet taşır. Bu kabiliyet, matematik kabiliyeti olduğu kadar musiki, resim edebiyat, spor kabiliyeti de olabilir. Kabiliyetli öğrenciler, başkaları için örnek olur. Hayatı boyunca beş on kabiliyet keşfetmeyen ve onların gelişmesine yardım etmeyen öğretmen kendisini başarılı saymamalıdır. (Kaplan, 2016b, s. 75-76).

Kısacası Mehmet Kaplan, dil ve kültür ortaklığına pek çok yazısında yer vermiş, dili kültürü oluşturan unsurların başında geldiğini her defasında dile getirmiştir. Millet olarak ortak kültürümüzün varlığını söyleyen Kaplan, bu ortak kültürün ortak dilden etkilendiğini, kültürlü insanların bu dili aktarmada, bu kültür döngüsünü oluşturmada faydalı olduklarını söylerken aynı zamanda genç nesilleri yetiştiren öğretmenlerimizin de edebiyat alanında yetenekli öğrencilere ayrı bir vakit ayırmalarının faydalı olacağını düşünür. Bu sayede öğrenci dile, şiire, yazıya olan yeteneğini daha fazla gösterecek ve hayal dünyasını yazıya dökerken dilini etkili kullanmış olacaktır. Dili yerinde ve etkili kullanan nesiller ortak bir dil ve kültür için de son derece faydalı olacaklardır.

4.1.1.3. Türk Milletinin Kültürel Değerleri

Bir milletin kültürel değerlerini; dil, edebiyat, din, sanat, felsefe, sosyoloji gibi pek çok alandan kaynaklar oluşturur. Toplumun maddi ve manevi kültür birikimine, tek bir kaynak örnek gösterilemez. Kaplan'a göre, Türk milletinin kültürel değerleri Türk dili, Türk edebiyatı, Türk tarihi, Türk musikisi, Türk plastik sanatları, Türk şehirleri, Türkiye'nin tabii güzellikleri ve servet hazineleri, kültürlü insanlar, Türklük ve İslamiyet, çağdaş Türk kültürü ve medeniyetidir. Tüm bu isimler bir araya gelerek Türk milletinin kültür değerlerini oluşturur.

Kaplan, “Türk Milletinin Kültürel Değerleri” başlıklı yazısında kültürü maddi ve manevi olan her şeyi geliştirmek olarak tanımlamaktadır. Kültür, bu yüzden gelişen ve değişen bir kavramdır. Dünya üzerinde birbirinden etkilenmeyen saf kültürün olmadığını söyleyen Kaplan, bu durumu şöyle ifade eder: “Yüksek seviyede olan hiçbir kültür saf değildir. Medeni milletlerin istisnasız hepsi başka milletlerin kültürlerinden istifade etmişlerdir.” (Kaplan, 2016b, s. 35).

4.1.1.4. Türk Edebiyatı

Edebiyat bir milletin, sözlü ya da yazılı gelenek göreneklerini, yaşam tarzını, dilini, töresini, duygularını en güzel ve estetik şekilde işleyen güzel sanatlardan birisidir. Şüphesiz Türk kültürü içinde Türk edebiyatının kayda değer bir yeri vardır. Kaplan edebiyatı kültüre denk bulur. Kültür ve edebiyatın birbirinden ayrılmaz parçalar olduğunu belirtir. Edebiyatı bu yönüyle kültürün aynadaki aksine benzetir.

Ben şahsen edebiyatı hemen hemen kültüre denk buluyorum. Denklik ayniyet demek değildir. Aynadaki hayali kendisine akseden eşyaya benzer. Edebiyat, bu manada kültürün, aynadaki aksine benzetilebilir. Bu demektir ki, kültür sahasından ne varsa onların hepsinin akislerini edebiyatta bulmak mümkündür. (Kaplan, 2016b, s. 11).

Kaplan, Türk edebiyatını bir bütün olarak ele alır. Bu bütünün parçaları olan Halk Edebiyatı, Eski Türk Edebiyatı ve eski Türk kültürünü yansıtan Orhun abideleri hakkında fikirlerini beyan eden Kaplan; radyonun, televizyonun binlerce yıllık halk kültürünü öldürdüğünden bahseder ve eleştiride bulunur. Ona göre her köy ve kasabadan en kısa zamanda türkü, masal, destan, bilmece, tekerlemeler toplanmalıdır ve derlenerek yazıya geçirilmelidir. Bunu da şu sözlerle ifade eder:

Türklerin binlerce yıldan beri süregelen çok zengin bir sözlü edebiyatları vardır. Bunlardan pek azı yazıya geçirilmiştir. Atatürk Üniversitesi Türk Halk Edebiyatı Kürsüsü hocaları ve öğrencileri bunlardan bir kısmını toplamışlardır. Her köy ve kasabadan en az bir kitap dolusu türkü, masal, destan, bilmece, tekerleme toplamak mümkündür. Radyo ve televizyon kültürü, bu binlerce yıllık halk kültüründen koparıyor. Bunların gün geçmeden toplanması lazımdır. (Kaplan, 2016b, s. 45-46).

Kaplan'ın bir başka eleştirisi de bizim dışımızdaki Türklerin, edebiyatlarına ilginin azlığıdır. Bunlara Türkiye, liselerinde ve üniversitelerin de yer verilmemesidir. Şöyle eleştirir:

Türkiye’de dış Türklerin edebiyatlarına karşı ilgi çok azdır, Türk üniversitelerinde Azeri, Kazak, Kırgız, Türkmen, Özbek vs. edebiyatlarını okutan kürsüler yoktur. Bu büyük bir eksiklik. Türkiye üniversiteleri ile liselerinde dış Türklerin edebiyatlarına mutlaka yer verilmelidir. Alman, İngiliz,

Fransız, İtalyan, Çin, Fars ve Arap dil ve edebiyatların okutulduğu bir Türk ülkesinde, diğer Türklerin dil ve edebiyatlarına ehemmiyet verilmemesini anlamak güçtür. (Kaplan, 2016b, s. 48).

Kaplan, aynı yazının devamında, Türkiye'deki bilim adamlarının eski Türk kültürüne ait yazılı eserlere ilgi göstermediklerini de hatırlatır:

Türkler, İslam dini ile karşılaşmasından önce Budizm, Maniheizm, Hristiyanlık ve Museviliğin tesiri altında kalmışlardır. Bu dinlerin hepsi yüksek bir medeniyet ve edebiyat vücuduna getirmiştir. Büyük bir kısmı, Uygur harfleriyle yazılı olan bu dinlere ait metinlerin çoğunu Avrupalı bilim adamları okumuş ve neşretmişlerdir. Lazım gelirdi ki kendi medeniyet tarihlerini ilgilendiren bu metinleri Türk âlimleri okusun ve neşretsinsinler. (Kaplan, 2016b, s. 48).

Edebiyatı baştan beri bir bütün olarak gören Mehmet Kaplan, eski Türk edebiyatımızın dili ağır ve anlaşılması zor diye edebiyata dâhil etmeyen ya da yok sayanların hatalı olduklarını düşünür. Bunu durumu eleştirerek şu sözleri söyler:

Eski Türk edebiyatında insanı yücelten, sevmeye, iyilik yapmaya sevk eden yaşamaya düşünmeye sevk eden konular ön planda gelir. Bizde bugün onu incelerken, bu tarafları üzerinde durmalı, ses, kültür, hafıza ve zevkimize eski şairlerimizin güzel beyit ve mısralarını katarak, ruhumuzu zenginleştirmeliyiz. Avrupalı sanatçılar, yeni ilham kaynakları bulmak için kendilerine tamamıyla yabancı, eski ve iptidai kavimlere giderken biz neden kendi atalarımızın eserlerine sırt çevirelim. Bizler onların çocukları değil miyiz? Onları tanımak ve sevmek bize bir asalet, şeref ve derinlik duygusu kazandırır. (Kaplan, 2016b, s. 50-51).

Kaplan, aynı zamanda Anadolu'da kurulan Türk tarikatlerinde eski Türk Şamanizm'in etkileri görüldüğünü söylerken, şu sözlerle de bizim ilim adamlarımızın yeterli incelemelerde bulunmadığını eleştirir.

Biz İslam'dan önceki Türk medeniyetine ait pek az şey biliyoruz. Hâlbuki bize ait pek çok şey o devirden kalmadır. İslamiyet bu eski Türk medeniyetini yok etmemiş, onun üzerine İslami bir örtü geçirmiştir. İslam-Türk tarihine İslamileşmiş ve eski Türk ruhu şekil verir. Birçok yazımda belirtmeye çalıştığım gibi İslam-Türk tarihini yaratan gazi tipi eski alp tipinin bir devamıdır. Profesör Doktor Fuat Köprülü Anadolu Türk tarikatlerinde eski Türk Şamanizm'inin büyük tesiri olduğunu söyler. Ben de aynı kanaatteyim. Fakat biz Türk tarikatlerine ait vesikaların henüz onda birini bile incelemiş değiliz. (Kaplan, 2016b, s. 13).

Türk Medeniyet tarihine bakıldığında Türklerin Orta Asya'dan bu yana çeşitli kültürlerle ve medeniyetlerle karşılaştığını, bu medeniyetlerden zaman zaman etkilendiğini ve kendisinin de başka medeniyetleri etkilediği bilinen bir gerçektir. Özellikle Anadolu'ya geldikten sonra İslamiyet'i seçen Türkler Anadolu'da hâlihazırda bulunan halkla kaynaşmış, hoşgörü ve sevgiyle bir arada bulunmuştur. İslami devir Türk medeniyeti bilindiği gibi İslam öncesi eski Türk medeniyetinin de etkilerinin devam ettiği pek çok ortak yönlerinin olduğu bir medeniyetin teşekkülü olmuştur. Şüphesiz yeni bir şey kendiliğinden ortaya çıkmazsa mutlaka eskinin de bir tesiri vardır. Çağdaş Türk medeniyeti için de böyle düşünen Kaplan düşüncelerini şöyle ifade eder:

Cumhuriyet devrinde Köroğlu, pek çok şiir, tiyatro ve romana konu olmuşsa bu bir tesadüf eseri sayılamaz. Yine Cumhuriyet devrinde Türk aydınları Yunus'ta birleşmişlerse bunun bir manası vardır. Cahit Sıtkı, birbirinize sarmaşık gibi sarılan yaşama sevinci ve fanilik duygusuyla, Baki'nin ruhunu

devam ettirir. Divan şairlerimizin mazmun yolculuğu, Behçet Necatigil’de yeni bir şekle girer. (Kaplan, 2016b, s. 82).

4.1.1.5. Türk Dili

Bir milletin önemli değerlerinden birisi de şüphesiz dilidir. Dil, edebiyatın, sanatın, kültürün de ifadeye dökülmüş, sesli şeklidir. Kaplan, Türk dilini binlerce yıllık bir mahsul olarak görür. Divan edebiyatının yazıldığı Türkçeyi örnek vererek, binlerce deyim, yabancı kelime ve terkiplerle dolu olmasına rağmen divan edebiyatını yok saymamamız gerektiğini, “Türk Dili” adlı yazısında şu şekilde ifade eder:

“Divan Edebiyatı eski Türk kültürünün bir parçası ve en güzel aynasıdır. Onu eski Türk medreselerinden, tekkelerinden, sarayından, çarşısından ve günlük hayatından ayırmaya imkân yoktur. Onu da ötekiler gibi Türkler vücuda getirmiştir.” (Kaplan, 2016b, s. 41).

Kaplan'a göre, dilimizi zenginleştirmeliyiz yozlaştırarak fakirleştirmekten uzak durmalıyız. Bunu toplumdaki her bireyin görevi olarak vurgular. Kelime tasfiye etmekle yeni kelimelerin icadının birbirine karıştırılmaması gerektiğini söyleyen Kaplan, yeni kelimelerle şive taklitlerinin de aynı olmadığını, öğretmen ve öğrencilerin böyle durumlarla karşılaştıklarında, kelimelerin mana ve tasvirlerini kaydederek dille ilgili ilim adamlarına bildirmeleri gerektiğini söyler.

Orta Asya'da yaşayan eski Türkler, kışın karların parıltısından gözlerini korumak için at kılından bir gözlük kullanırlarmış. Kaşgarlı Mahmut bu gözlüğe “gözündürük” adının verildiğini söylüyor. Kıyıda bucakta Türk Kültür ve medeniyetine ait bin bir teferruatı belirten kim bilir daha ne çok kelime vardır. Öğretmenler ve öğrenciler, böyle kelimelerle karşılaşırlarsa onların mana ve tasvirlerini kaydederek, dil ile ilgili ilim adamlarına bildirmelidirler. Nerede olursa olsun Türkler tarafından konuşulan ve yazılan her kelime Türk Kültür Lügat 'ine girmelidir. Onların hepsi Türk kültürünün muhtevasını tarih ve coğrafyasını, belli etmene yarayan birer delildir. (Kaplan, 2016b, s. 45).

Kaplan, dil ile ilgili bahiste Türkçenin çok eski tarihlere dayanan bir dil olduğundan bahsederken itibarını, önemini kaybetmediğini de şu sözlerle anlatır:

“Dillerini koruyan Türkler hiçbir zaman milli şahsiyetlerini kaybetmemişlerdir. Bu Türkçede kökün ve Türklerde soy sop fikrinin sağlam oluşundan ileri gelir. Türk dışarıdan gelen her şeyi kabul eder, kendi bünyesine ekler fakat kökü itibarıyla aynı kalır.” (Kaplan, 2016b, s. 122).

4.1.1.6. Türk Tarihi

Tarih kavramı Türkçe sözlükte, toplumları, milletleri, kuruluşları etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan; bu olaylar arasında ilişkileri, daha önceki

ve sonraki olaylara bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri, her milletin kurduğu medeniyetleri, kendi iç sorunlarını inceleyen bilimdir, şeklinde yer alır. (TDK 2, 1988, s. 1419).

Tarih kavramının çıkarımından kendiliğinden açıklık kazanan şey şudur: Ne mutlak olarak yasalardan bağımsız ne de mutlak olarak yasalara bağlı bir olaylar zincirine tarih adı verilebilir. (Özlem & Ateşoğlu, 2014).

Kaplan (1987)'a göre, “tarih insanlar için anlatılması iyi bilinirse, daima aktüeldir. Zira tarih, insanoğlu, insanoğlunun kaderi, macerası, savaşı, ölümü, yeniden doğuşu demektir.” (s. 450).

Tarih bir milletin geçmişini yansıtan kültürel bir değerdir. İnsan geçmişini bilerek yeniyi arar ve geçmişte yapılan hataları görerek de o hatalardan uzak durmaya çalışır. Kaplan yaşanan tarihi asıl tarih olarak görür ama yaşanan tarihin tam gerçekliğine kesin olarak hiçbir zaman ulaşamayacağını söyler:

Asıl tarih “yaşanan tarih”tir. Fakat yaşanan tarihi hiçbir zaman tam olarak bilemeyiz. Zira biz yaşanan tarihi ondan arta kalan vesikalara göre tanırız. Bunların gerçekliğe uygunluğu daima şüpheli, sayısı ise azdır. Tarih kitapları tarihi, belli bir açıdan aksettirirler. Vesikalar belli bir maksada göre kullanılır, düzenlenir ve yorumlanır. En objektif tarih bile, vesikalarla sınırlıdır. (Kaplan, 1987, s. 450).

Her milletin varlığının nişanesi olan bir tarihi vardır. Milletler, uzun tarihî yolculukları sonucunda kendi destanlarını, türkülerini, gelenek göreneklerini, dilini ve sanatını hep bu tarih sahnesi içinde yoğurarak meydana getirmişlerdir. Türk tarihi de Türk milletinin önemli değerlerindendir. Kaplan, Türk tarihinden bahsederken, “Millî Şuur”’a değinmiştir. Millî şuura sahip milletlerin tarihlerini bildiklerine ve bu şuurla tarihlerini öğrendiklerini vurgular. “Türk Tarihi” adlı yazısında bu fikirlerini şöyle belirtir:

Milletler ancak tarihlerini bilmek suretiyle millî şuura sahip olur. Bir millete mensup olmak onu bilmek değildir. Şairin dediği gibi:

“O mahiler ki derya içredir deryayı bilmezler.”

Millî şuur adı üstünde, şuur demektir. Şuur ise bilmek, farkına varmak manasına gelir. Milletinin tarihini bilmeyen, kelimenin gerçek manası ile Millî şuura da sahip olamaz. (Kaplan, 2016b, s. 54).

Kaplan, bu yazısının devamında tarihçilere fikir adamı ve sanatkârların da yol gösterip katkılarda bulunacağından bahsederken sanat yoluyla tarihi duyguların insanları etkileyebileceğini şu cümlelerle anlatır:

Fikir adamları ile sanatkârlar tarihi hadiselerin manasını keşifte tarihçilere de faydalı olabilirler. Tarihçiler, hakikate bağlı kalmak için vesikaların dar sınırlarını aşamazlar. Hâlbuki vesikalar ağaçların kabukları gibi çok defa o yaşanan hayatın sathını verirler. O kabuğun içindeki özü yani manayı bulmak için biraz filozof ve sanatkâr olmak lazımdır. (Kaplan, 2016b, s. 56) .

Kaplan, milletlerin tarihini geçmiş, bugün ve gelecek şeklinde bir bütün olarak ele alınmasının tarih bilinci oluşturmada gerekli olduğunu düşünür. Toplumsal meselelerin bu şekilde daha kolay çözüleceğini söyler:

“Milletlerin hayatı, bugünü, geçmişi ve geleceğiyle bir bütün teşkil eder. Bundan dolayı sosyal meseleler üzerinde düşünürken, onları tarih ve zaman çerçevesi içinde ele almak büyük fayda sağlar.” (Kaplan, 1978, s. 135).

4.1.1.7. Türk Musikisi

Kaplan (1992) musiki için şunu söyler, “musiki anlamadığım hâlde bana çok derin anlar yaşıyor, onda bütün dünyeviliğimin vücudumdan sıyrıldığını, yıkandığını hissediyorum.” (s. 110).

Kaplan, musikiyi bir milletin sevinçlerini, üzüntülerini, duygularını ifade etme şekline aracı olarak görür ve bu anlamda musikiyi millî kültürel değer sayar. Her milletin tarihi, dili, edebiyatı gibi musikiyi de milletlere has bulur.

Kaplan (1997) şöyle ifade eder: dil ve edebiyat gibi musiki de, dünyanın her yerinde sosyal tabakalara, zümrelere, çevrelere göre farklılıklar gösterir. Musikiyi de dil, edebiyat gibi medeniyet tarihinden ayırmaya imkân yoktur. (s. 35).

İnsan ruhunu dinlendiren önemli araçlardan olan müzik insanı, kimi zaman neşelendirir, kimi zaman ağlatır, kimi zaman geçmişe götürür. Müziğin eski çağlardan bu yana insan hayatında etkilerinin olduğu bilinir. Bazı hastalıkların tedavisinde de kullanılan müzik Türk medeniyet tarihi açısından da önemli bir yere sahiptir. Kaplan, batı taklitçiliğine kapılanları eski Türk musikisi ve Osmanlı dönemine ait edebi eserleri lise müfredatından çıkarılmasını şu şekilde eleştirir:

Çokları eski Türk musikisini Arap ve Acem musikisinin taklidi sanıyor. Yazıldığı dil dolayısıyla Osmanlılar devrine ait edebi eserler lise müfredat kitaplarından çıkarılmaya çalışılıyor. Bu tavırların arkasında batı taklitçiliği ve kendi tarihinden nefret fikirleri vardır. Fakat böyle davrananlar batının da cahilidirler. Zira batılı bilim adamları bizim tarih, edebiyat ve sanatımıza bizden daha çok ilgi duymakta ve değer vermektedir. (Kaplan, 2016b, s. 13-14).

Kaplan Türk Musikisi yazısında klasik Türk musikisini de halk musikisini de bizim olarak görür ve birbirinden ayırmaz. Kaplan dil ve edebiyat gibi müziğinde çağın şartlarına göre değiştiğini söylerken yeni vücuda gelmiş bir müzik anlayışı ortaya çıktığında da eskiye uymuyor diye reddetmenin doğru olmadığını ifade ederek şöyle eleştiride bulunur:

Türkler yerleşik medeniyete geçmeden önce göçebe hayat sürüyorlardı daha sonra köylü ve şehirli oldular dilleri ve edebiyatları gibi müzikleri de yaşayış tarzlarına göre değişti. Bugün sosyal gelişmeye paralel olarak dil ve edebiyat ile beraber musikinin de değiştiğini görüyoruz. Yeni Türk musikisi henüz şekil almış değildir bir deneme ve kaynaşma halindedir. Yarın Çağdaş Türk medeniyetine uygun yeni bir musiki vücuda gelince eski halk ve klasik Türk musikisine uymuyor diye onu ret ve inkâr mı edeceğiz? Böyle bir düşünceyi ilmi olarak müdafaa imkânı yoktur. (Kaplan, 2016b, s. 58).

Kaplan, başka bir yazısında da yine bu görüşlerini savunur:

“Klasik Türk musikisi de Türk halk musikisi gibi bizimdir. Onun halk musikisinden farklılığı, daha işlenmiş, saraylarda ve konaklarda yaşayan yüksek kültürlü tabakaya hitap etmiş olmasındandır.” (Kaplan, 1997, s.37).

4.1.1.8. Türk Şehirleri

Mehmet Kaplan Türk milletinin kültürel değerlerinden olan Türk şehirlerinin Türk mimarisinde güçlü bir tarihe sahip olduğunu ve buna sahip çıkılması gerektiğini söyler. Türk şehirleri adlı yazısında Tanpınar'ın “Beş Şehir” adlı kitabını da değerlendirerek tarihi şehirlerimizin önemini vurgular:

“Tanpınar'ın Beş Şehri'nde üzerinde durduğu mühim unsurlardan biri de mimaridir. Eski Türk şehirlerinin hemen hepsi abide denilecek güzel eserlerle süslüydü. Selçuklu da Osmanlı da mimariye büyük değer veriyorlardı. Onların yaptıkları eserler Türk şehirlerine bir çehre kazandırmıştır.” (Kaplan, 2016b, s. 67).

Türkiye konumu itibariyle oldukça zengin bir tarih ve coğrafyaya sahiptir. Geçmişte pek çok medeniyet ile iç içe yaşamış zengin bir kültüre sahip olan Türk medeniyeti bugün de doğal güzellikleri ile dünya çapında bilinmektedir. Kaplan, kültürün sadece manevi değil maddi olarak da işlenmesi gerektiğini söyler. Ona göre tabiatı işlemek onun güzelliklerini ortaya çıkarmak da bir kültür meselesidir. Bu konuda resim ve edebiyat öğretmenlerini eleştirir, özellikle sanat dallarında uzmanlığı olan öğretmenlerin doğal güzelliklere de yardımcı olmalarını ister. Bu konudaki eleştirisi şudur:

Türkiye'de yetişen nesillere sanat terbiyesi vermekle yükümlü olan resim ve edebiyat öğretmenleri de tabiatın güzelliklerine karşı pek duyarlı değildirler. Tabiatın güzelliklerinin de gösterilmesi gerekir. Âlimler nasıl tabiatın gizli kanunlarını keşfederlerse, ressam ve şairler de onun fark edilmeyen güzelliklerine dikkat çekerler. (Kaplan, 2016b, s. 71-72).

4.1.1.9. Tarihî Kaynaklar ve Vesikalar

Kültür ile tarihi birbirini destekleyen unsurlar olarak gören Kaplan, geçmiş ve bugünün reaksiyonunu sağlayan tarihin bu işlevini, tarihi kaynak ve vesikaların gerçekleştirdiğini düşünür.

Kaplan (1997) şöyle ifade eder: milletler yaşadıkları tarihlere göre değişir, gelişir, bozulur veya yıkılır. Fakat bunlar hakkında ancak vesikalarla bilgi edinilir. (s. 31).

Milletlerin kültürü tarih boyunca ele alınan, geliştirilen kaynakların teşekkülüdür. Bu kaynaklar eski ve yeni şeklinde birbirinden ayrı düşünülmemelidir diyen Kaplan, bu durumu şöyle eleştirir:

Bize çok uzak, yabancı ve eski kaynaklara doğru giden bugünkü neslin, eskidir diye kendi atalarının yarattığı eserlere ilgisiz kalması aklın almayacağı bir şeydir. Akli başında her Türk, bütün dünyanın eserlerine karşı gösterdiği ilgiyi, kendi tarihi eserlerine de göstermelidir. Böyle yapmaması ayıp, utanç verici bir dar kafalılık olur. (Kaplan, 1992, s. 191).

Ecdadımızın kültür meyvesi olan tarihî kaynaklarına yönelmeyişimizi Batılı fikir adamlarıyla kıyaslayan Kaplan, bizim daha duyarlı olmamız gerektiğini şu sözlerle açıklar:

Avrupalı sanatçılar yeni ilham kaynakları bulmak için kendilerine tamamıyla yabancı eski veya iptidai kavimlere giderken, biz neden kendi atalarımızın eserlerine sırt çevirelim? Bizler onların çocukları değil miyiz? Onları tanımak ve sevmek bize bir asalet, şeref ve derinlik duygusu kazandırır. Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Abdülhak Şinasi Hisar ve Kemal Tahir eski kaynaklarla beslenmenin bugünün insanlarına neler kazandırabileceğini gösteren örneklerdir. (Kaplan, 1997, s. 27).

Türk sanat eserlerinin korunması ve geliştirilmesi gerektiğini düşünen Kaplan millî ve kültürel değerlere sahip çıkmanın toplumdaki her vatandaşın görevi olduğu kanısındadır. Bu konuda gençlere yol gösterilmesi gerektiğini savunan Kaplan okulların ve Millî Eğitim'in rehber olması gerektiğini şu şekilde hatırlatır:

Bugün yapılacak şey Türkiye'de Türklere ait sanat eserlerinin il il ilçe ilçe en küçük parçasına varıncaya kadar tespiti ve korunmasıdır. Korunmanın en tesirli vasıtası bütün vatandaşlara bunların bizim için taşıdıkları değer ve manayı öğretmektir. Bu da okullarda olur. Millî Eğitim Temel kanunu Türk kültür ve eserlerinin mana ve değerinin Türk milletinin bütün fertlerine öğretilmesini emrediyor. Vatan çıplak topraktan ibaret değildir. Bir milletin asıl vatanı yarattığı kültür eserleridir. Zira onun ruhu, tarihi, hatırası, zevki, yaratma gücü, tabiatı olan çıplak toprakta değil onun üzerinde yarattığı eserlerde görülür. Öğrencilere, çocuklara ve gençlere has o taze tecessüsleri, dikkatleri ve enerjileri ile bulundukları yerdeki tarihi eserlerin kâşifi olabilecekleri gibi koruyucusu da olabilirler. Yeter ki onlara bu şuur verilsin ve yol gösterilsin. (Kaplan, 2016b, s. 62-63).

4.1.1.10. Hatıralar

Hatırat, bir mefhum ve terim olarak yeni olmasına rağmen, edebî bir tür olarak çok eskidir. Hatıra ve hatırat günümüz manasıyla ilk defa Muallim Naci'nin (1850-1893) lügatine girmiş ve daha sonra bu türün ismi olmuştur. Hatıra: hatıra gelmiş, hatırda kalmış olan husus, keyfiyet, hatıra-ı ahd-i şebab... Hatırat bir bakıma hayat tecrübelerinin ve

intibalarının bakiyelerinin sonradan tespiti ve bu bakımdan günlükten büyük bir farkı vardır. Günlük günün tespiti veya fotoğrafı ise, hatırat bütün bir hayatın veya bir safhasının, bir tarafının hafızadaki bakiyesinin sonradan çekilmiş fotoğrafıdır. (Birinci, 2012, s. 18-19).

Kaplan, hatıra tutmayı sadece geçmişteki olay ve durumları açığa çıkarmak değil insanın dönemi, hayatı, sosyal ilişkileri kısacası insanoğlunu etkileyen her şey hakkında da fikir üretmesi olarak görür. Milletimizin hatıra tutma konusunda zayıf kaldığını düşünen Kaplan, bunun hayata değer vermemekten kaynaklandığını söyler:

Biz kendi hayatımızda umumiyetle hayata değer vermiyoruz. Bundan dolayı onu kayda, tasvire tahlile lüzum görmüyoruz. İçimizde sonsuz bir bedbinlik, bir ümitsizlik var. Bunu izah güç. Fakat hayata karşı lakaytlığımızı başka türlü nasıl izah edebiliriz. İnsan ancak sevdiği şeye karşı alaka duyar. Bizim hayata karşı lakaytlığımız onu sevmeyişimizden dolayıdır. Fakat niçin? Bize öteden beri lakaytlık telkin olduğu için mi? Asırlarca hayat ve dünya kötülenmiş, bundan bir davranış tarzı teşekkül etmiş, bu davranış tarzı devam ediyor. Belki bizi çocukluğumuzda çok dövdüler, korktuk, ürkük ve çekindik. Bundan dolayı hiçbir şeye elimizi uzatamıyor, vazgeçiyoruz. (Kaplan, 1992, s. 236).

Başka bir yazısında da hatırat tutmaktaki maksadı sadece geleceğe yönelik yol gösterici olarak değil, insanı düşünmeye sevk eden bir yönünün de olduğunu söyler:

Hatıra tutmakta maksat, sadece gelecektekileri aydınlatmak değildir; bu aynı zamanda kendisi, zamanı ve muhiti üzerinde düşünmenin de en iyi yoludur. Alain, insanın en iyi, yazarak düşündüğünü söyler. Yazı düşünceye objektif bir şekil verir. Bulanık ve karanlık intibalardan, onları yazmak suretiyle kurtuluruz. (Kaplan, 2016a, s. 168).

4.1.1.11. Eski ve Bugünkü Türk Kültürü

Kaplan Türk milletinin geçmişi olan Osmanlı kültürünü bilmenin ve bu kültürü genç nesillere aktarmanın Türk milletinin değerlerine bağlılığı arttıracaklarını vurgular. Bununla birlikte ne eskiye körü körüne bağlılığı ne de eskiye önyargıyla bakıp kötülemeyi doğru bulmayan Kaplan, geçmişten doğru dersler çıkarmanın gerekli olduğunu düşünür, Türk-İslam medeniyeti ürünü olan Osmanlı'yı tanımanın Türklük için şart olduğunu ve Batılı âlimlerin Osmanlı'ya bizden daha fazla merak sardıklarını bizim de Atalarımızın kültürünü, tarihini bilmemiz gerektiğini düşünür ve bizim de bilmemizi ister. Osmanlı padişahlarının çeşitli konulardaki başarısının dünyevi ve uhrevi yönlerinin dengeli bir bütünlükte olduğunu şu sözlerle ifade eder:

Kendisi de bir şair olan Fatih'in etrafında yerli ve yabancı bir şairler ve ressamlar halesi vardı. Onların kılıç ile kalemi, savaş ile barışı birleştirmeleri, madde ile mana, vücut ile ruh, dünya ile Tanrı arasında münasebet kurmalarından ileri geliyordu. Onlar bugünün insanları gibi tek yönlü değildirler. Kâinat ve insan telakkileri bugünkünden çok farklı idi. (Kaplan, 1987, s. 456).

Kaplan, Osmanlı devletinin yüzyıllar boyunca hoşgörü ve tevazusu sayesinde yüceldiğini, hiçbir milletin hakkına tecavüzde bulunmadığını bu sayede de sağlam bir kültür mirası bıraktığını düşünür. Osmanlı devletinin yıkılması onun için bir son değil aksine bir başlangıçtır.

“Bazılarına göre Osmanlı devletinin yıkılması Türk milletinin ölümü manasına gelir. İlk bakışta manzara böyle görünebilir. Fakat bu ölüm sadece bir kabuk değiştirmeden ibarettir. Yıkılan imparatorluğun içinden yeni bir devlet doğar. Türkiye Cumhuriyeti.” (Kaplan, 1992, s. 518).

Kaplan, Doğu medeniyetinde insanlardaki bedbinliği, hayata karşı boş vermişliği hayat felsefesi haline getirdiklerini düşünür ve Doğu nesli ve Batı neslini karşılaştırarak aradaki farkı anlatmaya çalışır. Ona göre sürekli makine gibi kurulmuş Batılı gençler durağanlığı değil farklı maceralara atılmayı seçmişler ve bunu da Doğu’ya gelip ispat etmeye çalışmışlardır.

Batı’da gençlerin daha yıkıcı bir şekilde görünmeleri ve Doğu’ya gelerek burada hayvan postlarına bürünüp vahşi bir hayat sürmek istemeleri, Avrupa’da her şeyin bir makine gibi kurulmuş olmasından dolayıdır. İçlerindeki bir şeyler yapma gücü hisseden Batılı gençler, yapacak şeyler bulamayınca mevcudu yıkmak suretiyle varlıklarını ispat etmek istemişlerdir. (Kaplan, 2016c, s. 127).

Batı medeniyetini bizim medeniyetimizle kıyaslayan Kaplan, Batı’nın fikir üretmekten ve mevcut fikirler hakkında düşünmekten vazgeçmediğini bizim milletimizin ise düşünmeye önem vermediğini eleştirir. Kahramanca savaşp devletler yıkan devletler kuran Türk milleti askeri başarısını fikir üretmede gösterememiştir. Kaplan Batı’nın her ikisini de bir arada yürütmesini vurgular:

Türkiye’de hiçbir yerde insan düşüncesinin bir bayram gecesı gibi sevinçli, aydın, hür, varlığın sırrına nüfuz eder bir varlık olduğunu hissetmedim. Biz düşünmeyiz, yaşarız. Nebatlar ve hayvanlardan biraz daha uyanık bir halimiz var. Paris’te sanki düşünce kafasını aşıyor, kâinatla temasa geliyorum. Avrupa’yı yaratan muhakkak ki bu durmadan kaynakayan ışık merkezi, düşüncedir. (Kaplan, 1992, s. 2016).

Şartlar ne olursa olsun millet olarak bizim de düşünmeyi bilmemiz gerektiğini, düşüncenin önemini açıklar:

Yeryüzüne hâkim olan Avrupalı hem savaşmış, hem düşünmüş hem de yüksek bir medeniyet kurmuştur. Sebebi ne olursa olsun bizim “düşünce”ye büyük önem vermemiz ve “düşünce”nin yollarını öğrenmemiz lazımdır. Unutmayalım ki, kâinatın ve insanın sırlarına ancak sürekli, derin, sistemli bir düşünme cehdi ile ulaşılabilir. Duyular bize varlığın sadece dışını, dağınık parıltılarını verir. Duyu, hiçbir zaman varlığın derinliğine ve özüne inmez. İnsanın günlük yaşayışını gerçeğin ta kendisi sanmak boş bir vehimdir. İlim ve felsefe gösteriyor ki, hiçbir şey bize görüldüğü gibi değildir. İnsanlık, dünyanın yuvarlak olduğunu, yüzyıllar sonra büyük mütefekkir ve ilim adamları sayesinde keşfetmiştir. (Kaplan, 2016, s. 158).

Batı'nın sadece kendi değerlerine değil dünya milletlerinin de kültürlerine ilgi gösterdiğini söyleyen Kaplan, bizim aydınlarımızın mazimizi yeteri kadar önemsemediklerini eleştirir:

Türk aydınının kendi kendisine sorması lazım gelen mühim bir sual vardır: Bizim bin yıllık hatta daha önce Orta Asya'da geçen binlerce yıllık mazimizin bir değeri ve manası yok mudur? Onda, bugün için dahi değerini muhafaza eden ebedi ve beşeri bir takım temel kıymetler mevcut değil midir? Bu suale cevap vermek için bizi tatmin edecek en emin yol, Avrupalının kendi mazisi ve umumiyetle insanlığın mazisi karşısında almış olduğu tavidir. Garp medeniyetini biraz yakından tanımış olan her aydın bilir ki, durmadan yeni şeyler icat eden ve ilerleyen Garp, hem kendi mazisine hem de başka milletlerin, hatta iptidai kavimlerin kültürlerine karşı derin bir alaka gösterir. Bu sadece ilmi bir tecessüsten ileri gelmez. Garplı bir insanoğlunun yeryüzünde yaşadığı tarihi tecrübenin derin, beşeri bir manası vardır. (Kaplan, 2016, s. 101).

4.1.1.12. Batılılaşan Toplum Karşısında Halk Kültürümüz

Kültür bir milletin bütün hayatını içine alan bir kavramdır. Bir millet, kültür ve medeniyet değiştirirken, bir sahada yapılan değişiklik zamanla her sahaya yayılır, sistem kendi zaruretine göre her şeyi yeni bir düzene sokar. Fakat bu değişiklik bir günde olmaz. Arka arkaya gelen nesiller ve o nesillere mensup yüzlerce insan, toplumun istediği yeni fikirleri, değerleri sembolleri, aletleri, müesseseleri durmadan işler, daha mükemmel bir hâle getirmeye çalışır. Onların çalışmalarının neticesi, son çağ Türk kültür tarihinde olduğu gibi, aradan uzun yıllar geçtikten sonra görülür. (Kaplan, 2016b, s. 109) .

Kaplan, Türklerin yabancı kültürleri benimsemelerinin kendi toplum yapılarıyla alakadar olduğunu, kendine yakın hissetmedikleri kültürleri benimsemediklerini düşünür. Aynı zamanda bu haliyle bile hala Türklerin çağdaş medeniyet olarak çok ileride olmadığını şu sözlerle eleştirir:

Yapılan bunca teşebbüslere, ihtilal, inkılap ve reformlara rağmen, Türkiye'nin bir bütün olarak bugün bile çağdaş medeniyet sistemi içine girdiği ve onun şartlarına uyduğu söylenemez. Bugünkü sosyal meselelerimizin hemen hepsi Ortaçağ medeniyeti ile çağdaş medeniyet arasındaki aşılması son derece güç tezatlardan ileri gelmektedir. (Kaplan, 1992, s. 131).

Kaplan, milletlerin medeniyetlerini değiştirmelerinin zor bir süreç olduğuna da dikkat çekmektedir:

“Bir medeniyetin toptan bir medeniyet sisteminden başka bir medeniyet sistemine geçişi kolay bir hadise değildir. Bu geçiş devrinde insanlar eski ile yeni, yerli ile yabancı arasında bocalar. Nesiller, sosyal tabakalar ve gruplar birbiriyle çatışır.” (Kaplan, 1997, s. 27) .

Medeniyet değiştiren toplumlarda aydın ve halk arasında da çatışmalar çıkabileceğini söyleyen Kaplan, toplumu geriletecek sorunlardan birisinin de bu olduğunu düşünür.

Medeniyet ve kültür değişmesi, toplumun hayatında çok çeşitli meseleler doğuruyor. Önce yüksek tabaka, idare eden sınıf, yabancı tesir altında kalıyor. Halk kitlesi genellikle eski yaşayış tarzını, örf ve adetlerini devam ettiriyor. Bunun neticesi olarak aydın tabaka halktan kopuyor. Halk, yabancı tesir altında kalan aydını, dinine, memleketine ihanet etmiş sayıyor. Aydın tabaka, halkı, onun dinini, örf ve adetlerini beğenmiyor. Ona zorla, kendisinin değer verdiği kültür ve medeniyeti kabul ettirmeye kalkıyor. Bunun neticesinde, aydınlarla halk arasında gerginlikler, anlaşmazlıklar, çatışmalar oluyor.

Bu değişiklik zamanla öyle bir hal alıyor ki, aynı millet kendi tarihine diline, dinine yabancılaşıyor. (Kaplan, 2016b, s. 29).

Batıya körü körüne bağlanmayı yanlış bulan Kaplan, doğrusunu halka aydınların öğreteceğini Türk aydınının ise bu konuda bilinçsizce davrandığını şu sözlerle eleştirir:

Biz Avrupalaşma sevdasına düşerken ve gittikçe bu sevdanın hummaları içinde kıvrılırken bir Avrupalının unutmayaacağı bazı hakikatleri unuttuk. Bu basit hakikatlerin birincisi, kendi kendimiz hakkındaki bilgi, ikincisi Avrupa hakkında müspet ve değişmez bir kanaattir. Bir Avrupalı bu basit hakikatleri unutmaz. Zira hastalıklarını bilmeden ve alınacak ilaçları tanımadan ecza dolaplarına saldırmak delilikten başka bir şey değildir. Sağlam bir insanın kendisini hasta zannedip aldığı yanlış ilaçlarla gerçekten hasta olması mümkün olduğu gibi, hastalığına uymayan ilaçları kullanırsa, hastalığını büsbütün arttırması ve başka şekillere sokması da pek mümkündür. Bizim Avrupalaşmamız aşağı yukarı böyle oldu. Hala kendi kendimizin ne olduğunu bilmiyoruz. Hala Avrupa'nın mahiyeti hakkında açık ve seçik bir fikrimiz yok. Bu müphem, bulanık, insicamsız, şuarsuzca hareketlerdir ki bizi bir buçuk asırdan beri aynı çukurun içinde dolaştırıyor. Bu aydınların hatasıdır. Onlar kendi milletlerini ve Avrupa'yı iyi bilselerdi, bu kadar gayret boş neticeler vermezdi. (Kaplan, 2016a, s. 70-71).

Bilinçli Batılılaşmanın halkın gerçeklerinden uzak kalmadan, halkı yok saymadan gerçekleşeceğini düşünen Kaplan, bunun Anadolu'yu görerek olacağını ifade eder:

Anadolu'yu ayakta tutan köylü ve kasabalıdır. Onların inançları, onların sevgileri, onların elleridir. Anadolu küçük mülkler, küçük sanatlar diyarıdır. Anadolu pederşahi bir aile temeline istinat eder. Anadolu esas itibarıyla dindar ve Müslüman'dır. Anadolu köylüsü ve kasabalısı çok mütevazı, çok gösterişsiz bir hayat sürer. Bu hayatın özünü sabahtan akşama kadar çalışma, aile, hürmet ve sevgi, hemşeriler arasında yardımlaşma ve saygı teşkil eder. Vehimlere kapılmayınız: Anadolu asla komünist ve dinsiz bir rejimle idare olunamaz. Komünizm ve dini duygulara karşı hürmetsizlik, Anadolu'yu yıkar. Avrupa Asya'dan ilham alırken bizi asırlardan beri ayakta tutan ve daha asırlarca tutacak olan bu kuvvetleri unutmak, ihmal etmek veya tahribe çalışmak cinayet olur. Bu hakikatleri kabul ettikten sonra bizden ötelere bakabilir ve hastalıklarımıza deva olacak şeyleri arayabilir ve alabiliriz. (Kaplan, 2016a, s. 71-72).

Örneklerden de görüldüğü üzere Kaplan, kültürü maddi ve manevi olarak ele alır. Kültür bir milletin dili, edebiyatı, tarihi, musikisi gibi pek çok değeri içinde barındırır. Türk milletinin kültürel değerlerine sahip çıkması gerektiğini her defasında dile getiren Kaplan, bu bilincin en çok gelecek nesillere aşılmasını istemektedir.

4.1.2. Mehmet Kaplan'ın Yazılarında Toplumsal Meseleler

4.1.2.1. Milliyetçilik

Zengin bir hatıra mirasına sahip bulunan; beraber yaşamak hususunda müşterek arzu ve muvafakatte samimi olan ve sahip olunan mirasın muhafazasına beraber devam hususunda iradeleri müşterek olan insanların birleşmesinden vücuda gelen cemiyete 'millet' nâmı verilir. (Heper, 2015, s. 253).

Kaplan (1978)'ın belirttiği millet anlayışı, 'milletler yüzyıllar boyunca yaşadıkları vatanla öylesine kaynaşırlar ki, onları birbirinden ayırmak büyük ıstıraplara sebep olur. (s. 88).

Mehmet Kaplan'ın milliyetçiliği kültür milliyetçiliğidir. Çünkü milliyetçilik ideolojik bir sistem değil, kültür değerlerinin vücuda getirdiği bir sentezdir. Her çağa göre yeniden yorumlanan yaşayan ve değişen bir görüş ve duyuş tarzıdır, yani dinamik bir sentezdir, bir milletin tarihte ve coğrafyada oluşan kültür değerlerinin bütünüdür. Asıl bu değerlerdir ki, milletlerin karakterleri arasındaki ayırt edici vasıfları gösterir. Onlar, milletleri tarih boyunca yaşatan, başka milletlerinkine benzemediği için de millî olan sosyal ve beşerî kıymetlerdir. Hepsi bütün milletlerde vardır, fakat her millet onlara kendi milliyetinin damgasını vurmuştur. (Kerman & Çelik, 2013).

Milletin maddi ve manevi değerleri kapsadığını düşünen Kaplan, insanların bilgi ve becerileriyle şahsiyet hâline geldikleri gibi milletlerin de tarih, dil, coğrafya ve kültürel değerleriyle var olduklarını söyler:

Fertlerin ve milletlerin hayatı, maddi şartlardan ziyade inandıkları kıymetlere bağlıdır. Daha başlangıçta yenileceğine inanan bir insan veya ordu, savaşa girmeden mağlup olmuş demektir. Bilginin temelinde bile inanç vardır. Kristof Kolomb, denize açıldığı zaman Amerika'yı keşfedeceğini bilmiyordu. Fertleri ve milletleri dinler, felsefeler ve hayat görüşleri idare eder. (Kaplan, 1987, s. 211).

Kaplan, milliyetçilik ile ferdiyetçilik arasında bağ kurarak şunları söyler:

Milliyetçilik pratik insanîyetçiliktir. Kendi milletini yükseltmeyen, insanlığı nasıl yükseltebilir? Fakat milliyetçilik aynı zamanda fertçiliktir. Ferdiyeti kuvvetli olmayan bir kimse milletine de faydalı olamaz. Başkalarına musiki zevki vermek için evvela keman veya piyano çalmasını bilmek lazımdır. Nasıl ferdiyetçi olunur? Hakikati bilerek ve çalışarak... Hakikati bilmeyen ne üzerine bina kuracaktır? Çalışmayan insan başkasına şöyle dursun, kendisine de faydalı olamaz. Şu halde gerçek milliyetçiliğin esas temeli, hakikati tanımak, yani akıl ve çalışmak, yani iradedir. (Kaplan, 2016a, s. 33).

Milliyetçi olmak için bir millete sahip olmanın yeterli olmadığını söyleyen Kaplan, milliyetçiliğin kültüre, iradeye ve şuura bağlı olduğunu ifade eder:

Ben milliyetçiyim diyen mutlaka milliyetçi değildir. Milliyetçi olmak için milletin tarihini, coğrafyasını tanımak sevmek ve millet uğruna severek çalışmak icap eder. Çevremizde milliyetçi geçinenlerin çoğu bu hazırlıktan mahrum çıgırtkanlardır. Onlar bu suretle şöhret, mevki ve para kazanmak arzusundadırlar. Sahte milliyetçiler hakiki milliyetçiliğin yıkılmasına sebep olurlar. Böyleleri milliyet düşmanı kesilseler daha iyi olurdu. (Kaplan, 2016a, s. 32).

Kaplan'a göre hakiki milliyetçi kendini beğenen değil, iradesiyle millî bilincini oluşturmaktadır. Milliyetçilik asla bir 'Narsizm'; ayna karşısına geçerek kendisine hayran olmak değildir. O, bir benlik şuuru, kendisine güvenme duygusu, yeni şeyler yaratma iştihakı ve iradesidir. Bu şuur, duygu, iştihak ve iradeyi bize; milletimizin tarih boyunca yarattığı eserler verir. (Kaplan, 1997, s. 11).

Kaplan, ırkçı milliyetçilik anlayışına karşıdır. Irkçılığın hem dinde hem de insanlıkta yeri olmadığına dikkat çeker:

Anadolu’da adeta İslamiyet’in bize mahsus bir şekli haline gelen ve Yunus gibi dervişlerle köylere kadar yayılan tasavvuf, yetmiş iki millete bir göz ile bakıyordu. Tarihi, geleneği ve dini böyle olan bir milletin ırkçılığı normal bir hadise değildir. Türklerde ırkçılık fikrinin doğmasına sebep, Osmanlı Devleti parçalanırken onu teşkil eden kavimlerin yabancı tahriklerle ırkçı olmalarıdır. Ruslar ve Avrupalı devletler yüzyıllar boyunca beraber yaşadığımız kavimlere ırkçılık zehrini aşılamışlardır. Türk tarih ve geleneğinde ırkçılık yoktur. Irkçılık, Akif’in belirttiği gibi İslamiyet’e de aykırıdır. (Kaplan, 2016a, s. 214).

Irkçı değilim. Türkiye içinde yaşayan ve Türk’e ihanet etmeyen, Türkiye’ye faydalı olan her insan bence iyidir. İster Arnavut, ister Çerkez olsun. Türkiye’ye zarar veren adam halisü’-d-dem Türk olsa da onu sevmem. Bütün aydınların mümkünse yalnız Türkiye’yi düşünmelerini temenni ediyorum. Ne Rusya Türkleri, ne başka milletler beni yakından alakadar eder. (Kaplan, 1992, s. 184).

Türk milliyetçiliğini pozitif milliyetçilik anlayışıyla savunan Kaplan, milliyetçiliğin gayri şuurdan millî şuura dönüşmesinde sadece tarihsel değişmelerin değil, Türk milletinin manevi olarak birlik duygusuna kavuşmasının da etkili olduğunu aydınlar üzerinden şöyle ifade eder:

Tanzimat’tan sonra en kuvvetli şahsiyetler milliyetçiler arasından çıkmıştır. Ahmet Vefik Paşa’dan bu güne kadar arka arkaya elli meşhur isim sayılabilir. Bunun sebebi bellidir: Bu devirde Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılması dolayısıyla Türk milleti bir ölüm kalım meselesi ile karşılaşmıştır. Bu durum Türk aydınlarında derin bir sosyal şuur ve mesuliyet duygusu uyandırmıştır. Milliyetçilik bu uyanışın umumi adıdır. (Kaplan, 2016c, s. 216).

Kaplan, hızla değişen dünyamızda Türk milliyetçisinin etrafında gelişen olaylara duyarsız kalmamasını, gerekirse meselelere müdahale etmesini önemli bulur. Aksi takdirde milletin geleceğinin kötüye gidebileceğini söyler:

Bugün Türkiye’de yaşayan ve bin bir meselesi olan bir millet var. Onun bugünkü hali, ne düne ne de bir başka milletinkine benzer. Ondan hareket etmek lazımdır. Zira gerçek olan odur. O, bir hayale tasavvur değil, bir realitedir. Milliyetçilik bir realiteye ve bir hareket felsefesine dayanmak, yaşanılan hayata müessir bir kuvvet olmak icap eder. Millî varlık, her gün iyi veya kötü bu kuvvetler tarafından değiştiriliyor. Bizim ona bir seyirci gibi bakmamıza imkân yoktur. Müspet düşünen bir Türk milliyetçisinin, bütün dikkatini, bugünkü hadiseler üzerine çevirmesi, onları anlaması ve seyirci mevkiinde kalmayarak müdahale etmesi lazım gelir. Aksi takdirde millet bizim istediğimiz şekli değil, başkalarının verdiği şekli alır. İrade ne dünü ne yarını değiştirebilir. İradenin tatbik noktası bugünün realitesidir. Edebiyatın bile “engage” olduğu bir devirde milliyetçilerin ‘zaman dışında’ kalmaları, bir felaket olur. (Kaplan, 2016a, s. 54) .

Kaplan’ın milliyetçilik konusunda ele aldığı önemli bir husus da yeni Türk milliyetçiliğiyle alakalıdır. Yeni Türk milliyetçiliğinin temelini coğrafya, tarih ve bu unsurlardan oluşan maddi ve manevi kültür oluşturur. Coğrafyanın bu konu üzerindeki etkisini şöyle açıklar:

Yeni milliyetçilik anlayışı, her şeyden önce, kendisine müspet bir temel olarak Türkiye coğrafyasını alıyor. Coğrafyanın milletlerin hayatı üzerindeki zorlu ve sürekli tesiri ilim âleminde tedbik ve kabul edilmiş bir gerçektir. Coğrafya milletlerin snai, iktisadi, ticari, siyasi ve hars, hayatı üzerinde en mühim rolü oynar. Binaenaleyh müspet bir milliyetçilik anlayışının coğrafyayı temel yapması, onu hem mukaddes bir vatan mefhumu, hem de milli gelişmenin bir kaynağı olarak kabul etmesi gayet tabiidir. (Kaplan, 2016a, s. 34).

Kaplan, yeni Türk milliyetçiliği için önemli olan ikinci unsuru tarih olarak kabul eder. Türkiye tarihi için şöyle bir tasnifte bulunur:

Yeni milliyetçiliğin ikinci esası, bu topraklar üzerinde gelişen Türk tarihidir. Türkiye tarihinin başlangıcı olarak (1071) Malazgirt zaferi kabul ediliyor. Bu tarihten öncesi kavmi tarihtir. 1071 milli tarihin başlangıcıdır. Bunun sebebi, milliyetçiliğin coğrafya mefhumundan ayrılmayacağı gerçeğidir. Oğuz Türkleri ile Anadolu toprağı bu tarihten itibaren kaynamış ve onunla yekpare bir vücut haline gelmiştir. Konya Selçuklu Devleti, Anadolu beylikleri, Osmanlı İmparatorluğu, nihayet Türkiye Cumhuriyeti devri bu tarihin merhalelerini teşkil eder. Oğuz Türkleri bu coğrafya içinde dokuz asır yaşadıkları bin bir macera ile hususi karakteri haiz ayrı bir varlık vücuda getirmişlerdi ki, bugünkü Türk milleti işte bu oluşun neticesidir. (Kaplan, 2016a, s. 34– 35).

Kaplan yeni Türk milliyetinin diğer önemli bir unsuru olarak da kültürü görür. Kültür birliği için şu ifadeleri kullanır:

Yeni milliyetçilik anlayışının terkibine giren unsurlardan biri de, bu topraklar üzerinde Türkler tarafından vücuda getirilmiş olan kültür bütünlüğüdür. Dil, edebiyat, bütün güzel sanatlar, din, örf ve adet bu kültür bütünlüğüne girerler. Türkiye Türklerinin kendine has bir lügati, bir grameri, bir fonetiği, kendine has bir folkloru, halk edebiyatı, yüksek tabaka edebiyatı, kendine has bir mimarisi, tezyini sanatları, musikisi, din hayatı, örf ve adetleri vardır. Bunlar bütün Türkiye Türklerinin manevi yapısını teşkil eder. (Kaplan, 2016a, s. 35).

Mehmet Kaplan'ın milliyetçilik konusunda üzerinde dikkatle durduğu konulardan birisi de Turancılık fikridir. Kaplan, Turancılığı ütöpik bulur ve gerçeklerden uzak fikirler olmasından dolayı eleştirir. Turancılık hakkındaki görüşleri şöyledir:

Turancılık ilmi olmaktan ziyade ideolojik bir görüştür. Bugün de Türkiye'nin dışında, Türk ırkından milyonlarca Türk'ün bulunduğu ve bunların maalesef Rus, Çin ve sair milletlerin idareleri altında yaşadıkları bir gerçektir. Onların hür ve müstakil olmalarını istemeyecek bir tek Türk'ün bile bulunabileceğini sanmıyorum. Benim kanaatime göre gerçeklerin kabulü Turancılık manasına gelmez. Turancılık, yukarıda belirttiğim gibi ideolojik ve politik bir tavidir. (Kaplan, 1978, s. 82).

Kaplanın eleştirdiği konulardan bir başkası da milliyetçilik ile Turancılığın karıştırılmasıdır. Ona göre Turancılık sadece hayalde kalan bir ütopya, milliyetçilik ise hakikatle var olandır.

Hakiki bir milliyetçi ile Turancıyı birbirinden ayırmak lazımdır. Turancı da insaniyetçi gibi ütopya peşinde koşar. Hakiki milliyetçi realisttir. O her gün vatan ve millet realitesinin içinde yaşar onu görür ve değiştirir. Turancı ise bir hayal bulutu içinde yüzer. Ona göre millet etrafını çeviren gerçekten ziyade hayali bir dairedir. (Kaplan, 2016a, s. 33).

Kaplanın Beynelmillecilik hakkında ise benliklerini, milliyetlerini kaybetmiş insanların icat ettiği fikirler olduğunu düşünür ve bu insanların milliyet fikrini asla benimsemediklerini söyler. Kendi milliyetlerine sahip çıkmayanların başka milletlerin millî birlik ve beraberliğini de istemediklerini şöyle anlatır:

“Beynelmillecilik kozmopolitlerin, milliyetlerini kaybetmiş olanların, milletlerini sevmeyen insanların icat ettikleri bir fikir cereyanıdır. Onlar kendi milletlerinden koştukları için mustariptirler. Yabancılıklarını kapatmak, meşru göstermek için milliyet

fikrine düşmandırlar. Araştırınız milliyetçilik aleyhinde bulunanların aslında mutlaka yabancı olduğunu göreceksiniz.” (Kaplan, 2016a, s. 31).

Türk milleti birlik ve beraberliğin timsalidir. Acılarını, sevinçlerini hep bir arada paylaşan bu yüce millet geçmişte bu yana sağlam bir şekilde bu sayede gelebilmiştir. Kaplan, “Kalabalık ve Millet” adlı yazısında çocukluk yıllarından bir anısını anlatır. Türk milletinin yardımlaşma, iyilik gibi değerlere önem verdiğini, hoşgörüsünü şu sözlerle dile getirir:

O zamanlar harp yıllarıydı. Ben Yunanlıların kasabamızın nasıl yaktıklarını gözlerimle gördüm. Eli silah tutan erkeklerin hepsi askerdeydi. Kasabada yaşlı dedelerle, kadınlar ve çocuklar kalmıştı. Ekseriyet fakirdi. Ben en yüksek en ulvi merhamet ve yardım duygusunu o yıllarda tanıdım. Bir sabah yaşlı bir komşunun elinde keser ve çivi ile kapımızın sarkan söğesini tamir ederken gördüm. İyilik hayatın içinde hava gibi su gibi karışıyordu. (Kaplan, 2016a, s. 225).

Kaplan “Milli Devlet” başlıklı yazısında sabit bir rejim gerçeğini değil dinamik bir millet gerçeğini savunur. Ona göre Türkiye cumhuriyeti bir millet ve devlet değişikliği değil bir rejim değişikliğidir. Bu da kesintisiz bir millet ve onun iradesinden olan devlet fikridir. Bu milli devlet fikrini şöyle ifade eder:

Bugünkü sınırlar içinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti coğrafyası, halkı ve kültürü ile hiç şüphesiz Malazgirt savaşı ile başlayan dokuz yüz yıllık tarihin bir devamıdır. Onu cumhuriyetin ilanı ile başlatmak rejim ile milleti birbirine karıştırmak demektir. Milletler tarihin akışına uymak için rejim değiştirirler. Milletlerin hayatında elbette rejimlerinde rolü vardır fakat milletin gerçek varlığını rejim değil belli bir tarih ve kültüre sahip olan halk kitlesi ile o milletin üzerinde yaşadığı coğrafya tayin eder. (Kaplan, 2016c, s. 21).

Pek çok yazısında Ziya Gökalp’in ırkçı değil pozitif milliyetçiliğini kendisinin de benimsediğini fikirler ile ortaya koyan Kaplan, insanlık için önemli olan hak, adalet, hürriyet gibi yüce değerlerin öneminden bahsederken şunları söyler:

“İçimde hiçbir millet ve insana karşı düşmanlık hissetmiyorum fakat Türkiye’ye ve Türklere, İslamiyet’e, hürriyete, hak ve adalete karşı bir tehdit veya saldırı olunca sinirlerim de bir gerginlik doğuyor.” (Kaplan, 2016c, s. 15).

4.1.2.2. Millî Şuur

Kaplan (1997)’ın ifade ettiği üzere, “millî şuur adı üstünde “şuur” demektir. Şuur ise bilmek, farkına varmak manasına gelir. (s. 32).

Millet olarak millî şuura gereken önemi vermememizi kültürel eserlerimizin değerini bilmememizden örnek vererek belirten Kaplan, bunu şöyle eleştirir:

“Türkler, kendilerine has kültürel değerleri bilmedikleri, onlar üzerinde kafa yormadıkları, onların millî varlık bakımından taşıdıkları değerleri bilmedikleri, onların millî varlık

bakımından taşıdıkları değeri ölçmedikleri için, pek çok şey kaybetmişlerdir.” (Kaplan, 1997, s. 10).

Milliyetçilerin millet şuurunun ideolojilerden farklı olduğunu söyleyen Kaplan, Anadolu gerçeğine kayıtsız kalmamak bakımından bazı ideolojilerinkine benzer durumlarının oluştuğuna dikkat çeker:

Milliyetçilerin sosyalist ve komünistlerin iddialarına yaklaşan bazı sosyal davaları vardır. Mesela bir milliyetçi, Türk milletinin büyük çoğunluğunu teşkil eden köylülerin cehalet ve sefaletlerine karşı ilgisiz kalamaz. Köylü mutlak surette bu durumdan kurtarılmalıdır. Bu da radikal değişimleri gerektirir. Fakat bir milliyetçi olarak, bana göre köylünün kalkınması, komünistlerin iddia ettikleri gibi, toprağı eşit surette dağıtmak veya devletleştirmekle mümkün değildir. Toprak konusunda hangi rejim kabul edilirse edilsin, esas mesele, onu en verimli şekilde işlemektir. Toprağı eşit şekilde dağıtsak bile, bugünkü istihsal tarzı değişmediği takdirde, köylü sefaletten kurtulamayacaktır. (Kaplan, 2016c, s. 208-209).

Millî varlığımızı bilmenin yolunun ilimden geçtiğini belirten Kaplan, millî değerlerimizi ilim yoluyla anlamaya ve anlatmaya çalışan Türk aydınının geçmişten bugüne verdiği mücadeleleri şöyle anlatır:

Tanzimat’tan sonra, bizde de, millî varlığımızı, içtimai ruhumuzu, tarihimizi kavramaya çalışan nazariyeler ortaya atılmış, çeşitli sahalarda ilmi araştırmalar yapılmıştır. Millî varlığımızı, büyük ana fikirlerle anlamaya çalışanların başında Namık Kemal gelir. Onun müdafaa ettiği içtimai fikirler, basit de olsa umumiyetle cemiyet, tarih ve bizim millî durumumuz hakkında birtakım kanaat ve müşahedelere dayanır. Ziya Gökalp, Türk tarih ve medeniyetini Avrupalı görüşlere dayanarak izaha ve manalandırmaya çalışan ilk büyük mütefekkirimizdir. Gökalp’ten sonra gelenler, vakıaları bir araya toplayan terkihi ve umumi fikirleri terk ettiler. Millî varlığımızın başlıca unsurlarını teşkil eden coğrafya, tarih, dil, iktisat, müesseseler ve sanat üzerine münferit araştırmalar yapmışlardır. Aynı ayrı muayyen bir ilmi değer taşıyan bu tetkikleri, ancak ihtisas erbabı okumuş, ihtiva ettikleri hakikatler geniş kitleye yayılmıştır. (Kaplan, 2016, s. 65).

4.1.2.3. Milliyetçilik ve İnsaniyetçilik

İnsaniyetçilik, coğrafi, tarihi ve içtimai varlıklar olan milletlerin yok farz edilmeleri değil, onların hürriyete, istiklal ve şahsiyetlerini muhafaza ederek dostça yaşamalarıdır. İnsaniyetçilik, milletler ve fertler arasındaki haklara saygı göstermek suretiyle gerçekleşebilir. Millî varlıklarını hiçe sayan bir insaniyetçilik ya ütopidir yahut da Rusya’nın komünizmi gibi emperyalizm için bir maskedir. (Kaplan, 2016c, s. 215).

Kaplan milliyetçiliğin temelinde insan gerçeği olduğunu ve ırkçı düşüncelerin milliyetçilikle alakası olmadığını; ırkçılığın sömürgeci zihniyetlerin kötü emellerinin ürünü olduğunu savunur. Bu konudaki eleştirisi şu yöndedir:

Biz milliyetçiliği asla ayırıcı değil, bilakis birleştirici bir fikir olarak kabul ediyoruz ve onu ırkçılık ile karıştıranlara şüpheli bir gözle bakıyoruz. Milliyetçiliği insaniyetçiliğe aykırı gibi görenler de yanıhıyorlar. Yeryüzünde bugün çeşitli milletler bulunduğu bir vakiadır. Bunların büyük bir kısmı müstakil devletler kurmuşlardır. Avrupalı devletlerin istisnasız hepsi millî devlet vasfını taşır ve her

biri millî varlığı, birliği ve kültürü üzerinde derin bir hassasiyet gösterir. Fransız Fransızlığı, İngiliz İngilizliği, Alman Almanlığı üzerine titrer. II. Dünya Savaşı'nda bu milletler istiklal ve hürriyetleri uğruna ne kadar büyük fedakârlıklar yaptıklarını biliyoruz. (Kaplan, 2016c, s. 214-215).

Kaplan'a göre insanlığı hür bırakıp kurtaracak vasıf milliyetçiliktedir, müstemlekecilğin ise toplumları karanlığa sürükleyeceğini şöyle ifade eder:

İnsanlık ancak milliyetçilikle kurtulabilir. Fakat mütecaviz milliyetçilik değil, kendi varlığı kadar başkalarınınkine de hizmet eden bir milliyetçilik. Zaten başkalarını esaret altına almak isteyen bir rejime 'milliyetçilik' değil, 'müstemlekecilik' demek daha doğru olur. Gerçek milliyetçilik, millî varlıkları, ferdi şahsiyetler gibi muhterem telakki eder. Ferdi şahsiyetler üzerinde tahakküm nasıl istibdadı doğurursa, milletler üzerinde tahakküm de müstemlekeciliği doğurur. Bunların ikisi de insanlığın isteklerine ve şerefine aykırıdır. (Kaplan, 2016a, s. 82) .

Kaplan'ın insaniyetçilik konusunda eleştirdiği başka bir nokta da insaniyetçi görünen bazı yanlış zihniyetlerin milliyetçiliği karalamaya çalışmalarıdır. Milliyetçi insanı sever ve insanlık adına faydalı işler yapmaya çalışır. İnsanlığa sözde faydalı görünenlerin gerçeklerden uzak olduğunu düşünen Kaplan şu ifadeleri kullanır:

İnsaniyetçilerin, milliyetçileri insanlık düşmanı saymaları bir safсата değilse nedir? Müşahhas realite milletler olduğuna göre milletlerin bütünü demek olan insanlık, milliyetçilikten başka hangi yol ile yükselebilir? Herkes kapısının önünü süpürsün; sokak tertemiz olsun. Her millet, kendi kendisini mesut etmeye çalışsa, insanlık saadete erer. (Kaplan, 2016a, s. 32-33) .

Görüldüğü üzere Mehmet Kaplan milliyetçiliği ırkçılık olarak görmez. O, Ziya Gökalp'in pozitif milliyetçilik anlayışı ile paralel fikirlere sahiptir. Vatanını seven millî şuura sahip her Türk vatandaşının kendi millî değerlerine sahip çıkmasını ister. Bugünün sorunlarını çözmeye çalışmak Türk milliyetçisinin önemli görevlerindendir. Aynı zamanda başka milletlerin huzurunu bozacak parçalayıcı fikirlerden de uzak durulması gerektiğini düşünen Kaplan, bu yönüyle pozitif milliyetçiliği benimsediğini bir kez daha göstermiş olur.

4.1.3. Dil

İnsanı diğer varlıklardan ayıran temel unsurlardan biri dildir. İnsanların günlük hayatlarını sürdürebilmeleri için yemeye, içmeye ihtiyaçları olduğu kadar duygularını, düşüncelerini, sevinç ve kederlerini başkalarına anlatabilmeleri için de dil denilen bir anlaşma sistemine ihtiyaçları olduğu açık bir gerçektir. (Sarı, 2011, s. 15).

İnsanlar arası anlaşmayı sağlayan dil, çok eski zamanlardan beri belli kuralları olan bir dizgedir. Bu nedenle her dilin kendine özgü kuralları vardır. Her ulusun dili incelendiğinde, o dili oluşturan kurallar ve ses olayları kolaylıkla sezilebilecektir. Ayrıca insanların ortak bir paydası olduğu için dilin toplumsal bir yönü de vardır. Toplumsal bir

kurum olan dil, içinde olduğu toplumun ürünü olması nedeniyle, o toplumun kültürel kişiliğini de yansıtır. (Kıbrıs, 2011, s. 11).

Dil, insanların duygu ve düşüncelerini ifade eden sürekli değişen ve gelişen önemli bir vasıta. Bir toplumu edebiyatı, kültürü, sanatı, tarihi vb. dil ile ortak şekilde ilerler. Dillerine tarihleri kadar sahip çıkan, geliştiren ve başka milletlerin esaretinden uzak olan toplumlar kültürlerini de korumuş olur. Dil, insanın ifadelerinin vasıta aynasıdır.

Mehmet Kaplan dil konusunda pek çok tarifte bulunmuştur:

“Dil bir vasıttan başka bir şey değildir. Fakat vasıta olmadan insan bir şey yapamaz. Vasıta olmak dili küçültmez. Tam tersine dilin şanı, şerefi vasıta oluşundadır. Dil olmasa birbirimizle anlaşabilir miydik? Dil olmasa tarih, kültür, edebiyat ve medeniyet de olmazdı.” (Kaplan, 2016, s. 148) .

Dil, iç cephesiyle ruha, dış cephesiyle maddeye bağlı bir varlıktır. Duygu ve düşünce, dil ile ifade olunduğu zaman ses ve yazı şekline girmek suretiyle maddi bir şekil alır. Bu maddi şekil, tıpkı bazı deniz hayvanı kabuklarında olduğu gibi canlı vücuttan kopar, katı, boş bir kabuk haline gelir. Günlük konuşmada herkesin kullandığı ‘basmakalıp deyimler’ veya bazı edebiyat devirlerinde ‘orta malı’ haline gelen üslup şekilleri, bu kabuklaşmanın neticesidir. (Kaplan, 1992, s. 439).

“Dil, insanın ve hayatın en canlı parçasıdır. Kelime ile hayat arasında çok ince damar ve sinir ağları ile örtülü münasebetler vardır. Küçük ses organizmalarından ibaret olan dili, hayat kadar mühim yapan da budur.”(Kaplan, 2016b, s. 181) .

Konuşma ve yazı dili dışında insanların az çok duygu ve düşüncelerini anlamamıza yarayan jest ve mimikler de iletişim için önemlidirler. “İfade Vasıtalarının Değişmesi” adlı yazısında Kaplan hal dili için şunları söyler:

Hareket ve tavır dili, tarihin ilk çağlarından bugüne kadar günlük hayatta, raksta, tiyatrodan, dinde, adap ve nezakette daima en önemli bir vasıta olarak kullanıldığından, ona yalnız ilk dil değil edebi bir dil gözüyle de bakılabilir. Onun bu ses ve yazı dilinden çok daha tesirli olduğunu herkes bilir. (Kaplan, 2016b, s. 137).

Dili ortak kültürün önemli unsurlarından birisi olarak gören Kaplan, toplumları millet yapan ve aynı duygu ve düşünceler etrafında toplayan dil için şunları söyler:

Bir milletin bütün duygu ve düşünce hazinesi, dil kabına veya kalıbına dökülür ve bu dil kabı ile yerden yere, nesilden nesle aktarılır. Yazı, dilin sesini kaydeden bir vasıta olarak dilin bir parçasıdır. Fakat kültür, söz ile de bir millet arasına yayılır. Dil, kültürün temeli olduğuna göre, bir milletin dili ile ifade ettiği sözlü, yazılı her şey, kültür kavramına girer. Sabahtan akşama kadar evde, sokakta, çarşıda, iş yerinde konuşan halk, farkında olmadan dil tarlasını eker, biçer. Dilin duygu ve düşünce ile dolmasının sebebi, günlük hayata çok yakın olmasıdır. (Kaplan, 2016b, s. 154) .

Her milletin dilinde gramer özellikleri, dil yapıları farklıdır. Bu farklılıklar çeşitli kültürlerin oluşmasına da katkı sağlar. Kaplan bu konuda şunu dile getirir:

“Fert konuştuğu dili hazır bulur. Dil, ferde cemiyetin bağışladığı en büyük miras ve donatımdır. Ana, baba, çevre, okul, çocuğa dil vasıtasıyla cemiyetin asırlar boyunca biriktirdiği hayat tecrübesini ve kültürünü de aktarır.” (Kaplan, 199, s. 12).

Edebiyat dile dayanır. Bir şiirde, hikâyede, romanda, tiyatrodan, bize heyecan veren o derin ve ulvi hisler, kafamızın içinde bir dünya yaratan hayaller ve tasvirler, varlıklarını ve tesirlerini kelimelere borçludur. Musikide ses, resimde boya, mimaride taş ne ise edebiyatta da kelime odur. (Kaplan, 2016b, s. 180).

Kaplan, edebiyatın dili nakış gibi işleyip sanatsal hâle getirmesini, bu yönüyle günlük dilden farkını şair ve yazarlar üzerinden şöyle örnek verir:

Fertler nasıl karşılarındaki insana duygu ve düşüncelerini dil ile anlatırlarsa, millet ve insanlık planında edebiyatlar da aynı vazifeyi görürler. Yalnız bu düşünceye şu fikri de eklemek lazımdır: Edebiyat, duygu ve düşünceleri günlük dilden kat kat daha kuvvetli ve daha güzel bir şekilde ifade eder. Hangi dindar, duygularını Mevlana ve Yunus Emre’den daha güzel ve tesirli bir tarzda anlatabilir? Dünyada hiçbir âşğın, duygularını Yahya Kemal kadar sanatkârane bir şekilde anlatabileceğini sanmıyorum. (Kaplan, 2016b, s. 18).

4.1.3.1. Dil ve İnsan

Kaplan, dil ile insanı birlikte ele almış, dili insanın evi olduğunu düşünmüştür. Yabancı felsefecilerden de örnek vererek bu görüşünü onların sözleriyle de doğrulamıştır:

Alman filozofu Heidegger’in dil hakkında derin manalı güzel bir sözü vardır: “Dil insanın evidir” der. Bundan on yıl kadar önce, üniversitede üç dört arkadaş bu cümlemin manası üzerine saatlerce konuşmuştuk. Evin başlıca özelliği tabiat içinde olmakla beraber, tabiatı ayrı, insan için, insana göre bir mekân teşkil etmesidir. Evin bütün yapı malzemesi tabiatı alınmıştır. Fakat değiştirilmiş yeni bir şekle sokulmuştur. Alain evin dışı tabiatı, içi insana göredir, der. Bu söz de doğrudur. Çatı, duvar, pencere, temel, sıva, kapı ve panjur dış ile ilgilidir. Bunlar dışa karşı ve dışa göredir. Ev için denilebilir ki insanın kalıbıdır. (Kaplan, 2016b, s. 146).

İnsanları kullandıkları dile göre düşüncelerindeki gizli saklı yönlerini de görürüz. Dili etkili kullanan kişiler genelde kültür sahibi, belli bir eğitim görmüş insanlar olurken, fikirlerini karşısındakine anlatamayanların ise dili doğru kullanmadıkları bilinen bir gerçektir. Dil ile düşüncelerin bütünlüğünü savunan Kaplan, dili düşünmeden kullanmanın kimseye bir faydası olmayacağını Valery’in bir sözünü örnek vererek hatırlatır:

“Valery, İnsanoğlu en saçma sözlerde dahi bir mana bulmaya çalışır.” der. Bundan dolayı normal konuşmanın dışına çıkan şairlerin, yazarların, peygamber ve velilerin sözleri, gelecekte, kendilerinin aklına gelmeyen bir tarzda ele alınır ve onları aydınlatmaya çalışanlar tarafından harikulade manalarla doldurulurlar.” (Kaplan, 2016b, s. 132) .

Dili etkili ve güzel kullanmak kişiyi toplumdaki diğer kişilerden ayıran, kültür seviyesiyle alakalı olan bir durumdur. Edebiyat dil ile var olan bir sanat dalıdır. Kaplan, dil ile

edebiyatın bütünlüğünü Namık Kemal'in "Lisan-ı Osmanî'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şâmildir" başlıklı makalesindeki bir parçadan örnek göstererek açıklar:

"Biraz eskiye kaçan bir dille kaleme alınmış bu makalede geliştirilen tez şudur: Dil, edebiyatın temelidir, edebiyat ise bir milletin ruhudur. Edebiyata sahip olmayan ve edebiyatları gelişmemiş olan milletler, millî birlik vücuda getiremezler." (Kaplan, 2016b, s. 126).

Mehmet Kaplan da Namık Kemal'in görüşlerine katılarak toplumdaki aydınların, eli kalem tutanların, fikir insanlarının en güçlü krallıkları, imparatorlukları dili kullanmaktaki başarıyla yok edebileceklerini dile getirir:

Namık Kemal'in dediği gibi efkâr-ı umumiye'nin sosyal bir kuvvet olduğu bu çağda, kalem sahipleri generallerden daha üstün bir tesir gücüne sahip bulunuyorlar. Zira onlar bazen generallerin de kafalarına o muzır fikirleri sokabiliyorlar. Diktatörlerin bundan dolayı çok korktukları şey "fikir hürriyeti"dir. Rusya'da ve Çin'de en çok işkenceye maruz kalanlar, kurşuna dizilenler, hapse atılanlar, şairler ve yazarlardır. Zira onların kalemleri, geceleri yırtan meşaleler gibi, kalabalıklara dünyanın çehresini başka bir tür göstermektedir. (Kaplan, 2016b, s. 128) .

İnsanoğlu dili hem yazarak hem de konuşarak ifade kalıbına sokar. Bir toplumda yazı dili kadar konuşma dili de önemlidir. Konuşma dili bize toplumun günlük dilini, konuşma dilindeki cümle yapılarını, yeni duyduğumuz yerel kelimeleri vd. pek çok şey hakkında bilgi verir. Kaplan, toplumun dilini yansıtan bu dilin kullanım alanlarının giderek daraldığını, matematik, fen gibi alanlarda yeni terimler bulundukça, insanların konuşma dilinde bunlara yabancı kaldıklarını ve dilin sürekli değişen bir yapısı olduğuna değinir:

Müspet ilimlerin hemen hepsinden kovulan konuşma dili, bari insana ait bilgi alanlarında tutunabilmiş midir? Maalesef hayır. Çünkü yeni araştırma usulleri ve kavramları oralara da girmiştir. Bilinen kelimeler bu alanlarda meydana çıkan yeni realiteleri de karşılayacak durumda değildir. Sosyoloji, psikoloji, pedagoji ve estetikte eskiden adı konmamış veya pek bulanık olarak adlandırılmış olaylar ve özellikler bulunmuştur. İlle konuşma dilindeki kelimeleri konuşacağım diye ısrar edenler, bu konularda sathi kalarak pek çok incelikleri görmeme tehlikesini göze alıyorlar demektir. Diğer ilimlerde kelimelere tercih olunan dilden gayri ifade vasıtaları, formüller, şemalar, grafikler, diyagramlar, yavaş yavaş insana ait bilgi alanlarına da giriyor. Çünkü insan zekâsı bunlara da kesinlik, açıklık ve seçiklik istiyor. (Kaplan, 2016b, s. 145).

4.1.3.2. Ortak Dil

Ortak dil, günlük hayatta sosyal çevrede kullanılan duygu ve düşüncelerin ortak bir kelime ve cümle yapısıyla toplumun bireyleri tarafından kullanılmasıdır. Kaplan, ortak dilin milletimizin ortak kültüründe de etkili olacağını düşünür.

Ortak dilden maksadım, bugün en azından yüz bin kişinin anladığı dildir ki, bugünkü gazete dili, ona bir örnek olabilir. Aşağı yukarı 1910 yılından sonra başlayan milli edebiyat ortak dil ile vücuda gelmiştir. Reşat Nuri, Halide Edip, Yakup Kadri, Peyami Safa, Ahmet Hamdi, Sait Faik, Orhan Veli, Cahit Sıtkı eserlerini bu ortak dil ile yazmışlardır. Ben diyorum ki, öz Türkçe veya "kalke" yolu ile dili zenginleştiren denemeler devam ederken, onlardan ortak dile mâl olan kelimelerden de faydalanarak, yüz binlerin kütüphanelerini teşkil edecek bir 'ortak kültür' kuralım, o bize bundan sonra yaratılacak yeni medeniyet sentezi için ortak bir hareket noktası olsun. (Kaplan, 2016b, s. 160).

4.1.3.3. Osmanlı Türkçesi

Kaplan, Osmanlıcanın Türk medeniyet tarihi bakımından bilinmesi gereken bir dil yapısının olduğunu savunur. Osmanlıca, Türkiye Cumhuriyeti'nden önce bu topraklarda yaşayan atalarımızın anlaştığı yazı diliydi. Kaplan'a göre her Türk aydını bu dili bilmelidir çünkü dili bilmek o dönemin tarihini, sosyal yapısını kısacası toplumsal kültürünü bilmek demektir. Bunu şu şekilde vurgular:

Osmanlıcanın arkasında bin yıl içinde yaşamış bir medeniyet âlemi vardır. Türkçeye girmiş olan her yabancı kelime, atalarımızın kutsal bir değer verdikleri yüzlerce kitaptan aktarılmıştır. Bir gün Osmanlıca, kendi medeniyet çerçevesi içinde ilmi olarak incelendiği zaman, her kelimenin ne vakit, kim tarafından ne maksatla, hangi tesirler altında Türkçeye sokulduğunu öğrenebileceğiz. Şimdilik, elimizden başka bir şey gelmediği için kötülemekle yetiniyoruz. Bin yıllık mazesini bilmek, mutlaka Osmanlıca'yı öğrenmek mecburiyetindendir. Bu, mutlaka Osmanlıca'yı yeniden diriltmek manasına gelmez. Latince, Yunanca veya eski Mısırcayı öğrenen Batılı aydınlar, bu dilleri, bu dillerle yazılmış eserleri, bugün kullanmak için mi öğreniyorlar? Alain, modern olmak için, insanlık tarihini, kültür vasıtasıyla yeniden yaşamak lazım geldiğini söyler. Bir milletin gençleri de, hâlihazırın manasını anlamak için, mazesini derinden bilmelidir. Bu eski eserler bize ne öğretecek diye soruyorlar. Bin yıl, nasıl düşündüğümüzü, nasıl yaşadığımızı, nasıl hissettiğimizi. Bunu bilmek az şey midir? Bunu bilmeden bugünkü merhale nasıl anlaşılır ve değerlendirilir? (Kaplan, 2016a, s. 140).

Her Türk vatandaşının mazesindeki derin kültür bilmesi gerektiğini düşünen Kaplan, Batılı aydınların sadece kendi dil ve kültürlerini değil başka medeniyetleri de araştırıp öğrendiklerini söyler ve bizim gelecek nesillere bunu öğretmememizden şöyle yakınır:

“Bugünkü neslin, diğer eski Türk yazarları gibi Hamid'i anlaması için de Osmanlıca bilmesi gerekiyor... Dilin eskimesi de ciddi bir mazeret değildir. Batılı aydınlar kendi kültürünün eski çağlarını incelemekle yetinmezler. Yunanca, Latince öğrenerek medeniyetlerini daha kökten öğrenmeye çalışırlar.” (Kaplan, 1978, s. 61).

Çocuklarımıza Osmanlıca'yı öğretmediğimiz için onlar, Cumhuriyet'ten hatta 1928 yılından önceki bin yıllık kültür ve edebiyatı bilmiyorlar. Bu cehalet onlara ne gibi bir üstünlük sağlıyor bilmiyorum. Fakat öz Türkçe bir millî dil olarak kabul olunursa, öz Türkçe şampiyonu Fazıl Hüsni Dağlarca'nın eski şiirlerini bile anlamayacaklar. Halide Edip, Yakup Kadri, Reşat Nuri, Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar, Sait Faik, Sabahattin Ali ve eserlerini öz Türkçeden önce yazmak bedbahtlığına uğramış yüzlerce yazarın eseri, anlaşılmas ve okunmaz hâle gelecek. (Kaplan, 2016b, s. 201) .

4.1.3.4. İlim Dili

Dil, sadece konuşma ve yazmadan ibaret değildir. Her alanın kendine özgü bir dili vardır. Buna ilim dili denir. İlim dili uzmanlık isteyen, sadece belli alanlarda eğitim almış kimselerin kullandığı dildir. Kaplan ilim dili için şunları söyler:

İlim dili derken, her şeyden önce matematik, fizik, kimya gibi müspet ilimlerde kullanılan terimleri kastediyorum. Bunlar matematik ve kimya remizleri gibi tek bir şeye delalet ederler. ‘1’ ile ‘2’ yi veya ‘H’ ile ‘O’yu kimse birbirine karıştıramaz. Fakat pek çok insan hak ile eşitlik veya devlet ile hükümet arasındaki farkı belirtemez. (Kaplan, 2016, s. 163-164).

İlim dili ve konuşma dilinin birbirinden farklı kelime kadrosuna sahip olduğunu vurgulayan Kaplan, toplumun anlaması için ilmî terimlerde sadeleştirme yapmanın doğru olmayacağını belirtir:

İlim dilini halk anlasın diye sadeleştirmeye kalkışmak gerçek dışı bir teşebbüstür. Terimleri baştanbaşa ‘öz Türkçe’ olsa bile, o ilim dalında ihtisası olmayan onlardan hiçbir mana çıkaramaz. İlim dilinden bazı kelimeler halk diline veya günlük dile girer. Fakat bunlar binde bir bile değildir. (Kaplan, 2016b, s. 173).

Kaplan, ilmin kaynaksız, kitapsız ilerleyemeyeceği görüşündedir ve ilim diline çok kitap okuyan kültürlü insanların katkı sağlayacağını söyleyerek kültür ve ilimi bağdaştırır:

Kültürlü insan çok kitap okur. İlgisinin ve bilgisinin sınırını tayin etmek hemen hemen imkânsızdır. Kültürlü bir insan olan Prof. Dr. Kazım İsmail, tarihçi Prof. Dr. Mükrimin Halil için “Herkes kitap okur, o kütüphane okur”. Derdi. Mükrimin Halil’i yakından tanıdım. Türk ve İslam tarihini çok iyi bilirdi. Fakat bir tarihçinin bilmesi gereken felsefe, sosyoloji, iktisat hatta tarih felsefesi ve tarih metodolojisi konularına karşı ilgi duymazdı. Yazı yazmaktan da hoşlanmazdı. Eskiler gibi “İlim satırda değil sadırda olmalıdır.” derdi. Bu yanlış bir görüştür. Sözlü ilim olmaz. İlim, felsefe ve kültür, durmayı ve düşünmeyi gerektirir. Durmadan değişen konuşma, açık seçik, sağlam ve derin düşünmeye elverişli değildir. Kitapsız ilim olmaz. Türk üniversitelerinin geri kalma sebeplerinden biri kitaba gereken önemi vermeyişidir. (Kaplan, 2016b, s. 169-170).

4.1.3.5. Öz Türkçecilik

Kaplan, öz Türkçeciliğe karşı değildir fakat öz Türkçecilik akımı diye sürekli yapma yeni kelimeler türetilmesini doğru bulmaz. Çünkü bu yolla halkın kültürel değerlerinin parçası olan halk dilindeki kelimeler yok sayılmıştır. Asırlardan beri dilimize girmiş ve benimsenmiş kelimelerin öz Türkçecilik kisvesi altında parçalanıp yok edilmesini eleştirir:

“Türk milletinin asırlardan beri kullandığı kelimeler öz Türkçe değildir diye genç nesillerin kafalarından silmeye çalışanlar, en değerli kültür eserlerimizi tahrip eden dil güveleridir. Onlarla savaşmak millî mücadele kadar kutsaldır.” (Kaplan, 2016b, s. 227).

Öz Türkçecilerin dildeki mevcut kelimeleri atarak yeni kelimeler türetmelerinin hem kültür hem edebiyat açısından yanlış bulan Kaplan, bunun gençlere zorla benimsetilmeye çalışılmasını eleştirir:

Yeni duygular, düşünceleri, modaları anlatmak için, yeni sözler icat etmeye herkesin hakkı vardır. Bunlar piyasaya sürülür, beğenilirse tutar, beğenilmezse tutmaz. Bunlara karşı vatandaşın reddetme, tenkit etme hatta alay etme hakkı da vardır. Anormal olan ve kültür için tehlikeli teşkil eden şey henüz ‘halk arasında tartışılarak kendilerini serbest bir şekilde kabul ettirmemiş yeni kelimeler’ in devlet tarafından genç nesillere ‘zorla’ kabul ettirilmeye kalkılmasıdır. (Kaplan, 2016b, s. 1997).

Genç nesillere dilde hangi kelime ve terimlerin kullanımına dair öğretilerin devlet tarafından bu işle ilgilenecek bir kurumun oluşturulmasına bağlı olduğunu söyleyen Kaplan, bu işin sistemli bir şekilde öğretilmesi gerektiğini belirtir:

Okulda yetişen nesillere hangi kelime ve terimlerin kullanılması gerektiği meselesi ise, devlet tarafından kurulmuş bir müessese tarafından tayin edilmeli ve ilkokuldan üniversitelere kadar kitaplarda ortak olarak kullanılmalıdır. Fakat böyle bir müessese ancak ilmi salahiyyeti haiz ise ve Millet Meclisi’nin tasvibinden geçerse ‘resmi’ bir mahiyet taşıyabilir ve devletçe ‘meşru’ sayılır. (Kaplan, 2016b, s. 198-199).

Öz Türkçecilerin mevcut kelimeleri inkâr edip kendi düşünce ve hayallerine uygun kelimeler türetmelerini doğru bulmayan Kaplan, yeni türetilen kelimeler kargaşasının milletin kültürel değerlerini de unutturmasını eleştirir. Gençlerin dini duygulardan uzak yetişmesinin nedenlerinden birini de bu yeni türetilen kelimelere bağlar:

Öz Türkçe hareketini izah edecek tek amil Öz Türkçecilerin gaye ve medeniyet görüşleridir. Öz Türkçe kullananların hepsi tarihe ve dine karşı cephe almış kimselerdir. Onlar için sadece hâlihazırda değil, kendi özleyişlerine göre kurulacak, tarihten, dilden uzak, tıpkı uydurdukları kelimeler gibi uydurma bir istikbal tasavvuru vardır. (Kaplan, 2016a, s. 145).

Öz Türkçecilerin yeni kelimeler türetmesindeki mantığı toplum gerçeklerinden kaçmak ve kendi ütopyalarındaki kelimeleri icat etmek olarak gören Kaplan, bunun onlar için bir kaçış noktası olduğunu ama toplum içinde bu düşüncenin yer bulamayacağını söyler:

Öz Türkçe kelimeler bizde el ayak değmemiş ideal bir ülkeyi hatırlatır. Kanaatime göre, genç ve yaşlı birçok Türk yazarını öz Türkçeye götüren amillerden biri, sevilmeyen, günlük hayatın ve tarihin dışına çıkmak, yaşanılan dünyadan uzak, muhayyel bir âlem kurmak arzusudur. Fakat böyle bir âlem güzel olsa da ölüdür. (Kaplan, 1990, s. 320).

Aşırı öz Türkçeciliğin sadece dile değil toplumun kültürüne zarar vereceğini sık sık dile getiren Kaplan, Türkçeye kazandırılmış yeni kelimeler bakımından da nispeten bu akımı olumlu bulur:

Dile yerleşmiş bütün yabancı kelimeleri tasfiye etmek demek olan Öz Türkçeciliğin aleyhinde olmakla beraber, bir ihtiyaca tekabül eden, Türkçenin kaidelerine uygun ve halk tarafından benimsenmiş yeni kelimelerin düşmanı değilim. Batılı eserleri çevirirken, dilimizde karşılığı bulunmayan binlerce kelime ile karşılaşırız. Bunları olduğu gibi alırsak, Türkçe yeniden Osmanlıcaya döner. Elden geldiği kadar onlara yeni karşılıklar bulunmasında mahzur görmüyorum. Öz Türkçeciler eğer makul bir şekilde bu yolu tutsalardı benim gibi pek çok kimse onları desteklerdi. Çünkü burada kimsenin itiraz edemeyeceği bir sebep ve zaruret vardır. Şunu itiraf edelim ki, aşırı Öz Türkçecilik, zararlı tarafları yanında, ilim dışı çabaları ile de olsa Türkçeye, bundan sonra yaşayacak

birçok yeni kelime kazandırmıştır. Bunlar muhafazakâr görünenlerin bile diline girmiş ve yerleşmiştir. Onlara bir Öz Türkçeci taassubu ile karşı konulmasını doğru bulmuyorum. Dilde normalin başlıca alameti yadırganmamaktır. Bize çiğ, yabancı ve acayip gelmeyen her kelimeyi benimsemekte bence hiçbir mahzur yoktur. (Kaplan, 2016b, s. 190-191).

Öz Türkçecilik ile dilde sadeleşme akımının karıştırılmaması gerektiğine de dikkat çeken Kaplan, dilde sadeliği şu şekilde tanımlar:

Sadelik bazılarının zannettikleri gibi ‘Safî Türkçe’ kelimeler kullanmak demek değildir. Edirneli Nazmi ile Tatalı Mahremi’nin şiirlerinde görüldüğü üzere, bir şair safî Türkçe kelimeler kullanmakla beraber yine de çok süslü olabilir. Hakiki sadelik duygu ve düşüncüyü mecazi ifadeye bürünmeden, doğrudan doğruya ifade etmek veya edebi sanatları sunilik hissi vermeyecek bir tarzda kullanmak suretiyle elde olunur. (Kaplan, 1992, s. 261).

4.1.3.6. Dil Anarşisi

Dil konusundaki sorunların çözümsüz kaldığını, bu durumun karmaşaya yol açtığını düşünen Kaplan, bu sorundan şöyle bahseder:

Türkiye’nin en mühim kültür davası, hiç şüphesiz, dil davasıdır. O, bütün davaların başında gelir. Onu halletmedikçe, kültürle alakalı diğer meseleleri halletmeye imkân yoktur. Çünkü düşünce ve duyguları nesilden nesle, insandan insana nakletme vasıtası olan dil, her türlü kültür faaliyetinin temelini teşkil eder. İnsanoğlu, dil vasıtasıyla, dile dayanarak düşünür; dil vasıtasıyla bilgi edinir; millî ve içtimai tesanüt dil ile olur. (Kaplan, 2016a, s. 134).

Dil meselelerinin demokratik yollarla çözülmediğini düşünen Kaplan, dil kurumu üzerinden şu eleştiride bulunur:

Bugünkü dil anarşisi karşısında ‘Türkçe’ kelimesinin muhteva ve şeklini de tayin etmek icap eder. Resmi bir müessese olmayan Dil Kurumu’nun uydurma kelimeleri, resmi müessese olan okullarda yıllardan beri zorla Türk çocuklarına öğretiliyor. Böylece devlet başka sahalarda olduğu gibi gayri resmi kuruluşların yıkıcı tesirleri altında kahyor. (Kaplan, 2016b, s. 204).

Kaplan, devletin kanunları uygulamamasını da dil karmaşasının sebeplerinden birisi olarak görür ve düzene koyma işinin devlete ait olduğunu açıklar:

Türkiye’de başka sahalarda olduğu gibi dil sahasında da görülen anarşinin sebebi, devletin kendi çıkardığı kanunları uygulamamasıdır. Hür fertlerden ibaret olan topluma devlet çekidüzen verir. Bu asla vatandaşların hürriyetini yok etme manasına gelmez. Düzen verme ile yok etme veya baskı ayrı şeylerdir. Devlet, vatandaşların ferdi hayatlarındaki düşünce, davranış veya konuşmalarına karışmaz. Buna imkân yoktur. Fakat kendi kurduğu müesseselerde kendi kanunlarını uygulamazsa vazifesini yapmamış olur. Anayasa’da ‘resmi dil Türkçedir’ denildiğine göre devlet, kendi tarafından kurulmuş olan müesseselerde, kendi tarafından muhteva ve şekli tayin edilen dili uygulama salahiyyetine haizdir. Anayasa’da resmi dil Türkçedir denildiği hâlde, Türkiye’de öğretim dili Türkçe olmayan okullar ve üniversiteler vardır. Bu durum Anayasa’nın lafzına ve ruhuna aykırı değil midir? (Kaplan, 2016b, s. 206).

4.1.3.7. Dil Terbiyesi

Dil terbiyesinin okullarda devlet kontrolünde verilmesini savunan Kaplan, iyi bir dil terbiyesine sahip olan insanların sağlam ve orijinal fikirlere sahip olduklarını düşünür. Dil terbiyesinden yoksun olanlar, dili doğru kullanamazlar ve kendilerini doğru ifade edemezler. Kaplan, düşünen, fikir üreten gençler yetiştirmenin dil terbiyesiyle olacağını söyler:

Okullarda dil terbiyesine kâfi derecede önem veriyor muyuz? Okullarımızda tatbik edilmekte olan dil terbiyesi sağlam esaslara dayanıyor mu? Bu sorulara cevap verebilmek için uzun araştırmalara lüzum yoktur. Öğrencilerin konuşmalarını dinlemek, bir sahifecik yazılarını görmek kâfidir. Bunların bizi memnun edecek seviye ve derecede olmadıklarını itiraf etmeliyiz. Liseyi bitiren bir öğrencide dahi dil terbiyesine fazla önem verilmediğini gösteren birçok alametler vardır. 1. Telaffuz bozukluğu. 2.Çirkin kelimeler. 3.Kelime noksanlığı. 4.Cümle gevşekliği. Öğrencilerde yüksek düşünceler aramadan önce bu en basit kusurlar üzerinde durmamız lazımdır. (Tibet, 2018, s. 359).

Özetle dil ile kültür ve edebiyatı iç içe gören Kaplan, dildeki mevcut kelimelerin dilden çıkarılmasını yeni uydurma kelimeler türetilmesini birçok yazısında eleştirmiştir. Dili doğru ve etkili kullanmanın devletin kurduğu eğitim kurumlarında sağlanacağını, eski kelimelerimizin dilden çıkarılıp, keyfi uydurma kelimelerin öz Türkçecilik adı altında kullanıldığını eleştiren Kaplan, eski yazı dilini bilmenin genç nesiller için kültür ve tarihini bilmek açısından önemli olduğunu düşünür.

4.1.4. Devlet

Devlet, toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasi bakımdan teşkilatlanmış millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlıktır. (TDK 1, 1988, s. 366).

Devlet dediğimiz zaman, esas itibariyle hem bir ‘fikir’ ve hem de bir ‘yapı’ olarak idrak edilebilir fenomenal bir varlık alanından söz etmiş oluruz. Kendi idrak ve şuur dünyamızın ihvasları ile bakarsak bizim için devlet, her şeyden evvel bu topraklarda bin seneye yakın bir zamandan beri sahip olduğumuz millî hükümlanlık demektir. (Çalık, 2016, s. 80).

Kaplan, devleti toplumsal düzenin, birlik ve beraberliğin bir şartı olarak görür ve devlet hakkında şunu söyler:

Ya devlet başa

Ya kuzgun leşe

Bir Türk atasözü

“Atasözleri gerçekçidir. Sınırlı olsa da bir gerçeği apaçık belirtirler. Yukarıdaki sözde devlet kelimesi, politik ve sosyal bir mana taşımaktan ziyade zorla ulaşılan yüksek mevki, saadet manasına gelir.” (Kaplan, 2016c, s.78).

Devletle birey arasında bağ olduğunu söyleyen Kaplan, devleti bireylerin kurduklarını fakat devletin bireyin üstünde, bireyi aşan bir yapısının olduğunu söyler. Devleti meydana getiren toplumun bireyleri kendi içinde birlik ve beraberlik sorunu yaşarlarsa hem toplum düzeni hem de devlet sistemi çöker diye düşünen Kaplan, bu konuda bireylerin devlet düzenine sahip çıkmaları gerektiğini savunur:

Devlet ne zaman batar? Onu teşkil eden fertler arasındaki birlik duygusu yok olursa. Fertler kendilerini sosyal bir organizasyona bağlı hissediyorlarsa ve bundan memnunsalarsa devlet devam eder. Çevre ferdi ezmeye başladığı zaman ferdin ilk yapacağı şey, kendi içine kapanmak değil, mesuliyetini idrak ederek devletin yaşaması ve devamı için gerekenleri yapmaktır. (Kaplan, 2016c, s. 77).

Kaplan, devlet birey ilişkisi gibi devlet millet ilişkisini de önemli bulur, devletin milletin varlığını sürdürmek için kurulan sosyal bir yapı olduğunu açıklar:

“Devlet, milletin vücuda getirdiği politik sosyal, ekonomik kuruluşlardan ibarettir. Bunların arkasında yaşama iradesine sahip bir millet vardır, fakat millet, onun arzu ve iradesini teşhis ve temsil eden büyük şahsiyetler olmadan gidecekleri yolu bilemez ve harekete geçemezler.” (Kaplan, 1987, s. 234).

“Zira Fatih veya hükümdar, sosyal bir varlık olarak, iki gözlü, iki ayaklı, herkese benzer bir insan değildir. O, sarayları, orduları, tebaaları, savaşları, zaferleri, fermanları ile basit vatandaşın hayalindeki deve yakın bir varlıktır. Hükümdar, devletin göze görünen teşahhus etmiş şeklidir.” (Kaplan, 2016c, s. 74).

Bir milleti ayakta tutan önemli değerlerden biri olan devlet, vatandaşlarına hak hukuk çerçevesinde adaletli davranan, vatan toprağına bağlı her bireyin vazifelerini maddi - manevi hatırlatan soyut bir kavram olsa da toplumda yaşayan insanların varlığını hissettiği yüce bir sistemdir. Kaplan, devlet hakkında çocukluk yıllarından kalan düşüncelerini şöyle hatırlatır:

Devlet hem zaman hem mekân hem kudret ve kuvvet bakımından, ferdi kat kat aşan bir varlıktır. Çocukluğumuzda Sivrihisar'da çarşıya gider gelirken içine hiç girmedim kocaman bir binanın önünden geçtim. Hükümet konağı derlerdi. İçinden bazı adamlar çıkardı. Onlar sokaktaki adamlara benzedikleri için hiç bir fevkalâdelik uyandırmazlardı. (Kaplan, 2016c, s. 74).

Devletin kuvvetli bir yapı olduğunu ve toplumdaki vatandaşlara kendi hissettirdiğini yine çocukluk yıllarından bir anısı ile anlatır:

Devlet, babamı ben doğmadan altı yıl önce askere almış. Çocukken her gün ufuklara bakar, babam gelsin diye beklerdim. Uzakta kanlı savaşlar oluyordu. Anneler, batan güneşi, kızıl bulutları göstererek bize uzaklarda savaşlar olduğunu anlatırlardı. Babam savaştan döndü ve ömrü boyunca onun tesirinden kurtulamadı. Devlet, bir eve girmiş ve onun kaderini tayin etmişti. (Kaplan, 2016c, s. 75).

Devleti temsil eden kurum ve kuruluşlar mekân olarak temiz ve iç açıcı yerler olmalıdır. Bu kurumlarda çalışan insanlar devleti temsil ettikleri için vatandaşa güler yüzlü hoşgörülü davranmalı ve bize devletin yüceliğini hissettirmelidirler. Kaplan, devlet nizamının vatandaşa hissettirilmesi için şunları önemli bulur:

Pis bir devlet dairesi kadar bana hüznü veren bir yer yoktur. Bazı devlet daireleri pırıl pırıldır. Oraya girince insanın içi açılır. Eğer buralarda çalışan insanlar da vazife duygusuna sahip, güler yüze kimseler ise vatandaş bir gurur hisseder. Fuzuli'nin meşhur "Şikâyetname"sinde tasvir ettiği abus çevreli, rüşvet değildir diye selam bile almayan azap verici insanlar vatandaş devletten de devlet dairesinden de soğuturlar. Devlet hizmetinde iş gören insanların hem beden hem bilgi hem de karakter bakımından iyi ve sağlam olmaları lazımdır. (Kaplan, 2016c, s. 76).

Türk devletinin hükümdarları, eski çağlarda kendini Tanrı ile bütünleştirmek ve halka bu yönüyle manevi bir kudret, ihtişam olarak görülmek istemişlerdi. Bu bugün modern diktatörlerde bile görülen bir durumdur. Marks komünizmi yayan biri olarak insanların ona tanrıymış gibi davranmalarını istemiştir. Kaplan, devlet yönetiminde maddi ve manevi unsurların birliğine dikkat çeker:

En eski çağlarda bile devlet kurucularının nefislerinde maddi ve manevi kuvveti birleştirmeleri dikkate şayan bir hadisedir. Bütün dünya devletlerinde maddi iktidarı temsil edenlerle manevi iktidarı temsil edenler birbirlerini desteklemişlerdir. Tacın yanında asa, kılıcın yanında dua vardır. Bu tesadüfi bir hadise değildir. Manevi kuvvet maddi kuvvete muhtaçtır. Maddi kuvveti meşru kılan ve yücelten ise manevi değerlere karşı gösterdiği saygıdır. Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi, bir din adamı olan Şeyh Edebali'nin kızı ile evlenir. Fatih, Akşemsettin'in elini öper. Osmanlı Devleti'nin başarısında maddi kuvvetle manevi kuvvet arasındaki muvazenenin büyük rolü vardır. Yıkılmasının sebebi de denilebilir ki bu muvazenenin bozulmasıdır. (Kaplan, 2016c, s. 80).

Kaplan, normal bir devlet sisteminin vatandaşından yana olduğunu, toplumun huzur ve güvenliği için çalıştığı fikrindedir, devletin her birimini ve her görevlisini yok sayan anarşistleri şu sözlerle eleştirir:

Kalabalık sosyal nizamı sosyal nizam devleti gerektirir. Anarşistler her zaman, her yerde ordu ve polisten şikâyet ederler. Fakat kendi halinde yaşayan, iş gücü, çoluk çocuk, ev bark sahibi vatandaşların hemen hemen hepsi kendilerini ezmeyen, nizamı tesis eden ordu ve polisin daima yanındadır. Kanunlar vatandaşın hareket tarzını ayarlayan kaidelerden ibarettir. Modern devlette kuvvet ve para sahiplerinin zayıf ve fakirleri ezmemesi için pek çok tedbir alınmıştır. Medenilikten anlaşılan mana da budur. Normal bir devlet vatandaşlarını ezmek bilakis korur ve yükseltir. (Kaplan, 2016c, s. 81).

Devletçilik denilince katı ilkeleri olan komünist Rusya'daki sistemi benimseyenleri eleştiren Kaplan, "pragmatik devletçilik" görüşünü doğru bulur. Toplumun şartlarına göre kendine yol çizen bu anlayışı bizim için faydalı bulur:

Pragmatik devletçiliğin hususiyeti, önceden kabul edilmiş katı ilkelere göre hareket etmemesidir. Bir şahıs ve şirketi, iyi ise memlekete faydalı mücerret devletçilik adına yıkmak akıllıca bir iş değildir. Bir devlet müessesesi eğer iyi çalışmıyorsa, keza onu mücerret devletçilik uğruna devam ettirmekte de

Fayda yoktur. Buna karşılık devletin mutlak şeklide müdahale etmesi gereken durumlar vardır. (Kaplan, 2016c, s. 83).

Kaplan, yazının devamında köy üzerinden örnek vererek devletin köylü ile işbirliğinin pragmatik devletçilik açısından elverişli olduğunu düşünür:

Köye yol, okul, elektrik vs. fikir ve teşkilatın devlet tarafından götürülmesi şarttır. Köylünün bizzat kendisi de bunu ister ve devleti ile işbirliği yapar. Burada da pragmatik yoldan gidilmelidir. Bence köylünün aktif olması ve mesuliyeti yüklenmesi için, mücerret bir planı tatbik etmekten ziyade adeta köylü ile bir pazarlığa girişmelidir. Devlet muayyen şartları yerine getiren köylüye yardım etmelidir. (Kaplan, 2016c, s. 83).

Kaplan'ın devlet ili ilgili ele aldığı diğer bir konu da modern devlet anlayışıdır ve modern devlet için şunları söyler:

Modern bir devlet, idaresi altında yaşayan insanları dış düşmanlara karşı korumak için kuvvetli bir ordu ve savaş tekniğine, dâhilde nizam ve asayişini temsil için de kuvvetli bir polis ve jandarma teşkilatına muhtaçtır. Ordu, jandarma ve polis çekidüzen verilmiş kuvveti temsil ederler. Dünyada hiçbir devlet yoktur ki ordu, jandarma ve polise sahip olmasın. Fakat modern bir devlet, son derece gelişmiş, bütün vatandaşların duygu ve düşüncelerine şekil veren manevi değerlere, onları temsil ve telkin eden müessese, şahsiyet ve insan kadrosuna da sahiptir. Okullar, üniversiteler, müzeler, konser salonları, parklar, vitrinler, kadın ve erkekleri ince ve zarif bir şekilde giydiren ve süsleyen mağazalar... İnsan sulh ve sükûn devrinde devlet ve cemiyeti sadece bunlardan ibaret sanır. Kışlalar ve garnizonlar şehrin dışındadır. Modern devlet, kuvvetini teşhir etmekten çok gizler. Kuvvet zaruri olduğu zaman kendisini gösterir. (Kaplan, 2016c, s. 80) .

Modern devletin olumlu vasıfları yanında modern devlet adamlarının vasıflarını eleştiren Kaplan, onların olumsuz özelliklerinden yakınır:

“Modern devlet adamları çok konuşurlar, yalan söylerler ve aldatırlar. Mevki ihtirası en yaşlı hançereleri bile kurt gibi solutur.” (Kaplan, 2016c, s. 78).

Özetle Kaplan, devleti toplumu birlik ve beraberlik içinde tutan yüce bir varlık olarak benimser. Yazılarında topluma ve vatandaşa yol gösterecek, yardımcı olacak bir nizamı savunur, o da devlettir.

4.1.5. Demokrasi

Demokrasi, halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi, el erki, demokratlıktır.

(TDK 1, 1988, s. 353).

Kaplan, demokrasi için şu tanımda bulunur:

Demokrasi, yani ‘gizli rey’ halkı harekete getiren bir kuvvettir. O, insanın içindeki en derin isteklerinin ifadesidir. Bundan dolayı içtimai hayatı derinden değiştirir. O, baskıya karşı insan ruhunun isyanıdır. Bu itibarla ‘gizli rey ‘ usulüne ne kadar sarılırsak, millî ruh o kadar kendini açığa vurur. (Kaplan, 2016c, s. 32).

Demokrasi, toplumda huzur ve düzenin sağlanması için insanların özgürce liderlerini seçebildikleri, fikirlerini özgürce dile getirebilecekleri bir sistemdir. Kaplan, halkın özgür iradesi ile seçtiklerinin başa gelmesinin büyük bir ilerleme olduğunu, demokratik bir toplumda kültür ve edebiyatın da gelişeceğini söyler. Halkçı gibi görünen ama halkın maddi manevi duygularını istismar eden diktatör yönetimlerin halka söz hakkı vermediklerini ifade eden Kaplan bu zorba sistemleri eleştirir:

Cumhuriyetin ilk devresinde halk tabakalarının üzerinde diktatör bir idare kuran ve halkçı olmak iddiasına rağmen halka yabancı kalan nesil, son demokrasi hareketleri ile bertaraf edilmiş, halkın serbest olarak seçtiği kendi çocukları iş başına gelmiştir. Kültür ve edebiyat sahasında da buna muvazi bir akımın doğması ve nesiller boyunca devam etmesi için onun yüksek sanatkârane bir şekle girmesi lazımdır. Türkiye’de bugün buna doğru bir temayül vardır. Ve bu sevinilecek bir şeydir. (Kaplan, 2016a, s. 30).

Kaplan, “Demokrasi Düşmanları” adlı yazısında halka seçme hakkını vermeyenleri işe yaramazlar olarak görür ve seçme hakkının her bireyin kutsal görevi olduğunu söyler ve bu yanlış düşüncenin kötü sonuçlarına dikkat çeker:

Halkın seçme hakkı mukaddes olarak tanınmalıdır. Zira halk, milletin kendisidir. Halkı hakir gören milleti küçümüyor demektir ki, böylelerinden hayır gelmez. Türk halkı cahil olduğu, okuma yazma bilmediği için, iyi ile kötüyü ayıramaz diyorlar. Bu fikir iki bakımdan sakattır:

1. Okuryazarların mutlaka doğru, iyi ve hakikati tanırlar insanlar oldukları, pek çok örnekte görüldüğü üzere, gerçeğe uymaz. Okuryazarlar arasında nice sapık, kaçık, vatan haini şahıslar da vardır. Türkiye’de hemen her devirde iktidarda bulunanlar okuryazar kişilerdir. Diktatörlük devrinde bunların millete ne yaptıklarını biliyoruz. Demokrasi, bu sahte aydınları iktidardan uzaklaştırdı. Bundan dolayı onlar demokrasiden pek hoşlanmazlar.
2. Okuma yazma bilmeyen halkın iyi ile kötüyü ayıramadığı fikri bir safsatadan ibarettir. Jandarma dayatmasının, açlığın, işsizliğin, hakaretin, hastalığın, yolsuzluğun kötü olduğunu anlamak için ille de okuryazar olmaya lüzum yoktur. Türk atasözü ‘çeken bilir’ der. İstirap ve sıkıntı insanlara en mühim hakikatleri, vücuduna kızgın demir yapııştırılmış gibi öğretir. Hayatın sıkıntılarını aydın tabakadan fazla duyan halk, memleket gerçeklerini onlardan daha iyi bilir. Aydınlar ince fikirlerle sapıtabilirler. Fakat halk, atasözlerinin temsil ettiği sağlam akliselimi ile gerçeği asla unutmaz. İyi devlet adamını halk benimser, hatta efsaneleştirir. (Kaplan, 2016c, s. 68-69).

Ziya Gökalp’in “Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak” formülünden istifade eden Kaplan, batının kültüründen değil demokrasi, ilim ve tekniğinden faydalanmanızı ister. Demokrasi, ilim ve teknikten yoksun bir milletin, yokluğa mahkûm olduğunu söyleyen Kaplan, batıya olan düşüncelerini şu şekilde ifade eder:

“Milliyetçilerden çoğunun birleştiği bir nokta vardır ki o da medeniyetin her şeyden önce demokrasi ilim ve teknik medeniyeti olmasıdır.” (Kaplan, 2016c, s. 31) .

4.1.6. Hürriyet

Hürriyet, tam olarak kayıtsız hürriyetin karşısı olan şeydir. Bu, insanın kendisi için en yüksek derecede ve en büyük kendiliğinden oluşla birleşmiş en mükemmel tayin

edilmişliği ifade eder. Şüphesiz ki, hareketlerimizin dış sebeplerle belirlenmesi, hareket kabiliyetimizi azaltır; fakat bizim için sadece dış belirleyiciler değil, aynı zamanda iç belirleyiciler de vardır. Böyle olunca, hareketimiz bizzat kendimiz tarafından belirlendiği zaman hürüz, demektir; bu çeşit belirleme, hareketimizin sebepsiz olduğu anlamına değil, bütün bu sebeplere kendi içimizde sahip olduğumuz anlamına gelir. (Topçu, 2015, s. 44-45).

Mehmet Kaplan insanların belirli odaklara ideolojilere körü körüne bağlanmasına her zaman karşı durur ve özgürlüğü savunur. Fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller arzu etmesiyle Tevfik Fikret'e, millî bütünlüğü ve millî gerçeğini savunmasıyla Namık Kemal ve Ziya Gökalp'e; sanat, estetik ve düşünceye değer vermesiyle Yahya Kemal'e bağlı kaldı. Düşünce hürriyeti için şöyle söyler:

“Bana göre düşünce, kendini daima serbest hissetmeli gerçekler âlemine denize dalar gibi her defasında yeni bir istekle dalmamasıdır.” (Kaplan, 2016c, s. 14).

Hürriyet Kaplan'ın en çok üzerinde durduğu değerlerdendir. Bir denemenin başlığı “Hürriyet, Hürriyet, Hürriyettir.” Hürriyetin olmadığı yerde fert ve cemiyetin de olamayacağını söyleyen Kaplan hürriyeti şöyle açıklar:

“Hürriyeti kanunlarda rejimlerde arayan onu silik ve mücerret bir hayal veya formüllü bulur. Hürriyet, insanın bizzat varlığında mündemiçtir. Kimse onu ilga edemez.” (Kaplan, 2016c, s. 54).

Hürriyet fikri, bütün insanlık için yüce bir fikirdir. Ne demektir hürriyet fikri? Sen, bir insan, bir fert olarak, başkalarına zarar vermemek şartıyla, istediğin şekilde duymak, düşünmek ve hareket etmekte serbestsin. Sen kimsenin duygu, düşünce ve hareketlerine karışmayacağı gibi, başkaları da seninkilere karışmayacaklar. Bu, rahat, güzel, saadet verici her türlü icada elverişli bir fikirdir. Hürriyetin hududu başkalarının hürriyetidir. Siz ‘ben hürüm, istediğimi yaparım, başkaları beni ilgilendirmez’ dersiniz ve onları söz, hareket ve eşya ile rahatsız ederseniz, onlar da aynı hakka dayanarak size karşı gelirler. Hürriyet, başkalarının mevcudiyetini, saygıyı, adalet duygusunu şart koşar. Yalnız kendisi için hürriyet isteyen, bir müstebit veya zalimdir. (Kaplan, 2016c, s. 50).

Zorbacı baskıcı insanların kendileri dışında hiçbir şeyi üstün görmediklerini başka insanların fikirlerine önem vermediklerini söyleyen Kaplan, böyle zorbacıların tarih boyunca kendilerine inanacak putlar bulduklarını başkalarını da yok saydıklarını şu şekilde eleştirir:

İnsanlarda tabi olan düşünme kabiliyetini yok edemeyen müstebit, şüphesiz hürriyetin amansız bir düşmanı kesilir. Nasıl kesilmesin ki hürriyet başkalarının da düşünebileceklerini ve daha iyi düşünebileceklerini kabul etmek demektir. Bu ise müstebitin kendi kendisini inkâr etmesi olur. Müstebitin üstün bir insan kalabilmesi için başkalarının alçalması lazımdır. Ve müstebit, başkalarını alçaltmak, kendinden aşağı seviyede tutmak için her vasıtaya başvurur. (Kaplan, 2016a, s. 181).

Bütün dünyada diktatörlere karşı insanlar ayaklanmışlardır ve daima da ayaklanacaklardır. Hürriyet ihtilallerin öncüsüdür. Bundan dolayı zorbalar hürriyetten korkarlar. Hâlbuki hürriyet kadar güzel, güler yüzlü, asil ne vardır! Hürriyet insanlara insan olduklarını duyurur ve yaşatır. Hürriyeti sevmek insanı sevmek demektir, bütün hata ve sevaplarıyla. (Kaplan, 2016c, s. 51).

Hürriyeti isteyenlerin insanlığı da düşündüklerini söyleyen Kaplan, insanoğlunun varlığıyla birlikte doğar doğmaz hürriyetini de elde ettiğini söyler:

İnsan, hürriyeti, doğarken, kendi varlığı ile beraberinde getirir. Onun vücudu koşmak, yakalamak, aramak, kırmak, değiştirmek, yeni bir şeyler yapmak için yaratılmıştır. Ellerin, ayakların, bacakların, o bin bir hareketi yapan adalelerin manası nedir? Hürriyet insanın vücuduna yayılmıştır. Bu vücudu hareket ettiren bir iç kuvvet vardır ki, buna ruh, zekâ, irade veya istek adı verilir. (Kaplan, 2016c, s. 54).

4.1.7. Hak ve Adalet

Adalet, eşitlik ve karşılıklılık ilkesine dayanır. Bu ilke de dayanışmadan doğar. Dayanışmayı meydana getiren sözleşmeye göre, şartlar bütün fertler için aynıdır. Böyle olunca adalet, sadece sosyal nizamı güvenlik altına alma endişesi taşıyan ve üzerinde uzlaşma sağlanmış bu sözleşmeye uymayı ifade etmektedir. (Topçu, 2015, s. 102).

Hürriyetle birlikte toplumda önemli birer değer olan hak ve adalet konusunda da fikirlerini aktaran Kaplan, Gandhî'nin şu sözünü hatırlatır:

“Tanrı ile adalet birdir, binaenaleyh adalet için çalışanlar ve adil olanlar Tanrıya hizmet etmiş olurlar.” (Kaplan, 2016c, s. 168).

Hakkı sağlamanın yollarından biri de zulmü ortadan kaldırmak, savaştan ve baskıdan uzak durmaktır. Kaplan, adil bir toplumda insanların haklarının çiğnenmeyeceğini, güven ve huzur ortamının oluşacağını belirtir:

Bir Müslüman'ın ibadetten başka bu dünyada yapacağı bir yığın şey vardır. Bunların biri de ve en mühimi de zulmü ortadan kaldırmak, adaleti kurmaktır. Bu her şeyden önce insanın bizzat adil olması ile başlar. Zira bizzat adil olmayan, başkalarının da hakkını arayamaz. (Kaplan, 2016c, s. 169).

Demokrasi, hürriyet ve adalet gibi değerler Kaplan'ın yazılarında millet ve toplum açısından ele alınmıştır. Kaplan demokrasi ve hürriyetten gelişmiş medeniyetlerin doğacağını, hür fikirlere sahip bireylerin ve toplumların aynı zamanda adaletli ve zulümden uzak duracaklarını, toplumun değerlerini koruyacaklarını düşünür.

4.1.8. Ordu

Kaplan (1987)'a göre ordu, “ bir milletin hayatı üzerinde en kuvvetli tesir vasıtasıdır.”

(s. 239).

Ordu bağılı bulunduğu milletin millî savunmasını yürüten, birlik ve huzuru sağlayan hayati bir teşkilattır. Devletleri ayakta tutan güçlü ordularıdır. Türk ordusu köklü tarihi ile kahramanlık destanı yazmış yüce bir ordudur. Kaplan, bir ordunun varlığını temsil ettiği felsefesine bağlar ve bu konuda Ziya Gökalp'in düşüncelerini savunur:

Ziya Gökalp Fransız filozofunun fikrini kendine göre şöyle yorumlar ve yakın Türk tarihinden şöyle örnek verir: İki ordu, iki millet birbiriyle savaşırken birisinin galip diğerinin mağlup olmasına inatçı eden en başlıca amiller iki tarafın felsefeleridir. Ferdi hayatı vatanın istiklalinden, şahsi menfaati namus ve dahi kıymetli gören bir ordu mutlaka mağlup olur. Bunun aksi bir felsefeye malik olan ordu ise mutlaka galebe çalar. Gökalp, Türklerin İstiklal Savaşı'ndaki başarısının Türk ordusuna hâkim olan felsefe ile izah eder. Gökalp'in burada felsefe kelimesi ile kastettiği şey “hayat görüşü”, “inanç” veya “kıymetler sistemi”dir. (Kaplan, 2016b, s. 21).

Yine başka bir yazısında Kaplan, hayat felsefesini kaybeden ya da şaşırان bir ordunun paramparça olacağını söyler:

Her ordunun gerçekten inandığı insicamlı bir hayat felsefesine sahip olması şarttır. Aksi takdirde o ordu tehlikeli anlarda yolunu şaşırır yahut parçalanır. Bir millet için en büyük felaket, ordusunun hayat felsefesini şaşırması veya kaybetmesidir. Böyle bir ordu sulh ve sükûnet zamanlarında muhteşem bir görünüş arz etse bile, buhranlı anlarda içten çürüme patlak verir. (Kaplan, 2016c, s. 110).

Kaplan, her devletin bir ordusu olduğunu, devletleri kuran milletlerin de ordu ile olan bağlarını şu şekilde ifade eder:

“Ordu, toplum içinde millî savunmayla ilgili, kendine has ayrı bir teşkilat olmakla beraber, bağılı bulunduğu millettten ayrılamaz. Orduyu teşkil eden subay ve er, mensup olduğu toplumun bir uzvudur. Ordu milleti korur ama orduyu yaratan da millettir.” (Kaplan, 2016b, s. 20-21) .

Milletlerin devletleri meydana getirdiğini söyleyen Kaplan, ordu millet bağından sonra ordu devlet bağına da dikkat çeker:

“Tarihi meydana getiren amiller, ilk bakışta devletlerdir. Devletler, büyük sosyal organizasyonlardır. Orduları devletler meydana getirir. Devletler, orduları vasıtasıyla başka devletleri yenerler, bu suretle dünya tarihini değiştirirler.” (Kaplan, 2016b, s. 22) .

Değişen ve hızla gelişen dünyada modern orduların kurulduğunu da söyleyen Kaplan, modern orduların hayat felsefesine dikkat çeker:

Ordu, bilhassa modern ordu, kendi içine kapalı bir müessese değildir. Onu teşkil eden insanlar aynı toplumun içinde yaşarlar. Ordunun temelini teşkil eden asker ve yedek subay kadrosu sivillerden mürekkeptir. Bunların orduya dâhil olunca kısa bir zamanda eski benliklerini unutacaklarını sanmak büyük bir gaflet olur. Aynı renk ve biçimdeki elbiseler bizi aldatmamalıdır. Onların içinde duyan ve düşünen, doğru veya yanlış muhakeme eden insanlar vardır. Kaldı ki bugünkü ordunun muvazzaf

subayları da sadece talimatname değil millet hayatını teşkil eden maddi ve manevi bütün unsurları göz önüne alır. (Kaplan, 2016c, s. 110- 111).

“Ordu, Felsefe ve Milliyetçilik” yazısında Kaplan, hem Türk aydınlarının hem de Türk ordusunun ortak görevinin Milliyetçiliği savunmak olduğunu belirtir:

Milliyetçiliği, düşmanı olan Marksizm ve Komünizme karşı fikri bakımdan müdafaa etmek ve onu Ziya Gökalp’in yaptığı gibi Batının düşünce akımları ile besleyerek daima canlı tutmak ve zenginleştirmek, milliyetçi Türk aydınlarına ve Türk ordusuna düşen bir vazifedir. Milliyetçi ne için yaşadığını ve icabında ne için ölümü göze alacağını açık ve seçik olarak bilmelidir. (Kaplan, 2016c, s. 113).

Kaplan, Türk ordusunu millî ve manevi değerlerin temel taşlarından birisi olarak görür ve bu konu üzerinde kafa yorar. O, ORİTAM (Ordu İlim ve Teknik Araştırma Merkezi) adıyla ordumuzu kalkındıracak bir merkezin kurulmasını ister. Bunun gerekçelerini şöyle izah eder:

Bugün bütün dünyada askerlik ilim ve tekniğe dayanan bir meslek haline gelmiştir. Orduda kullanılan en basit araç ve gereçler bile, teknik bilgiyi icap ettirmektedir. Bu durum ordunun kendi içinde bir teknik sınıf yaratmasını zaruri kılar. Uçak, tank, gemi ve sair savaş vasıtalarını bizzat imal etmeye başlayınca, bunları yapacak, yaptıracak yüksek bir askeri kadro yaratmaya zaten mecbur olacağız. Kalbin biran durması insanı nasıl ölüme götürürse askeri vazifelerin aksaması da millet için aynı tehlikeyi yaratır. Demokratik nizamda ordunun muhtaç olduğu şeyleri, sivil hayatın her an değişen dalgalanmalarına bırakamayız. Öyle bir ordu kurmalıyız ki, sivil ve politik hayatta ne olursa olsun, düşman bize saldırma cüret ve cesaretini kendisinde bulamasın. (Kaplan, 2016c, s. 116).

Kaplan, ülkemizi ayakta tutan önemli millî sembollerimizden olan Mehmetçik konusuna da değinir, onun Türk köylüsüyle örtüşen kimliğini şu sözlerle yüceltir:

Mehmetçik, vatan hizmeti için tarlasını, sabanını, annesini, karısını, çocuğunu terk ederek, ordunun hizmetine girmiş, devletin emirlerine mutlak surette itaat eden, onun gösterdiği gaye uğrunda ölen Türk köylüsünün müşterek adıdır. O, köyünde alının teriyle ekmeğini kazanan, devlete vergisini veren, misafirperver, iyi bir vatandaş, yurt müdafaası bahis mevzu olunca, her şeyi terk eden, kendi varlığını dahi onun uğruna feda etmekten çekinmeyen bir kahramandır. (Kaplan, 2016a, s. 221).

Özetle, Orta Asya'dan bu yana köklü bir tarihi olan Türk ordusu, kahramanlıkları ile tüm dünyaya ün salmıştır. Kaplan, Türk ordusunun maddi gücünün yanında manevi gücünün yüksek olduğunu, peygamber ocağı olan Türk ordusunun millî ve manevi değerlerini yazılarında ifade etmiştir. Bir Türk milliyetçisi olarak Kaplan, Türk milletin kalbi olarak gördüğü ordusunu kendisine has felsefesi ile ele almıştır ve bu konudaki görüşleri Ziya Gökalp'in ordu felsefe anlayışı ile de örtüşür. Mehmet Kaplan, sadece üniversite hocalığı görevinde bulunmamış milletin edebiyat, tarih, sosyal gibi pek çok konu üzerinde de fikir yürütmüş, yazılar kaleme almıştır.

4.1.9. Anadolu Gerçeği

Anadolu'nun mihenk taşı olan köyler, Anadolu insanını gelenek görenekleri ile yaşam tarzıyla en samimi ve saf duygularla temsil eden yapılardır. Şehirlerdeki beton yığınları arasında erken saatlerde hayat mücadelesine başlayan insanlar ise modern çağın gafletine kapılıp komşuluk ilişkilerini, samimiyeti, hoşgörüyü unutmaya başlayan yığınlardır. Bu nedenle de şehirler kalabalık insan yığınlarıyla örülü beton yığınları haline gelmiştir. Sadece dikey mimarinin hâkim olduğu, tarihi pek çok yerin yıkılıp inşaat alanına döndüğü şehirlerde kültür ve tarih duygusu da azalmaya başlamıştır. Kaplan, “Kalabalık ve Millet” adlı yazısında çocukluk yılları ile ilgili bir anısında köyündeki komşuluk ilişkisi üzerinden Anadolu'nun kıymetini şöyle hatırlatır:

O zamanlar harp yıllarıydı. Ben Yunanlıların kasabamızın nasıl yaptıklarını gözlerimle gördüm. Eli silah tutan erkeklerin hepsi askerde idi. Kasabada yaşlı dedeler ile kadınlar ve çocuklar kalmıştı. Ekseriyet fakirdi. Ben, en yüksek, en ulvi merhamet ve yardım duygusunu o yıllarda tanıdım. Bir sabah, yaşlı bir komşunun elinde keser ve çivi ile kapımızın sarkan söğesini tamir ederken gördüm. İyilik, hayatın içinde, hava gibi su gibi karışıyordu. (Kaplan, 2016a, s. 225).

Kaplan, aynı yazının devamında yıllar sonra şehre gidince kalabalıklar içinde yalnızlık çektiğini, bu yalnızlığın Erzurum'a gidince sona erdiğini, çocukluk yıllarındaki samimi duyguları, köyün samimi hâllerini orda tekrar yakaladığını dile getirir:

İstanbul'da tam otuz yıl bir tünelde yaşar gibi yaşadım. Tren, vapur, sokak, meydan... İnsan dolu kalabalık. Fakat herkes Leibniz'in mondları gibi kendi içine kapalı. Erzurum'a gidince yıllar ve yıllar ötede kalan çocukluğuma en ıstıraplı günlerde bile renk, neşe, sıcaklık ve sevgi katan asil örf adetleri, şarkıları, türküleri, masalları, yiğitliği, insanlığı hâsılı bizi 'millet' yapan her şeyi tekrar buldum. Bu bende tarifi güç bir saadet hissi doğurdu. Sürekli, sağlam, diriltici bir saadet. Kara kalabalıkların karanlık yalnızlığından kurtulmuş milletin, milletimin içine tekrar dönmüştüm. (Kaplan, 2016a, s. 225).

“Anadolu'nun Kuvvetleri” başlıklı yazısında da Kaplan, Anadolu'yu görmenin milletimizi bin yıldan beri ayakta tutan değerlerimizi görmenin bu toplumda yaşayan her vatandaşın sorumluluğu olduğunu ifade eder:

“Anadolu'ya gitmemiz sert, acı, çirkin ve kötü manzarasına rağmen köyleri ve kasabaların içinde de dolaşmamız, oralarda asırlardan beri bu milleti yaşatan kuvvetlerin sırlarına ermemiz, onlardan ilham almamız ve faydalanmamız lazım.” (Kaplan, 2016a, s. 70).

Aynı zamanda Anadolu'da sadece olumsuzlukların olmadığı, gezilip görülmeye değer bir cevher olduğunu söyleyen Kaplan, aydınların Anadolu'yu doğru anlatırlarsa oradaki insanların kalplerine dokunulacağını düşünür:

Şehirli şairlerden çoğu Anadolu'yu ve Anadolu insanını dışarıdan ve dış görünüşüyle görmüşlerdir. Onlar Anadolu çocuklarının yaşantılarına sahip olmadıkları için bazen araya ideoloji de karıştırarak fakirlik ve sefalet temini alabildiğine işlemişlerdir. Fakat bu görüş tarzı, halk edebiyatının tetkikinden

de anlaşılacağı üzere, Anadolu insanının gerçek duygularına tamamıyla tekabül etmez. Anadolu'da fakirlik ve sefalet yok mudur? Vardır. Hem de insanların vücutlarını kavururcasına, yüzyıllardan beri devam eden yaşamının ta kendisi olmuş, hayatın tabii nizamı haline gelmiş bir sefalettir bu. Fakat Anadolu, şehirli şairlerden büyük bir kısmının zannettiği gibi sadece yoksulluktan ibaret değildir. Bu sefaletin yanı sıra adeta onu telafi eden, ta Yunus Emre'den beri Anadolu halk şairlerinin eserlerinde çok güzel ifade ettikleri bir ruh zenginliği, sevgi, insanlık, merhamet, kahramanlık, düğün ve bayram davullarında güm güm öten, halkoyun havalarda ve danslarında duyan kalpleri sevinçten çılgına döndüren, dionizyak bir haz ve neşe de vardır. Anadolu'da, şehirli edebiyatçılar arasında bunları anlatan pek az şair ve yazar yetişmiştir. (Kaplan, 1990, s. 253).

4.1.9.1. Köy Hayatı

Bizim toplumumuzda köy yerlerinde köy halkını düşünce ve davranışları ile etkileyen bir köy imamı ve öğretmenini mevcuttur. Kaplan, köyü temsil eden bu kişileri köy halkının huzur ve düzeni için önemli bulur. Köy imamının halka telkin ettiği fikirlerin eski Türklerdeki şaman inancından gelen bazı inanışlarla benzer olduğuna dikkat çeker:

Köy imamı köylüye telkin ettiği fikirleri nereden öğrenmiştir? Bunlar ne kadar İslamiyet'e uygundur. İşte tetkik edilmesi lazım gelen bir mesele. Bu konuda bir araştırma yapılmasını çok isterdim. Bunların içinde İslamiyet'ten çok öncesine ait, Kur'an'la hiçbir ilgisi olmayan, medeniyet tarihi bakımından dikkate şayan bir sürü inancın bulunduğu muhakkak. Türk halkı bu topraklara gelirken Asya'dan, birtakım örf adet ve inanç da getirmiştir Anadolu Türk tarikatlarında Şamanizm'in tesiri olduğu ilmi surette ispat edilmiştir. Bizzat Anadolu'da bizden önce yaşamış olan kavimlere ait inançların da araya karıştığı ve bugüne kadar devam ettiği folklor tetkiklerinden anlaşılmaktadır. (Kaplan, 2016a, s. 73).

Köy imamı ile köy öğretmenini hemfikir hem yaşam tarzı olarak kıyaslayan Kaplan, köyü temsil eden bu iki insan arasındaki farkları da vurgular:

Medrese'nin yerine mektep kurulduktan sonra köye şehirden yeni bir tip gönderilmiştir ki bunun adı köy öğretmenidir. Köy öğretmenin ilk vasfı, bizzat şehirli olmasa bile, şehre yani daha ileri bir medeniyet merhalesine ait kıymetleri temsil etmesidir. O, hem görünüşü hem de zihniyeti bakımından köy imamından tamamıyla farklıdır. O, ileri şehir zihniyetiyle şahsında temsil eden köy imamı ile köy öğretmeni arasında bir tezat gizli ve açık bir çatışma olması gayet tabiidir. Bu tezat ve çatışmanın arkasında iki ayrı medeniyet, iki ayrı yaşama ve düşünme tarzı vardır. Bunlar adeta iki ayrı çağ, iki ayrı millet gibi birbirine yabancıdır. (Kaplan, 2016a, s. 74).

Kaplan'ın eleştirdiği başka bir husus da köy öğretmenlerin köylünün yaşam tarzını, duygu ve düşüncelerini içselleştirmemesi, sadece gözlemleyerek tasviri bir köy edebiyatı tablosu çizmesidir. Bunu şu şekilde eleştirir:

Köy öğretmenin köylüye nasıl baktığını aşağı yukarı biliyoruz. Köy enstitülerinde hususi suretle yetiştirilmiş yazar öğretmenler köyü ve köylüğü nasıl gördüklerini tasvir etmişlerdir. Bunlarda umumiyetle sebepler üzerine eğilme, anlama teşebbüsü yoktur. Yaptıkları şey sadece hissi tasvirlerden ibarettir. Hâlbuki mühim olan ilmi surette anlamaktır. Bize yol gösterecek olan "köy edebiyatı"ndan çok "köy ilmi"dir. Bu gençleri hakir görme onları daha derine gitmekten alıkoymuyor. (Kaplan, 2016a, s. 75).

Köy enstitülerinin başındakilerin ilmî alanda yetersiz, okumayan köy halkını kandırmasını iyi bilen kişiler olduğunu söyleyen Kaplan, böyle yüzeysel bir ortamda yetişen gençlerin

sadece ideolojik ihtilacı olarak öne çıktıklarını, köy kalkınmasının bilim ve teknikle gelişeceğini düşünür:

Köy kalkınması her cephesi ile bir ilmi araştırma ve teknik vasıtaları kullanma meselesidir. Biz onu elli yıldan beri bir his, edebiyat ve ideoloji konusu yapmaktan kurtaramadık. Köy enstitülerinden şairler ve hikâyeciler yetişti ama köyü ilmi olarak ele alan bir tek müteahhıs çıkmadı; çıkmasına da imkân yoktur. Çünkü bu maksatla kurulmuş değildi. (Kaplan, 2016c, s. 105).

Köy enstitüleri, köy kalkınması hakkında safiyane bir görüşe dayanıyorlardı: Buna göre, köy öğretmeni çeşitli maharetleri kendisinde toplayan bir usta işçi olacak, öğrencileri de kendisi gibi yetiştirecek, bu suretle köy çocuğu köyü ve köylüyü kalkındıracaştır. Pek çok masrafa ve emeğe mal olan bu denemeden sadece kendi hallerinden ve köyden gayrimemnun, ihtilalci fikirlerle dolu bir gençlik yetişti. Bunların en kabiliyetlilerinden biri Türk köyünün ümitsiz şekilde geri olduğunu, onu ancak bir Komünist ihtilalin kurtarabileceğı tezini ileri süren bir kitap yazdı. Enstitüleri kurmaktan maksat, gerçekten köyü kalkındırarak gençler mi, yoksa ihtilalci mi yetiştirmek olduğı pek anlaşılamadı. Bu metotla ne iyi bir öğretmen, ne iyi bir usta ve işçi, ne de iyi bir ihtilalci yetişebilirdi. Böyle karışık düşüncelere dayanan bir müessesensin köyü kalkındırmasına da imkân yoktu. (Kaplan, 2016c, s. 103).

Köy kalkınmasının temelini şehre göçleri önlemek olarak gören Kaplan, bu konuda şu fikirdedir:

Köylünün kendi köyünde kalarak kalkınması ve ilerlemesi, Türkiye için her bakımdan faydalıdır ve bu mümkündür. Köylüyü şehre göç ettiren başlıca amil, köyde artan nüfusu geçindirecek bir iş veya gelirin bulunmayışdır. Eğer biz, köylünün köyde geçinme, kalkınma ve yaşamasını temin edebilirsek, köylü bir cehennem haline gelmeye başlayan büyük şehirlere göç etmez. (Kaplan, 2016c, s. 97).

Köyün kalkınmasını sağlayacak bir başka husus da ilim ve tekniktir. Kaplan, ilmi araştırmalar yaparak köyü ekonomik yönden geliştirecek imkânların oluşacağına dikkat çeker:

Köy hakkında ilmi araştırma yapmak demek, onun toprağını, bitkisini, hayvanını, insanını ve sosyal durumunu ilmi usullere göre incelemek demektir. Bunu gerçekleştirebilmek için üniversitelerde, bu sahalarda ihtisas yapmak icap eder. Bugün bir toprakta neler yetişip neler yetişmediğini, hangi cins bitkilerin elverişli olduğunu, hayvanların nasıl beslenmesi lazım geldiğini, köyün iktisadi, sosyal ve kültürel durumunun ne gibi şartlara bağlı olduğunu bütün dünya ilmi usullerle araştırıyor ve müspet neticeler veren çareler buluyor. Çölü cennete çeviren İsrail, ilmi araştırma ile en kötü şartlarda neler yapabileceğini gösteren bir örnektir. Bunun için on binlerce insanı sathi bir şekilde okutmak değil, hakiki müteahhıslar yetiştirmek lazımdır. On bin yarı okumuşun bilmediğı şeyleri hakiki bir müteahhıs bilebilir. (Kaplan, 2016c, s. 104).

Köye sanayinin kurulabileceğini düşünen Kaplan, Türk köylüsünün bu meziyetlere sahip olduğunu şöyle ifade eder:

Otomobil, traktör, uçak, tren, buzdolabı gibi makinelerin belli şekilde parçalardan bir araya geldiğı malumdur. Bunlar büyük fabrikalarda da parça parça imal edilir, sonra birbirine takılır. Ben köylerde küçük imalathanelerde bu parçalardan çoğunun imal edilebileceğine kaniyim. Bir fabrika vereceğı ortak bir model ve kalıba göre, demirci köylerinde, şehir fabrikalarından daha ucuza parçalar imal ettirebilir. Alman fabrikalarından çıkma silahlar ayarında silah yapan Türk köylülerinin, istenilen makine parçalarını da yapabileceğinden ben şüphe etmiyorum. (Kaplan, 2016c, s. 97).

Kaplan'ın üzerinde düşündüğü başka bir kalkınma konusu ise köy çocuklarının eğitim sorunudur. Köy öğretmenlerinin köy çocuklarının zekâsına önem verirlerse şehirdeki

çocuklarla eşitlenebileceklerini, bu konuda köy öğretmenin tüm hassasiyetini göstermesi gerektiğini vurgular:

Köy öğretmeni, köy çocuğuna bütün gayreti ile öyle bir yükselme ve çalışma heyecanı aşılanmalıdır ki, o şehir çocuklarıyla karşılaştığında onları geçsin. Bu mümkündür. Okuma yazma, çocuğun yaş ve alakasına göre seçilecek kitaplar, yükselme ve aşma ihtirası köy çocuğunda da bir ilerleme iştiağı uyandırabilir. Köy çocuklarına kendilerine yetecek kadar bilgi verme düşüncesi onların ufuklarını daraltır. Köy çocuğunu yarının mühendisi, doktoru, ziraat mütehassısı olarak görmek ve ona bu ideali aşlamak, hülya ile beraber enerjiyi de artırır. Ben köy çocuğunun çevresine bağlı kalmasının değil, bilakis çevresinden ayrılmasının onun için daha iyi olacağına kaniyim. Okul ve okulda öğrenilen şeyler, köy çocuğuna öylesine cazip gelmelidir ki, o, oradan kopmayı, daha uzaklara gitmeyi, yükselmeyi ihtirasla arzu etsin. O, yüksek tahsis yapma imkânına sahip olursa uzaktan da köyüne, yani memleketine faydalı olacaktır. Köyü kaldırmak için ille köyde kalmaya lüzum yoktur. Şehirde yüksek mevkilere geçen bir köy çocuğu yalnız kendi kendini değil, bütün memleketi yükseltebilir. Yeter ki bunun için lazım olan bilgi, salahiyet ve heyecana sahip olsun. (Kaplan, 2016c, s. 107).

4.1.9.2. İşçi Meselesi

Mehmet Kaplan, insanın konu olduğu birçok değeri ele almış ve bu değerler hakkında düşünceler geliştirmiştir. Toplumsal açıdan dikkat çektiği konulardan birisi de işçiler ve işçi sorunlarıdır.

Kaplan (2016b)'a göre işçi, “işçi kelimesi ile Alain’in anladığı manada, cansız madde ile uğraşan, onu tabiatın bağrından çıkaran ve işleyen insanları kastediyorum.” (s. 115).

Kaplan, işçi gerçeğinin bilinmesi gerektiğini ve işçilerin emeklerinin karşılığında hak ettiklerini almalarını savunur:

“Bugün, işçi meselesi, niçin saklanmalı, biraz da Marx sayesinde herkesi düşündüren bir problem haline gelmiştir. Ona karşı kayıtsız olan kimse çağına, memleketinin kaderine, dünyaya karşı ilgisiz demektir. Böyleleri memleket davalarında taşınması güç bir ağırlık teşkil ederler.” (Kaplan, 2016c, s. 229).

İşçinin mutlak surette hak ettiği parayı almasına, iyi şartlarda yaşamasına, çocuklarının okumasına taraftarım. Bu sosyalizm değildir; hele millet ve hürriyet düşmanı komünizm hiç değildir. Ben milli duygularına, vatanına bağlı işçiden yanayım. Onlar herhangi bir tahrike kapılmadan haklarını arıyorlarsa kendilerini candan desteklerim. (Kaplan, 2016c, s. 228).

Kaplan, fabrika işçilerinin bir süre sonra makineler gibi duygusuz birer robot hâline gelmelerinden yakınır ve bu sorunun ancak sanat ya da maneviyatla aşılabileceğini, işçilerin bu sayede insani değerlerin tekrar kazandırılacağını şöyle ifade eder:

Modern sanayide işçi, üzerinde çalıştığı maddeye hâkim değil, adeta onun mahkûmudur. Makineyi aslında geometri ile şekil veren mühendisler yaratırlar. Onlar “kafa işçileri”dir. Fabrika işçisi, koşulduğu makineyi adeta düşünmeden kullanır. Bu da onu makinenin bir parçası yapar. Kral Marx işçi konusunu ekonomik, sosyal ve politik açıdan ele almıştır. Tabii bunlar da önemlidir... Makine durmadan aynı hareketleri tekrarlayan, mekanik bir varlıktır. Onu çalıştıran zaruri olarak ona uyar ve o da durmadan mekanik hareketler yapar. Bu insanın insanlıktan çıkması, bir cansız eşya haline

gelmesi demektir. Sabahtan akşama kadar, aylar ve yıllar boyu aynı mekanik hareketleri yapan insanda duygu, düşünce, hayal ve fantezinin gelişmesine imkân yoktur. Bu bakımdan fabrika işçisine veya maden amelesine gerçekten acımak ve ona insani değeri kazandırmak için bir şeyler yapmak lazımdır. (Kaplan, 2016c, s. 117-118).

Aile, beşeri ve manevi değerlerin en canlı olduğu yerdir. İşçinin evinde mesut olması, ailenin içinde yaşadığı maddi ve manevi şartlara bağlıdır. İşçi ailesini geçindirecek maddi imkânlarla sahip olmalıdır. Evde huzur, sükûn, saadet ve neşeye de ihtiyaç vardır. İşçi, evine gelince, işyerinin bütün sıkıntılarından kurtulmalıdır. İşyerinin bütün sıkıntılarından kurtulmak ise ona manevi gıdalar vermek suretiyle mümkündür. Din ve ibadetin bir iç huzuru verdiğine hiç şüphe yoktur. Bir dereceye kadar sanat da ruhu dinlendirir... Din ve ibadet, insanda derin bir ihtiyaç olan varlığı aşma duygusuna tekabül eder. Sanat eserleri de bizi 'varlığın dar hendesi'nden kurtardıkları nispette tesirli olurlar. Musikinin büyüleyici tesiri bundan ileri gelir. (Kaplan, 2016c, s. 119).

Sonuç olarak Kaplan, bizi biz yapan Anadolu toprağının iyi bilinmesi gerektiğini vurgular. Köylere ilim ve teknik gelirse kalkınmanın Türkiye'yi ilerleteceğini, böylelikle de şehirlere olan işçi göçlerinin de son bulacağını düşünen Kaplan, her Türk vatandaşının köy gerçeğini bilmesi gerektiğini söyler. Köy enstitülerinin yüzeysel, ideoloji kokan düşüncelerinden uzak, bilinçli bir köy kalkınmasıyla köye gerçekçi bakan bilinçli bir neslin de oluşmasının imkân bulacağı fikrindedir.

4.1.10. Kadınlar ve Genç Nesil

Toplumumuzun zayıf halkası gibi görünen kadınların okuyup meslek sahibi olmalarını, kültürlenmelerini savunan Mehmet Kaplan, sosyal hayata kadının dâhil olmasını, bilinçli bireyler olarak yetişmesini toplum yararına ve insanlık yararına bulur.

Türkiye'de kadını erkekten aşağı bir mahlûk olarak görme duygusu hemen hemen kaybolmuştur. Bunda en mühim amil, kadının, kadınlık vasıflarını muhafaza ederek kültürlü bir şahsiyet haline gelmesidir. Erkek tıpatıp kendisine benzeyeni rakip sayar ve gayrişuuri olarak hakir görür. Fakat anima "archetype"ını temsil eden, yani duygu ile zekâyı, his ile iradeyi birleştiren kadını bir tanrıça mertebesine yükseltir. Çünkü o gayri şuurunun en derin isteklerine tekabül eder. (Kaplan, 1978, s. 115).

Türkiye'de kadın en ileri ülkelerdeki haklara sahiptir ve o buna layık olduğunu aile ve iş hayatındaki ciddiyet ve çalışkanlığı ile ispat etmiştir. Bugün Türkiye'de on binlerce kadın öğretmen, doktor, mühendis, mimar ve eczacı vardır. Türk kadınları arasında edebiyatçı, ressam, heykeltıraş, mimar ve sahne sanatçısı da yetişmiştir. (Kaplan, 2016c, s. 248).

Kaplan'ın ele aldığı toplumsal değerlerden birisi de nesillerdir. O, nesilleri milletlerin hayatlarına yön veren önemli kitleler olduğunu düşünür. Milletlerin tarihlerinde geçirdikleri dönemleri anlamının en doğru yollarından birisi olarak yetişen nesle bakmanın gerektiğini şu sözlerle ifade eder:

"Kıymetler hakkında şahıslar yanılabilirler, ama öyle görünür ki, nesiller hata etmiyorlar. Bununla beraber yine de kat'i hükme varmak için aradan birkaç neslin geçmesi lazımdır." (Kaplan, 1982, s. 243).

Genç nesiller bir milletin geleceğidir. Toplumda iyi yetişmiş, ilim ve tekniği öğrenmiş, kültür bilincini koruyan gençler, yarın ülkelerin en iyi şekilde dünya devletleri içinde temsil edebilirler. Genç nesillere eğitimle verilecek olan terbiye sayesinde ideolojiden uzak, duyduğuna körü körüne bağlanmayan, doğru düşünen ve anlayan bir zihin yapısı sunacaktır. Atalar sözünde de denildiği üzere “Ağaç yaş iken eğilir.” ve genç nesillerin taze dimağlarına vatan ve millete faydalı olanın, doğru olanın öğretilmesi başta ailelerin olmak üzere eğitimcilerin ve toplumun önemli görevlerindendir. Kaplan “Nesillerin Ruhu” yazısında nesiller için şöyle söyler:

Milletlerin tarihi hayatlarında nesiller, büyük fertlerden daha mühim rol oynarlar; zira devirlere şekil ve renk veren esas kitleyi onlar teşkil ederler. Hatta sivrilmiş şahsiyetlerin kendi nesillerinden tamamı ile ayrı varlıklar değil, bilakis onları en iyi surette temsil ve ifade eden kabiliyet ve deha sahibi insanlar olduğu iddia olunabilir. Bu müstesna fertleri bize tek ve yüksek gösteren şey, onlardaki ifade ve temsil kudreti ile beraber kendilerine uzak mesafelerden bakmamızdır. Yakınlarına vardığımız, içlerinde bulundukları muhiti tetkik ettiğimiz zaman etraflarında onlara benzer küçük çapta bir yığın insan ve insancık buluruz. (Kaplan, 2016a, s.15).

Kaplan, Türkiye'nin hızla büyüyen nüfusunun çoğunluğunu genç neslin oluşturduğunu, bu neslin gücünü doğru yerlerde, faydalı işlerde kullanırsa toplumun kalkınacağını söyler:

Bugün Türkiye'de kendini kuvvetli hissettiren bir “gençlik meselesi” vardır. Bu meselenin tezahür tarzı “gençliğin isyanı” şeklindedir. Bazıları bu isyana siyasi bir mana ve mahiyet vermek istemektedir. Fakat meselenin aslı Türkiye'nin artan nüfusu, ona uygun terbiye müesseselerinin kurulmayışı ve muazzam bir enerji kaynağı olan gençlik gücünü faydalı bir yolda kullanmayışıdır. (Kaplan, 2016c, s. 122).

Genç neslin kötü alışkanlıklardan uzak faydalı ve eğlenceli işlerle meşgul olmalarını faydalı bulan Kaplan, Alain'den örnek vererek bunun önemini açıklar:

Alain, ‘İnsan yapacak veya yıkacak bir şeyle meşgul olmazsa can sıkıntısından patlar.’ der. Çocukları ve gençleri daima kendileri için faydalı olacak şeylerle meşgul etmek lazımdır: Spor, eğlence, okuma, sanat... Bunlar hem bedeni, hem de ruhu oyalayan ve terbiye eden vasıtalar. (Kaplan, 2016c, s. 123).

Gençlerin eğitim yuvaları olan okullar, bilgiye aç, öğrendiklerini uygulamaya çalışan masum beyinlerin bilgiyle doldurmaya çalışan kurumlardır. Bu kurumların iyi yetişmiş öğretmenler sayesinde ayakta kalacağını söyleyen Kaplan, iyi yetişmiş öğretmenler olmadıkça dört duvar kapalı bir mekânın da bir anlamının olmayacağını özellikle yatılı okullar üzerinden eleştiride bulunur:

Milletin milyonlarca para harcayarak açtığı yatılı okullara bilhassa dikkat edilmelidir. Burada okuyanlar aile çevresinden daha da koptukları için bozulmaya çok müsaittirler. Şehirlerden uzak yerlerde kurulmuş olan eski köy enstitülerinin kötü hocalar elinde bir ahlaksızlık yuvası haline geldikleri unutulmamalıdır. İyi yetişmiş yeter sayıda öğretmen olmadıkça, yatılı okullar açmak memleketi çöküşe götürür. Bu nevi okullar okul dışı heyetler tarafından daimi kontrol altında bulundurulmalıdır. Bende öyle bir intiba hâsıl olmuştur ki birçok yatılı okul bilhassa yüksekokullar bir anarşi ve ahlaksızlık yuvası haline gelmiştir. (Kaplan, 2016c, s. 124).

Kaplan, eski zamanlarda insanlara sosyal terbiyenin aşılandığı nezih mekânların olduğunu günümüzde ise bu duyarlılığın olmadığını ve böyle mekânlarını kalmadığını eleştirir:

Eski çağlarda insanları bir araya getiren, onlara psikolojik ve sosyal terbiye veren bir yığın müessesesi vardı. Köylere varıncaya kadar teşkilatları uzanan tekkeler, din esasına dayanan müesseseler idi. Hemen herkese bir tarikata, bir tekkeye bir şeyhe mensuptu. Buralarda son derece sıkı bir disiplin altına giriliyordu. Esnaf loncaları da böyleydi. Batıda bu çeşit müesseseler devam etmekle beraber onların yanı sıra halk hayatını tanzim eden başka müesseseler de kuruldu. Türkiye’de eski tekkeler bozulduktan ve kapatıldıktan sonra, o pis kahvehane ve meyhanelerin dışında insanları bir araya getiren ve onlara sosyal terbiye veren müessese kalmadı. (Kaplan, 2016c, s. 125).

Sosyal terbiye konusunda devlete de görevler düştüğünü belirten Kaplan, devletin de aileler kadar sorumlu olduğunu, örf ve adetlerini bilerek yetişmiş çocukların yeri geldiğinde okullarda yetişen çocuklardan daha bilinçli ve eğitilmiş olduğuna dikkat çeker:

Devlet bir araya topladığı çocuklara gereken terbiyeyi veremiyorsa, onları ailelerinden koparmaktan sakınmalıdır. En kötü aile çevresi bile disiplinsiz bir okuldan daha iyidir. Zira ne de olsa, anne ve babalar, çocuklarına ahlak ve adabın temellerini icabında dayakla öğretirler. Okulda bir araya gelen çocuklar, iyi kontrol edilmezlerse, grup psikolojisi dolayısıyla bozulurlar. Türkiye’de okuma yazma bilmeyen halk tabakasının ve bu tabaka çocuklarının okula gidenlerden daha terbiyeli ve ahlaklı olmalarının sebebi, dar aile çevresi içinde örf ve adetlere göre yetişmiş olmasıdır. (Kaplan, 2016c, s. 123).

Gençler basmakalıp olan fikirlerden uzak dururlar ve yeniliği severler. ‘Delikanlı’ kelimesi toplumumuzda hayata yeni atılan, macerayı seven gençler için kullanılır. Genç nesillere enerjilerini doğru kullanabilecekleri faaliyetler sağlanmak da devletin görevlerindendir. Özellikle de gençlere millî değerlerin sevdirmesi de spor ve bilim gibi geliştirici alanlar kadar önemlidir Kaplan, Batının birçok yönüyle ileride olduğunu fakat orada makinenin gücü ön planda olduğu için gençlere yapacak bir şey kalmadığını, gençlerin çoğunun hayatlarını isteksizlik ve inançsızlık da bir robot gibi sürdürdüklerine dikkat çeker:

Batıda gençlerin daha yıkıcı bir şekilde görünmeleri ve Doğuya gelerek, burada hayvan postlarına bürünüp vahşi bir hayat sürmek istemeleri, Avrupa’da her şeyin bir makine gibi kurulmuş olmasından dolayıdır. İçlerinde bir şeyler yapmak gücü hisseden Batılı gençler yapacak şeyler bulamayınca mevcudu yıkmak suretiyle varlıklarını ispat etmek istemişlerdir. Genç zaten mevcut nizamı beğenmez. Eskiden yabancı ülkeler fethetmek, müstemlekecilik, istilacı millet gençleri için bir macera idi. Hâlbuki şimdi müstemleke halkları Batılıları istemiyorlar. Batılı genç, turist olarak dünya seyahatine çıkıyor ama sadece seyir onu tatmin etmiyor. Seyir, insanı bir müddet için oyalar. İnsan vücudu gözden değil, adalelerden mürekkeptir. Gençler için adaleleri harekete geçiren maceralar mühimdir. (Kaplan, 2016c, s. 127).

Batıda durum böyleyken Anadolu’da ise yine köylerin kalkınmasını, gelişmesini göz önünde tutan Kaplan, genç neslin köyü geliştirecek enerjiye sahip olduğunu bilir. Gençlere Anadolu’yu sevdirmeye, millî değerlerimize hatırlatma gibi istek ve azim verici bir terbiye verilirse ideal bir ülke olacağımızı, kendi gençlik yıllarından da örnek verir:

Yeni bir köy yeni bir Türkiye hayali... Bir Türk genci için bundan daha cazip ne olabilir. Ben, bütün ömrümce bir köye gitmek ve o köyü canlandırmak hayaliyle yaşadım. Hala bu hayal beni baştan çıkarır. Ah, köyde müspet bir şey yapacağıma inansam! Ben, maalesef, okumaktan ve gelişigüzel bir şeyler karalamaktan başka elinden bir şey gelmeyen insanım. Bize çocukken aktif bir terbiye

vermediler. Ne oyuncaklarımız, ne de kitaplarımız vardı. Gençken hep uzaklara gitmeyi tahayyül ettim. İstanbul'a okumaya gelince rıhtımda boşuna dolaştım. Bütün gemiler uzaklara bensiz gitti. Başımı kitapları sokarak kendimi teselliye çalıştım. Fakat içimde hala bize en çok muhtaç olan köy ve köylüler için bir şeyler yapmamış olmanın suçluluğu var. Oraya gitmek ve orada ölmek de bir saadettir. (Kaplan, 2016c, s. 128).

“Düşünen Gençlik” yazısında Kaplan, gençliğimizin siyasetten ideolojik fikirlerin tutsaklığından uzak durmalarını, akıl ve ilim ile azmederek çalışıp düzenli bir hayat tarzını benimsemelerinin ister. Ona göre, genç nesil bu şekilde vatanına ve milletine bağlı, faydalı işlerde bulunan bir toplumu temsil edecektir. Görüşleri şudur:

“Türk gençlerine heyecan verici bir dava uğruna “Gel öl” deseniz ölürler. Fakat ciddi, sürekli ve metotlu çalışmaya gelemesler. Kafa tutma, yiğitlik ve kabadayılık onlara sakın ve mütevazı olarak çalışma ve düşünmeden daha cazip ve kolay gelir.” (Kaplan, 2016c, s. 130).

Yazının devamında Türkiye'de yapılan ihtilallerin de gençliği, boş hayaller peşinde koşturduğunu, ilim ve kültürden uzak bir yönetim anlayışının ülkeyi sefaleti sürüklediğini şu sözlerle ifade eder:

Tanzimat'tan bugüne kadar Türkiye'de bir hayli ihtilal yapılmıştır. Fakat bu ihtilaller Türkiye'de umulan neticeleri vermemiştir. Bu ihtilallere rağmen Türkiye'nin hala geri kalmış olması, hayatlarını manalı bir gayeye feda etmek isteyen gençleri düşündürmelidir. İhtilal yapmak, sanıldığı kadar zor bir iş değildir. Akıllı az, heyecanı çok beş on kişi dünyanın her yerinde en diktatör idareyi devirerek, yeni bir diktatörlük idaresi kurabilir. Fakat hiçbir diktatöre, ilme ve kültüre inanmamışsa ve etrafında yeter sayıda bilgili ve iyi niyetli bir zümre yoksa memleketini açlık ve sefaletin kurtaramaz. (Kaplan, 2016c, s. 133).

Kısacası Kaplan, yazılarında genç neslin meselelerine de yer vermiş, bir milleti geleceğe taşıyacak olan nesillerin boş heveslerle sokağa dökülmelerini değil, ilim ve kültür ışığında doğru bir eğitim alarak ülkeyi ileri bir medeniyet haline getirmelerini savunmuştur.

4.1.11. Fikir adamları

Her toplumda, bilgisi, ilmi ve öngörüsüyle zekâsını yerinde kullanan, yeni fikirlere öncülük eden birkaç insan mutlaka vardır. Hangi alanda olursa olsun, bir toplumun kültürünü, millî değerlerini bir bütün haline getiren bu fikir insanları düşünce ve davranışlarıyla hem kendi toplumuna hem de dünyaya örnek olurlar. Kaplan'a göre fikir adamları elle tutulmaz gözle görülmez düşünceleri savundukları için yumuşak tavırlıdır, kaba ve tehlikeli davranışları sevmezler ve düşüncenin ışığında ilerlemeyi gaye edinirler. Onların toplumdaki bireylerden çok farklı olduklarını söyleyen Kaplan, aydınlar için şunları düşünür:

Fikir adamları insanların dünyaya bakış tarzlarını değiştirmek suretiyle cemiyeti tesir ederler. Kalem kullanmasını bilenlerin elinde kılıçtan daha kuvvetlidir. Peygamberler, ordular vasıtasıyla değil iman vasıtasıyla tarihin istikametini değiştirmişlerdir. Büyük filozoflar ve âlimler de... Bir fikir adamı olan Karl Marx, ideolojisiyle dünyayı tarla gibi sürüyor. Değerleri ve inançları çürüten fikir, nice devletleri ve devletlileri yere sermiştir. (Kaplan, 2016c, s. 154).

Kaplan, düşünceleriyle insanlığı etkileyen fikir adamlarını, kendilerine göre daha hareketli olan devletleri yıkıp kuran aksiyon adamları ile kıyaslayarak iki farklı mizaç tipini ve bunların birbiriyle olan bağlantılarını da dikkat çeker:

Aksiyon adamları umumiyetle dış tembihlere süratle cevap veren, çabucak harekete geçen, fikir adamları ise durup düşünen, reaksiyonları geç olan insanlardır. Psikologlar bu iki insan tipini birbirinden ayırırlar. Büyük heykeltıraş Rodin'in "Düşünen Adam"ı oturmuş, dirseğini dizine dayamış ve gözlerini kapayarak içine dalmıştır. Bu hem güzel hem de doğru bir tasvirdir. Hareket adamlarının heykellerinde ise jest ve tavırlar farklıdır. Tam bir hareket adamı olan ihtilalcinin heykelinde çehre, kollar ve bacaklar gergin ve tehdit edicidir. (Kaplan, 2016c, s. 151- 152).

Fikir insanlarıyla aksiyon adamlarının mizaçları farklı olsa bile, fikir insanlarının aksiyon insanlarına telkinde bulunduklarını tarihten örnek vererek açıklayan Kaplan, bu sayede iki farklı mizaç arasında bir düşünce etkileşimi olduğunu ifade eder:

Efsaneler hareket adamları ile fikir adamlarını yan yana gösterir. Genç ve cesur Oğuz Kağan'ın yanında yaşlı ve tecrübeli Uluğ Türk vardır. Osman Gazi'ye o devrin bir hâkimi olan Şeyh Edebali yol gösterir. Belki de bu çok eski geleneğe uyarak Fatih, etrafında daima büyük ilim adamları bulundurmuş, devlet meselelerini daima onlarla konuşmuştur. Dikkate şayandır ki Atatürk de etrafında bir aydınlar takımı toplamıştır. Bunların çoğu ona dalkavukluk etmişlerdir. Fakat aralarında fikir telkin edenler de bulunmuştur. Batı'nın büyük devlet adamları daima müşavir olarak seçtikleri fikir adamlarından faydalanmışlardır. (Kaplan, 2016c, s. 153- 154).

Şairler ile fikir adamlarını da kıyaslayan Kaplan, şiirin duygulara hitap ettiğini, düşüncenin ise akla gerek duyduğunu belirtir:

Şair ne filozof, ne de ilim adamıdır. Sanatta düşünen bizi didaktizm veya ideolojik eserlere götürür ki, bunlar umumiyetle estetik bir değer taşımaz. Gökalp'in en kötü şiirleri, ideolojisini anlattığı manzumelerdir. Onu mütefekkir seviyesine çıkaran, akıl ve bilgisini çok iyi kullandığı meselelerdir. Ancak his, hayal ve hayat tecrübeleri zengin olan sanatkarlar, mücerret fikrin kuruluşunu yenebilirler. Bizde böylesi pek azdır. En büyük örnek Mevlana ile Yunus'tur. (Kaplan, 2016c, s. 156).

Sanatçı ile fikir insanlarının hazır fikircilikten uzak durduğunu, kendilerine has dünya görüşlerinin olduğunu ve bu anlamda birbirine benzediklerini düşünen Kaplan, fikir üretmenin içsel bir durum olduğunu, kimsenin baskısıyla olmayacağını söyler:

Biz beşikten mezara kadar etrafımızdan aldığımız fikirleri giyiniriz. Bizim terziden alınmış bir dış elbisemiz olduğu gibi aileden, okuldan ve kitaptan yani dışarıdan alınma bir de iç elbisemiz vardır. Kendi düşüncemiz olarak ileri sürdüğümüz bu fikirlerin hepsi bizim öz malımız değildir. İşte gerçek sanatkar veya gerçek filozof dışarının kendisine zorla veya haberi olmadan giydirdiği bu iç elbiseyi yırtan, atan, kafasını ve içini yeniden ve kendi kuvveti ile kuran adamdır. Descartes böyle yapmıştır. Kant böyle yapmıştır. Mallerme ve Valery böyle yapmışlardır. Büyük insan dediğimiz şahsiyetler hazır fikirleri atarak yerine yenilerini koyanlardır. Sanatkar bu işi filozoftan da kuvvetli yapar. Hatta o, fikir denilen şeyi tamamıyla reddeder. Fikir olamayan fakat bin bir fikir doğuran bir şey yaratır. (Tibet, 2018, s. 261).

Düşünmek ve yeni fikirler üretmek sadece fikir insanlarının değil, topluma ilmi ve kültürel faydası olsun isteyen her bireyin vazifesidir. Düşünen, sorgulayan insan taassuptan uzak durur. Kaplan düşünmenin önemini bir kez daha vurgular:

Sebebi ne olursa olsun, menfi şartlara rağmen, bizim ‘düşünceye’ büyük önem vermemiz lazımdır. Unutmayalım ki kâinatın ve insanın sırlarına ancak sürekli, derin, sistemli bir düşünme cehdi ile ulaşılabilir. Duyular, bize varlığın sadece dışını, dağınık parıltılarını verir. Duyu hiçbir zaman varlığın derinliğine ve özüne inmez. İnsanın günlük yaşayışını gerçeğin ta kendisi sanmak boş bir vehimdir. İlim ve felsefe gösteriyor ki, hiçbir şey bize görüldüğü gibi değildir. İnsanlık, dünyanın yuvarlak olduğunu yüzyıllar sonra büyük mütefekkir ve ilim adamları sayesinde keşfetmiştir. (Kaplan, 2016c, s. 158).

“Fikir Kulüpleri” adlı yazısında az okuyup az düşünen bir millet olduğumuzu eleştiren Kaplan, kültür kaynaklarımızı okumanın milli değerlerimizi ve kültürümüzü bilmemiz açısından önemli olduğunu, Erzurum yıllarından bir anısını anlatarak örnek verir:

Atatürk Üniversitesi açıldığı zaman benim bir buçuk yıl kadar kaldığım Erzurum'da en çok hoşuma giden yerler, kulüp adını alan içki ve kumarhaneler değil, güzel halk hikâyelerinin okunduğu halk kahveleri oldu. Asırların sözlü kültürünü bugüne taşıyan ayak satıcısı Behçet Mahir Efendi'yi burada tanıdım. O, muhterem beyaz sakallı ihtiyarların peykelere kurularak sakin ve sessiz onu dinleyişlerini hiç unutmam. (Kaplan, 2016c, s. 150).

Kaplan'ın eleştirdiği konulardan birisi de aydın insanlarmış gibi görünen fakat köylü, okumamış cahil bir insandan daha cahil olarak gördüğü yarı aydınlardır. O, yarı aydınları eleştirir:

Hayal ile gerçeği, mümkün ile gayri mümkünü birbirinden ayıramayan yarı aydın, her şeyi bildiğini sanarak her şeye burnunu sokar ve pek tabii olarak hiçbir sahada başarı kazanamaz. Bilakis yarım bilginin verdiği cesaretle yapamayacağı büyük işlere girer ve her şeyi berbat eder. (Kaplan, 2016c, s. 284).

İptidai ve geri cemiyetlerle halk tabakaları bizim batıl itikat diye kötülediğimiz, fakat dikkatle incelenirse içinde çok derin, çok manalı semboller ve inançlar bir kültür ve külte bağlıdır. Orta tabaka ve yarı münevver, her şeyi menfaat ve mide zaviyesinden görür. Klişeleri aşmış ve yüksek münevver de halk gibi tabi ondan çok ayrı bir şekilde hayat ve kâinatı sırlı olarak görmeye başlıyor. (Kaplan, 1978, s. 219).

Kaplan'ın aydınları eleştirdiği başka bir husus da Tanzimat'la birlikte Batıyı gören aydınlara, İslam kültürünü unutturacak düşünceler yaymaya çalışmalarıdır ve bu yanlış şu sözlerle eleştirir:

Bizde aydınlara, İslamiyet'in dejenere olmuş, katılaşmış şekline karşı koymak için büyük ölçüde imanlarını kaybettiklerinden, XIX. yüzyılda pozitivizme, son olarak da Marksizm'e sarılmışlardır. İslamiyet'in eski şekilde devamına imkân yoktu. Bu, sadece Türklüğün değil, bizzat İslamiyet'in ölümlü demektir. Şinasi'den bu güne kadar Türk aydınlara kıyısından bucağından İslamiyet'in eski şekline hücum etmişler, onu bu çağa uygun bir şekle sokmaya çalışmışlar, fakat onu derin bir hisle yaşamadıkları ve felsefi kültüre sahip olmadıkları için yapmaktan ziyade yıkmışlardır. Materyalizm akımı kuvvetlenince aydınlara nazarında İslamiyet artık cenazesi kaldırılacak bir ölü haline gelmiştir. (Kaplan, 2016a, s. 128-129).

“Avrupa Hristiyanlığa bizim Müslümanlığa bağlı oluşumuzdan daha ziyade bağlıdır. Orada münevver dini kıymetleri müdafaa edebilir. Türkiye’de münevverler arasında dindar son derece azdır. Dinden bahsedenler de samimi değildirler.” (Kaplan, 1992, s. 216).

Günümüz aydınıyla Osmanlı aydınını da karşılaştıran Kaplan, Osmanlı aydınlarının millî kültüre sahip çıkmamalarını eleştirir:

“Biz millî harsı esas almakla beraber, onun içine hapsolmayacağız. Başka milletlerin harslarını da tadacak, onlardan da istifade edeceğiz. Fakat bunu yaparken Osmanlı aydınlarının davrandıkları gibi kendi millî harsımıza sırt çevirmeyeceğiz.” (Kaplan, 1987, s. 230).

Türk aydınının üzerine düşen görevi yapması gerektiğini söyleyen Kaplan, Türkiye’nin millî ve manevi değerlerinin milletin birlik ve beraberliğinde son derece önemli olduğunu milliyetçi olan her Türk aydınının bu değerlere sahip çıkması gerektiğini bu bahiste de tekrar vurgular:

Bugünkü Türkiye yepyeni meseleler karşısındadır. Her aydının bunlara bir hal tarzı bulmaya çalışması lazımdır. Bu meseleler bizi her tarafımızdan sıkıştırmaktadır. Onlara karşı kayıtsız kalmak demek, bu milletten kendini ayırmak, hatta ondan saymamak demektir. “Milliyetçilik” en basit tarifi, milletin mukadderatı ile mutlak şekilde alakadar olmak demektir. Bu millet ne olacaktır? Gökürk kumandanlarından Tonyukuk, mezar taşında Türk milletini kurtarmak için geceleri uyuyamadığını söyler. Adım atarken bile bu milleti düşünmek mecburiyetindeyiz. Mümkündür ki içimizden biri veya birkaçı, kurtarıcı bir yol bulur. (Kaplan, 2016c, s. 298).

Görüldüğü üzere Kaplan, yazılarında fikir adamlarının topluma ve insanlığa sağladığı faydaları ele almıştır. Okuyup düşünen bir milletin, kültürünü tanıyacağını ve gerçek değerlerini savunacağını söyleyen Kaplan, düşünmenin sadece filozoflar, şairler ve toplumun önde gelenlerinde değil, akıl ve irade sahibi her bireyde olması gereken bir sorumluluk olduğuna dikkat çeker.

4.1.12. Kendi Kendine Değer Verme

İnsan, kâinatta aklı ve iradesiyle üstün bir varlık konumundadır. Gelişen dünyada varlığını doğru temsil eden insanlar, toplumun birlik ve düzeninin sağlanmasına katkıda bulunur. Diğer varlıklardan farklı olarak sosyal bir varlık olan insan, kendini önemseyerek, severek değerli gördüğü takdirde toplumdaki diğer insanlara da değer verecektir. Kendini önemsemeyen insanlar, diğer insanların duygu ve düşüncelerini de önemsemez ve değer vermezler.

Kaplan, insanın kendisine değer vermesinin hem ruhsal hem de bedensel açıdan faydalı olduğunu söyler. Türk edebiyatında kendi kendini anlatan yazarların Batıya oranla az olduklarını eleştirir:

Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bayram Veli, Fuzuli, Baki, Nedim yahut II. Murat, Fatih, III. Selim de hatıralarını yazmış olsalardı, kim bilir ne kadar ilgi çekici olurdu. Hele eski asırlarda yaşamış bir kalem efendisi, bir mahalle imamı, bir köy kâhyası, bir yeniçeri veya bir sipahi günlük hayatını yazı ile anlatmış olsaydı ve o bugün elimize geçmiş bulunsaydı değerine paha biçilemezdi. Zira bugün anlıyoruz ki, orta adamın hayatı, bir cemiyeti büyük adamlarından çok daha iyi aksettirir. Orta adam cemiyetin aynasıdır. (Kaplan, 2016a, s. 167-168).

Topluma karşı sorumlulukları olan insan denen varlık kendine değer verirken, toplumun baskılarını, yaptırımlarını da görmezden gelebilir. Kaplan, ideal bir insan tipinin hem kendine hem de topluma karşı sorumluluklarını bileceğini, böylece baskı altında kalmadan kendini özgürce ifade edebileceğini vurgular:

Kendi prensiplerimizi başkalarına anlatmak lüzumsuz bir gayret değil mi? Herkes kendi iradesi, kendi dünyası içinde bizzat uyanmalıdır. Başkalarına bizim yapabileceğimiz tek yardım kendi kendileri olmalarını istemektir. Nasıl kendimiz oluruz? Her şeyi bırakarak mı, yoksa toparlanarak mı? Aramızdaki ihtilaf bundan ibaret galiba. Ben, kendimizi bıraktığımız zaman bozulduğumuz iddiasındayım. O zaman bizi, vücut veya dışarıyı idare ediyor. Ben vücudumu da kendime, asıl benliğime yabancı hissediyorum. Ben dediğim belki de mücerret bir kuvvettir. Onu vücuduma ve harice hâkim kılmak istiyorum. Ne vücuduma ve ne de dış kuvvetlere esir olmamak istiyorum. (Kaplan, 1992, s. 203).

Kaplan, dünyanın her yerinde insanın değerli bir varlık olduğu fikrindedir. Bu konuda Doğu felsefesinin insanı değersiz gören yaşam tarzını eleştirir:

Doğu felsefesi, Tanrı karşısında insanı, nefsi çok hakir görmüştür. İstibdat ve aile otoritesi de şahsiyeti ezici bir rol oynamıştır. Tanrı karşısında hiç; hükümdar karşısında kul köle; anne baba karşısında pısrık bir çocuk... İşte Doğu yüzyıllarca insanı böyle yetiştirmiştir. Eğilmek, ezilmek, silinmek! Doğuda yalnız tasavvuf “ben”e ulvi bir kıymet vermiş, onu Tanrının bir parçası saymıştır. (Kaplan, 2016a, s. 169).

Kaplan, “Namık Kemal’e Göre İnsan” yazısında da yine Doğu medeniyetini ve körü körüne kadercilik anlayışını eleştirmeye devam eder:

Şark medeniyeti insan kıymeti etrafında yükselmemiştir; bilakis şark, insanı, mümkün olduğu kadar, her zaman muhtelif vasıtalarla küçültmeye, zayıf ve kudretsiz göstermeye, hatta yeryüzünden silmeye çalışmıştır. Ne pahasına ve ne uğruna? İnsanı ve dünyayı aşan muhayyel kuvvetler uğruna. Bu muhayyel kuvvet, her devirde muhtelif isimler almıştır: Zervan, Zemani, Felek, Allah, Kader ve sair... Asırlar ve asırlarca insanoğlunun aciz bir mahlûk olduğu söylenmiş, bu ezici düşünce, bütün şark dillerinin darbimesellerine kadar sinmiştir ve hayat beyhude, fani, yaşanmaya değmez kötü bir telakki edinmiştir; dinler, asıl hayatı, muhayyel bir mekâna nakleylemişlerdir. (Tibet, 2018, s. 189).

Sanayi devrimiyle birlikte çağ atlayan dünya, insana da farklı görevler yüklemiştir. Eskiden iş yükü fazla olduğu için çok çalışıp çok yorulan insanoğlu makinenin devreye girmesiyle birlikte, az çalışıp az düşünce bir varlık haline geldi. Bunun sonucunda da fikirleri yozlaşan, basmakalıp insan yığınları oluştu. Kaplan’a göre, insan, çağa ayak uydurmalı fakat makineleşen dünyanın esiri olmamalıdır. Bu konuda şunları söyler:

İnsanların toptan yüksek bir refaha erişmesi, şüphesiz arzu edilmeyecek bir şey değildir. Fakat bu esnada insanların şahsiyetsizleşmesi, sathileşmesi ve yeknesaklaşması tehlikeli bir durum değil midir? Bugünkü insanların düne nazaran vücut ve zihinlerini çok daha az işlettikleri bir gerçektir. Makine, alet yayılalı beri insanlar vücutlarını ve kafalarını pek az işletir oldular. Hazır fikir kalıpları, ideolojiler, propagandalar çikalı hakikati yeniden düşünen insan tipi gittikçe azalmaktadır. Herkese aynı zevki veren vasıtalar dünyaya yayıldıktan sonra kendi kendine bir hayal ve sanat dünyası kurmayı düşünen kimseler ortadan kalkmış üzeredir. (Kaplan, 2016a, s. 185).

İnsanın kendisine değer vermesi gibi şahsiyet olmak için fikirlerin de önemli olduğunu dile getiren Kaplan için, önemli olan bir geçerliliği olmayan bilgi fazlalığı değil, sağlam fikirlerdir ve çok bilgili olmakla şahsiyetli olmanın farklı şeyler olduğuna dikkat çeker:

Malumatı ansiklopedi dolduracak kadar geniş olan bir insan, şahsiyet haline gelmemiş olabilir. Ayaklı kütüphane denilen, malumat ve bilgileri geniş nice insanlar, hatta âlimler görülür ki şahsiyetleri teşekkül etmemiştir. Şahsiyette, fikir bolluğundan çok fikir insicamı, fikir insicamından fazla, esaslı bir fikrin benliğe hâkim olması, bir tohum gibi içimizde tutarak, hayatımız boyunca bir ağaç gibi büyümesi, duygularımıza, hareketlerimize şekil vermesi, hâsılı bizim günlük hadiselerle her an dağılan varlığımızı, canlı, kuvvetli ve gerçeğe uygun bir terkip hâline getirmesi bahis mevzuudur. (Tibet, 2018, s. 333).

Özetle Kaplan, insanın kendisine değer vermesini cemiyet hayatı için de önemli olduğunu, kendisine değer veren insanların toplumdaki diğer insanlara da değer vererek şahsiyetlerini geliştireceklerini söyler. Kaplan'ın böyle düşünmesi insana ve düşünceye önem vermesinden kaynaklanır.

4.1.13. Mehmet Kaplan'ın Yazılarında Sanat ve Edebiyat

4.1.13.1. Sanat

Sanat, bir duygunun, tasarının veya güzelliğin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılıktır. (TDK 2, 1988, s. 1253).

Kaplan (1992)'ın ifadesiyle, “gerçekle hayal arasında, gerçekle hayali birleştiren üçüncü bir varlık vardır ki o da sanattır.” (s. 269).

Sanatta orijinalliğin, yeniliğin üstün tutulması gerektiğini söyleyen Kaplan, bu düşüncelerini şöyle ifade eder:

“İnsanla ilgili her konu sanat ve edebiyata girer ve girmelidir. Yalnız, onların estetik bir değer taşıması için daima yeni bir gözle, yeni bir tarzda, hiç olmazsa yeni bir üslupla ele alınması lazımdır kanaatindeyim.” (Kaplan, 1978, s. 218).

Önceden kabul edilmiş bir düşünceden, kalıplaşmış bir ideoloji veya hayat görüşünden hareket eden bir sanatkar, ne kadar maharetli olursa olsun, yeni bir şey bulamaz. İlim gibi sanat sahasında da

yeniyse, varlıkla ilk defa karşılaşıyormuşçasına saf bir tavrıla yanaşmak suretiyle ulaşılır. (Kaplan, 1990, s. 140).

Sanatın monotonluktan uzak, kendine özgü, özgün bir işleyişinin olması gerektiğini de söyleyen Kaplan, şahsiyet ve üslup için bunu önemli bulur ve şöyle ifade eder:

“Sanatın en büyük düşmanı basmakalıptır. Önemli olan duygular değil, duyguları anlatış tarzıdır. Aşk duygusundan harcıâlem ne vardır? Fakat herkesin aşkı kendine göredir. İşte sanatta önemli olan bu “ kendine görelilik”tir”. (Kaplan, 1994, s. 191).

Sanatın, çoğu zaman insana ilimden daha çok şey öğrettiğini düşünen Kaplan, bunu sanatın hayale ve özgürlüğe yer vermesinde bulur:

“Şahsi hürriyet ve iradeye, muhayyile ve fanteziye de yer verilen sanat dünyasında, ilimden çok daha fazla deneme imkânı vardır. Bundan dolayı sanatçı, macera dolu yolunda, çok defa âlimin aklına bile gelmeyen hakikatlerle karşılaşır.” (Kaplan, 1978, s. 280).

4.1.13.2. Edebiyat

Edebiyat, olay, düşünce, duygu ve imajların dil aracılığı ile biçimlendirilmesi sanatı, yazın, literatür. (TDK 1, 1988, s. 431).

Köken olarak edebiyatın edep sözcüğünden geldiği bilinmektedir. Yani edebiyat edebe ait olan olarak kabul edilebilir. Kaynaklara bakıldığında edebiyat sözcüğünün tam anlamıyla dilde birçok yeniliğin görüldüğü Tanzimat edebiyatı itibarıyla kullanılmaya başlandığı söylenebilir. (Uçan, 2008, s. 16).

Milletlerin kültürel değerlerinin önemli temel taşlarından birisi olan, aynı zamanda güzel sanatın dallarından biri olan edebiyat dil ile sıkı bir münasebet içindedir. Toplumun duygu ve düşüncelerini güzel ve estetik yollarla ifade etmek yazılı ve sözlü fark etmeksizin edebiyatın görevidir. Kaplan, milletlerin edebiyatlarının içinde bulunduğu tarih ve coğrafyayla iç içe olduklarını belirtir. Her millet tarih ekseninde folklorunu, edebiyatını, coğrafi şartlarını barındırır. Türk edebiyatında da bu durum açıkça görülmektedir.

Kaplan (2016)’ın belirttiği üzere edebiyatta tarihin içine gömülü bir vakıadır. En mücerret edebiyatlar dahi içinde bulundukları tarihi şartlarla yakından ilgilidirler. (s. 147).

Köklü bir geçmişe sahip olan Türk medeniyeti günümüze kadar zengin bir sözlü ve yazılı kaynaklarla beslenerek gelmiştir. Edebiyatı bir bütün olarak gören, bunu da yeri geldikçe

tekrar tekrar söyleyen Kaplan, Türk milletinin birlik ve devamlılığını sağlayan şairlerinin, fikir adamlarının sadece edebiyat dünyasında değil, millî kültürün bir parçası olarak çağları aşmış bugüne kadar geldiklerini şöyle ifade eder:

Fuzuli, Baki, Nedim, Naili, Galip bugün de bizimle konuşmaktadır. Biz ötekiler vasıtasıyla değil işte bunların mısraları ile bizden önce, bizden başka, ölmez, bizden bir varlığın var olduğunu ve bunun bundan sonra da var olacağını idrak ediyoruz. İşte bu varlığa millet Türk milleti diyoruz. Bunlarda ötekiler gibi zamana karşı gelmeselerdi millet ve birlik şuurunu kazanamayacaktı. Günlük işlerin dar süresi içinde ömrümüzü tüketerek sürünecektik. (Tibet, 2018, s. 243)

Edebi ürünlere malzeme oluşturan kaynaklardan birisi de tabiattır. İnsanoğlu dünyaya gözlerini açtığı anda da dışarıda var olanı gözlemlemeye ve anlamaya başlar. Çevremizde iyi ya da kötü herhangi bir şeyin etkisinde kaldığımızda duygularımızı daha coşkulu ifade ederiz. Tabiat, insanı çoğu zaman hayrete düşüren güzellikler bazen de kötülüklerle doludur. Kaplan, sanat ve tabiatın münasebetini anlatırken tabiatın fizyolojik olaylara maruz kaldığını ama sanatın böyle olmadığına dikkat çeker. Ona göre, tabiat sanat eserine görkemiyle güzelliği ile ya da ürperticiliği ile konu olabilir. Bir ressam tabiatı en güzel şekilde tabloya dökebilir. Bir şair en derin kelimeler kullanarak tabiatın ihtişamını anlatabilir. Fakat tabiat bunların hiçbirini kendisi üstlenmez.

Tibet (2018)'in belirttiği üzere, “sanat ancak insanın tabiatı irade ve zekâsı ile şekillendirmesi neticesinde vücut bulur. Tabiat ne heykel ne mimaridir. Sadece mağara yahut aşınma neticesi garip şekiller vücuda getirilebilir, bilmeyerek ve istemeyerek...” (s. 288).

Edebiyatın toplum ile ilişkisini insanı konu alan bir sanat olmasına bağlayan Kaplan, bunu şöyle ifade eder:

“Edebi eserleri izah için sosyal şartlara başvurmak, bugün artık genellikle kabul olunmuş bir prensiptir. Bu usulün aksini tatbik etmek, yani edebiyattan cemiyete de gitmek mümkündür. Filhakika edebiyat cemiyetin aynası ise, ona bakmak suretiyle bir toplumun ne halde olduğu anlaşılabilir.” (Kaplan, 1992, s. 56).

Kaplan “Rejim ve Sanat”, “Sanat ve Siyaset” yazılarında tarih ve siyaset alanında yazılmış, rejime yönelik eserlerin okura estetik zevk vermediğini bu eserlerin çağlar ötesini aşamadıklarını söyleyerek edebiyatın insanın duygu ve düşüncelerine güzellik ve estetik bakımından işlediğini ifade eder. Kaplan güzel ve estetik olanın kalbi nazariyeti etkilediğini şu şekilde anlatır:

“Gazeteler, siyasi vesikalar, çoğu can sıkıcı bir üslupla yazılmış tarihler ve hatıralar devirler ile çok yakından ilgilidir. Tarihçiler ve sosyologlar gıdalarını onların çöpünde ararlar. Fakat kim bunlara

devirlerini doğru aksettirdikleri için güzel diyebilir? Bugün bütün dünyada rejimleri ideolojileri müdafaa eden tonlarca yazı yazılıyor. Onlardan yarına güzel diye saklanacak bir şey kalmayacak ondan emin olabiliriz.” (Kaplan, 2016a, s. 174).

Kaplan siyasetin, toplumun, ideolojilerin edebi esere konu olabileceğini, fakat siyasi alanda yazılmış eserler ile edebiyatı konu alan siyasetin birbirinden farklı olduğunu Ziya Gökalp ve Yahya Kemal'i kıyaslayarak şu sözlerle eleştirir:

Siyaset ve başka deyimiyle toplum sanat eserlerine girer. Fakat sanatçının mizacı ile değişmiş olarak ideolojik bir ütopi haline gelir. Ziya Gökalp makalelerinde ilmi delillerle ortaya koyduğu fikirlerini şiirlerinde masallaştırır. Büyük mütefekkirin kusuru onları daha çok masal halini koymayıştı. Şiirin içinde kuru ideoloji soğuk bir tesir bırakır. Masalın en güzelini onda değil Yahya Kemal'de buluruz. (Kaplan, 2016a, s. 178).

Edebiyatla dil ilişkisine de değinen Kaplan, bu münasebeti şöyle ifade eder:

Edebiyat dile dayanır. Bir şiirde, hikâyede, romanda, tiyatrodaki bize heyecan veren o derin ve ulvi hisler, kafamızın içinde bir dünya yaratan hayaller ve tasvirler, varlıklarını ve tesirlerini kelimelere borçludur. Musikide ses, resimde boya, mimaride taş ne ise edebiyatta da kelime odur. (Kaplan, 2016b, s. 180).

Kaplan, konuşma dili ve ilim diliyle de edebiyatı karşılaştırmış, edebiyatın estetik yönünü vurgulamıştır:

Günlük konuşmada dilin açık ve seçik olması şarttır. Bu bakımdan günlük dil edebiyatta olduğu gibi teşbih, istiare ve mecaz nev'inden edebi sanatlar ihtiva etmekle beraber bunlar genellikle basmakalıptır. İlim dilinde de her kelimenin belli bir manası vardır. Günlük dilde olduğu gibi ilim dilinden de bir sanat gayesi güdülmez. Şairler ise farklı bir şekilde kullanmakla dili durmadan değiştirirler ve zenginleştirirler. Bir şair kelimeleri bilinen manalarının dışında kullanabilir. (Kaplan, 1987, s. 433).

Sonuç olarak Kaplan, yazılarında edebiyatın estetik ve güzel olanı işlediğini, ideolojilerle dolu donuk bir içeriğinin olmaması gerektiğini ifade eder. Sanat, güzeli yansıtarak insan ruhunda estetik bir haz bırakınca amacına ulaşmış olur.

4.1.14. Mehmet Kaplan'ın Yazılarında Din ve Tasavvuf

4.1.14.1 Din

Din, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara, Tanrıya inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurumdur. (TDK 1, 1988, s. 378).

İnsanlar inançları doğrultusunda duygu ve düşünce dünyalarının temellerini oluştururlar. Din, inançları kendi emir ve yasakları doğrultusunda şekillendirir. İnsanların birlik ve beraberlik içinde sorunsuz bir şekilde yaşamaları, doğruluk ve iyilikle toplumu temsil

etmeleri dinin istediği önemli kurallardandır. Kaplan, din hakkında şahsi olarak hissettiklerini özeleştirir yaparak belirtir:

“Eğer içimde Tanrı’ya giden bir yol bulabilseydim, mistik olurum. Dünya ve kendim bazen çok garibime gitmekle beraber, onun manasını derinleştiremiyorum.” (Kaplan, 1992, s. 235).

Kaplan’ın din hakkındaki genel görüşleri ise şöyledir:

“Din insandaki sonsuzluk iştiağının bir ifadesidir. Bazı insanlar, dine karşı imanlarını kaybetseler bile, onu doğuran sonsuzluk arzusunu yok edemezler.” (Kaplan, 2009, s. 142).

“Dinler hakkında hüküm verirken, ekseriya onların dış görünüşlerine, şekil ve merasimlerine bakar, asıl gayelerini unuturuz. Dinlerin asıl gayeleri hem hayat hem de ebedi hayat değil midir? Onlar ancak ebedi hayat ile korkunç ölümü yenerler.” (Kaplan, 1982, s. 164).

“İnsanlık çağlar boyunca görülen âlemin ötesinde görülmeyen bir âlemin varlığına inanmış, onunla türlü münasebetler kurmaya çalışmıştır. Dinler, bu inanç ve özlemin sistematik hale gelmiş şekilleridir.” (Kaplan, 1990, s. 32).

İnsan ve Allah arasındaki bağı da dile getiren Kaplan’ın, bu yüce kuvvete olan bakışı şudur:

Kendini daima noksan, eksik, küçük veya yarım hisseden insan, kendini tanımlayacak, saadete kavuşturacak büyük, ebedi, güzel bir varlığa karşı derin bir özlem duyar. Dinlere göre bu özlenen varlık Tanrı’dır. İnsanoğlu yalnız ona kavuşunca bütünlüğe kavuşur ve sonu gelmez mutluluğa ulaşır. (Kaplan, 1978, s. 19).

Dini keşfetmenin yolları hakkında düşünen Kaplan, din kitaplarının bu konuda yol gösterici olduğunu belirtir:

“Allah’ın varlığını ispat etmek, sağlam bir fikir gibi görünürse de bu, din kitaplarını ve bu kitaplardan doğan zengin tarihi gelenek ve kültürü inkâr etmek demektir. Gerçek budur ki, insanlar Allah’ı ve kâinatı kitaplar sayesinde görmüş ve bulmuşlardır.” (Kaplan, 1985, s. 172).

Kaplan, Allah’ı keşfetme arzusunun ilk çağlardan bu yana var olduğunu söyleyerek gününüz insanıyla şu şekilde kıyaslar:

İnsanların gerçek varlığı hissedemeyişleri, şüphesiz, içlerinde bu ilahi ışıltı söndürmelerinden ileri gelir. Eski çağlarda dinler, insanlığı bu duygu ile besliyorlardı. Karanlık gecede Karataş üstünde yürüyen zavallı kara karıncayı gören Tanrı, her yerde hazır ve nazırdı. İnsanlar her an onunla beraber idiler. En güzel tapınaklar onun lütfettiği ulviyet duygusu ile inşa olunmuş, en güzel şiirler onun

sevgisi ile söylenmişti. En asil kalpler, onun hasretiyle ‘bir buhurdan gibi her yerde’ tütüyorlardı. Fakat zamanla dinler asıl kaynakla alakalarını keserek vecdlerini, nasıl sadece boş şekil, merasim ve kuru akideler haline geldilerse, insanlık da bu ulviyet duygusunu kaybetti. Bu yüzden kâinatı, hayatı ve kendisini alelade bir madde yığını olarak görmeye başladı. (Kaplan, 1978, s. 144-145).

Kaplan, dini basit inançlar ve ibadetler mecmuası olarak tarif etmiş ama bu inançların toplum hayatında gerçekleşmesinin bin bir şekli olduğunu şöyle ifade etmiştir:

Allah'ın emirlerinin dil ile ifade edilmiş olması Arapça 'da dil ile ilgili birçok kültür faaliyeti ve unsurunun doğmasına sebep olmuştur. Kur'an peygamber zamanından itibaren ezberlenmiş ve onun doğru ve güzel olarak okunması değer verilen bir iş sayılmıştır. İslam toplumunda Kur'an'ı bütün olarak doğru ve güzel okuyanlara karşı daima saygı gösterilmiştir. Hafızlık gibi hattatlık da asırlar boyunca devam eden işlenen güzel ve mükemmel hale getirilen birer kültür faaliyeti olmuştur. Arap harfleri bırakıldıktan sonra Türkiye'de hat sanatının yok oluşu din ile kültür arasındaki münasebeti gösteren bir örnektir. (Kaplan, 2016b, s. 17).

Kaplan'ın ele aldığı hususlardan birisi de Türklerin İslamiyet ile olan bağlarıdır. Bunu İslamiyet'ten önce ve sonra olarak değerlendiren Kaplan, İslamiyet'in Türklere etkilerini şöyle dile getirir:

“Türkler İslamiyet'ten önce, umumiyetle birbirlerine düşman küçük topluluklar halinde yaşıyorlardı. İslamiyet'i kabul ettikten sonra birleşerek büyük devletler kurdular. İslam felsefesinin temelinde olan vahdet fikri onları ve başka kavimleri aynı bayrak altında topladı.” (Kaplan, 1978, s. 88).

İslamiyet'ten önceki Türk, maddi mekânda genişlediği halde, İslamiyet'ten sonra, hem maddi hem de manevi sahada hudutsuzluğa doğru gitmiştir. Yunus Emre, kâinatı fethetmek ve onun üstüne çıkmak isteyen bir akıncıdır. Türklerin İslamiyet'i benimsemeleri belki de ruhlarının önüne, maddi âlemde daha geniş, sonsuz bir ufuk açmış olmasından dolayıdır. (Kaplan, 2009, s. 221).

İslamiyet'i kendi ruh ve karakterlerine çok uygun bulan Türkler onu benimsedikten sonra Araplardan ve Farslardan daha mükemmel bir şekilde hayata uygulamışlar ve asırlar boyunca onu canlı tutmuşlardır. Bunda Türklerin İslamiyet'i kendi hayat felsefelerine göre ele alışlarının ve uygulamalarının büyük rolü vardır. (Kaplan, 1997, s. 64).

Pozitif bir Türk milliyetçisi olan Kaplan Türklüğün İslamiyet'ten ayrı düşünülmemesini, ilim ve fende batı ile münasebetin korunması gerektiğini söyler. Ancak tarih ve kültür ile Asya ve İslam âlemine bağlı kalması gerektiğini hatırlatır:

Beynelmîlel planda Türkiye elbette demokratik nizamını ilim ve tekniğini benimsediği Batı âlemi ile münasebet ve dostluğunu devam ettirecektir. Türkiye'nin batıdan aldığı ve kendine mal ettiği iki prensipten; demokrasiyle ilim ve teknikten vazgeçmesine ihtimal yoktur. Bu iki prensip Türkiye'yi dirilmiştir. Fakat Türkiye tarih, din ve kültürü ile Asya ve İslam âlemine bağlıdır. (Kaplan, 2016b, s. 79).

Mehmet Kaplan, “Madde ve İman”, “Cami”, “Cemaat Ruhu”, “Din ve Medeniyet”, “Din ve İlim”, “Din ve Ahlak”, “Hendese ve İman”, “Alışılmış Yazılarının Dışında”, “Din Karşısında Batı ve Biz”, “Yeni Bir İslamiyet Anlayışı” adlı yazılarında dini bireysel, tarihsel, kültürel ve toplumsal en önemli değerlerden biri olarak görür. Onun din anlayışı

Mehmet Akif'in faal din anlayışı ile örtüşür. Dinin aktif bir değer olduğunu şu cümlelerle anlatır:

İslamiyet ahiret kadar dünyaya, iman kadar akla, ibadet kadar yardım ve dayanışmaya yer veren dengeli bir din olduğu halde zamanla bu denge bozulmuş ve İslamiyet adeta dünyayı, akli, dayanışma ve yardım duygusunu inkâr eden veya bunlara önem vermeyen bir din haline gelmiştir. (Kaplan, 2016c, s. 205).

Bir toplumda dini inanışların benimsenmesinde dinin buyurduğu emirler kadar toplumdaki ileri gelen velilerin, dervişlerin, din adamlarının da etkileri vardır. Kaplan, Türk milletinin bugünkü derin ahlak ve din duygusunun temelinde Anadolu'daki dervişlerin, velilerin, büyük din adamlarının rollerinin olduğunu düşünür. Anadolu'nun fikir dünyası Kaplan'a göre sadece maddi kaynaklara dayanan, maddeyi benimsemeyen Marksizm'den farklıdır. O Hegel'in de savunduğu gibi maddi unsurları içinde manevi unsurların da varlığını şu sözlerle savunur:

Siz zanneder misiniz ki son asırların bütün tarihlerine rağmen hala bozulmayan Anadolu'nun peygamberlere yakışan ahlakı himmet edilmeden vücut bulmuş hedayinabit bir mahsulüdür? Ben bunun asla tabii olarak kendiliğinden var olabileceğine inanmıyorum. Bugün dahi ender olmayan mümessillerin de hayranı olduğumuz bu derin ahlak asırlarca bu milletin ruhunu yoğuran velilerin, dervişlerin, erenlerin eseridir. (Kaplan, 2016a, s. 61).

İslamiyet, son ilahi din olarak Allah'ın emir ve yasaklarının emredildiği hak dindir. İslam öncesi Şamanizm, Budizm gibi inançların var olduğunu söyleyen Kaplan, Şamanizm ve Budizm'deki gibi mutluluğu yokluk ve fakirlikte arayıp inzivaya çekilmenin doğru olmadığını belirtir. Kaplan'a göre İslam elbette yok yere savaşmayı emretmez. Hak yolunda savaşmayı, iyiliği, doğruluğu, barışı emreder. Türklerin İslamiyet'i benimsemesinden sonra İslam dini daha da kuvvetlenmiş ve yayılmaya başlamıştır. Türkler fethettikleri yerleri hoşgörü ile yüceltmişlerdir. Camiler, medreseler, tekkeler kurmuşlardır. Kaplan'ın eleştirdiği nokta halkın batıl inançlarının yüksek olmasıdır. Gerçek dinle tanışmamasıdır. Gerçek dine ulaşan halk ilme, akla, tekniğe ulaşacak ve ilerleyecektir. Bunun yolun da dini doğru şekilde öğrenip tasdik etmek ile olduğunu vurgular:

Eğer biz halkı yüceltmenin yolunu bilseydik işi dini inkâr ile değil dini tasdik ile başlardık. Çünkü halk henüz batıl itikat seviyesindedir. Gerçek dini bilmez halkı gerçek din seviyesini ulaştırdıktan sonra oradan felsefeye oradan ilme oradan tekniğe doğru gidebilirdi. Beşeriyet tarihi bu yolu takip etmiştir. Her cemiyet her insan bu büyük merhaleleri kat etmek suretiyle en ileri seviyeye yükselir. (Kaplan, 2016a, s. 107).

Başka bir yazısında dini insanlık kültürünün temelinde gören Kaplan, kültür ve medeniyetlerin dinlerden doğduğu görüşünü savunur. Dinin yıkılmasıyla birlikte akli temele dayanan manevi yönleri eksik olan yeni ideolojilerin ortaya çıktığını ifade eder:

“Dini inançların ve müesseselerin yıkıldığı ülkelerde onların yerini birer din müessesesi haline gelen ideolojiler almıştır. Dinler gibi çağdaş ideolojilerin de duaları, ilahileri, efsaneleri, mabetleri, heykelleri, resimleri vardır. Fakat akli temele dayanan ideolojilerde dinlerdeki derinlik, güzellik ve derin manalar yoktur.” (Kaplan, 2016b, s. 113).

Kaplan “Nesillerin Ruhü” yazısında cumhuriyetin ilk yıllarında yetişmiş olan neslin içinde bulunan şartlar da göz önüne alınırsa aydınlarda dini alanda bir boşluk hissi olduğunu söyler. Laikliğin siyasi çevrelerde slogan haline gelmesi dini duyguları zayıflatmıştır. Bu yıllarda hem bir Aydın nesil yetişmiş hem de Komünizm ve Marksizm’e yönelen dinsiz bir genç nesil yetişmiştir. Kaplan bu konuyu şu cümlelerle eleştirir:

Bugünkü Türkiye’de dikkati çeken mühim bir hadise de din okullarından bir dindar gençlik zümresinin yetişmemiş olmasıdır. Atatürk ve İnönü devirlerinin yanlış anlaşılan laiklik telakkisi Cahit Sıtkı ve Orhan Veli’nin eserlerin de görüldüğü üzere bir boşluk hissi doğurmuştur. Onlar içgüdülerinden başka bir değer tanımıyorlardı. Orhan Veli’nin

“Düşünme

Arzu et sade

Bak böcekler de öyle yapıyor”

mısraları bu neslin hayat karşısında aldığı tavrı çok güzel ifade eder. (Kaplan, 2016a, s. 27).

4.1.14.2. Tasavvuf

Dağınık olmayan zihinle Allah’ı zikretmek, sema ile vecde gelmek, sünnete uygun bir şekilde amel etmek, maddi şeylerden ilgiyi keserek Allah ile beraber olmaktır. Vakitleri muhafaza etmektir. Hakk’ın seni sende öldürmesi, kendisi ile diriltmesidir. (Kara, 2013, s. 27).

Tasavvufun temelinde sevgi vardır. Bu sevgi insanları birlik beraberlik içinde tutar ve gönüllere ilham olur. Kaplan, önemli mutasavvıflardan olan Mevlana ve Yunus’tan bahsederken insanlık sevgisinin ön planda olduğunu dile getirir. Ona göre bugünkü dünya Kapitalizmin etkisindedir. Bugünün insanı her şeye madde gözüyle baktığı için sevgi ve aşk merhalesinden uzak bir ruha sahiptir. Ona göre maneviyatçı yoksullaşmış bir toplumu hiçbir ideoloji kurtaramaz. Bunu Yunus’tan bir beyitle şöyle örnekler:

“Batmış dünya malına, bakmaz ölüm haline

Ermiş Karun malına, zehi iş düşvarlığı” (Kaplan, 2016a, s. 217).

İslam’ın temelinde sevgi ve aşk dairesinin olduğunu söyleyen Kaplan, Mevlana ve Yunus Emre’yi insanlığı bir araya toplayan sevgi ve aşkın sembolü olarak görür. Çünkü Kaplan

önceki yazılarında da bahsettiği gibi Mevlana'yı, Yunus'u sadece Türk toplumunun değer verdiği büyük âlimler olarak değil dünyanın da tanıyıp sevdiği mutasavvıflar olduğunu düşünür. İslam felsefesinde görünenin ardındaki görünmeyen yüce kuvvet insana varlığın, ne olduğunu düşünmesine imkân verir. Böylelikle insanoğlu iç âleminde gözlemlerde bulunacak, manevi duygularını yükseltecektir. Kaplan Mevlana bahsinde şunları söyler:

Mevlana aşk ve neşe şairidir. O şiirleri ile insanları günlük hayatın hodkâmca endişelerden kurtararak ebedi sevince ulaştırmak istiyor. Bu bakımdan o İslamiyet'te yine İslam dininin ruhuna uygun olarak büyük bir inkılap yapmıştır. İslam dinini sevgi ve neşe dini haline getirmiştir. O insanlara ölümü bile güzel gösteriyor. Çünkü ölüm diye bir şey yoktur. Hayat varoluşun yalnız bir şeklinden ibarettir. Dünyadayken dünyanın ötesini göremiyoruz. Zannediyoruz ki var olan sadece görünen ibarettir. Duygularımız bizi aldatıyor. Hâlbuki içimizde nasıl maddeyi aşan bir ruh varsa, bu görünen âlemin ötesinde görünmeyen bir âlem var. İnsan bakışlarını hep dışa çevirdiği için dış maddeyi görüyor. Hâlbuki kendi içine dönse orada maddi olmayan acayip bir âlem görecekti. (Kaplan, 2016a, s. 208).

Sonuç olarak Kaplan, İslam dininin yüzyıllardan beri Türkler sayesinde farklı coğrafyalara yayıldığını, dinin temelinde bir şeye körü körüne bağlanmak değil doğruları iyiliği Allah'ın emir ve yasaklarının olduğunu belirtir, sevgi ve aşk merkezli tasavvuf felsefesini yorumlarken en çok Mevlana ve Yunus Emre'den bahseder. Ona göre bu mutasavvıflar sadece Türk dünyasında değil, dünyada da sevilerek varlığı bilinen değerlerdir. Bu değerlerin çok sevilip dünya çapında tanınmasında sadece din etkili olmamıştır. Bunun temeli insanlık sevgisi, hümanizm, insana verilen değer ve varoluş felsefesidir.

4.1.15. Mehmet Kaplan'ın Yazılarında Ahlak

Ahlak, bir toplum içinde kişilerin benimsedikleri, uymak zorunda bulundukları davranış biçimi ve kurallardır. (TDK 1, 1988, s. 30).

Gafarov (2012)'un ahlak tanımı ise, “düşünüp taşınmaya gerek kalmadan fiil ve davranışların kolaylıkla sadır olmasını sağlayan melekelerdir.” (s. 443).

Ahlaki değerler belirli bir grupta, belirli bir zamanda geçerli olan; bu grubu oluşturan kişilerin ilişkilerini, eylemlerini belirleyen yazılı olmayan değişken normlar sistemidir. Kültürel normlar ya da toplum içindeki farklı grupların normları gibi. (Kale, 2012, s. 315)

Ahlak toplumun birlik ve beraberliğini, düzenini koruyan toplumdaki bireyleri manevi anlamda yücelten bir olgudur. Ahlaki kurallar her toplumda ve her çağda değişiklik gösterir. İnsanoğlu bu kuralları yasalarla değil, kendi deneyimleri ile yaşayıp görerek öğrenir. Ahlaki açıdan geri olan bir birey ve toplum manevi değerlerini yitirir ve parçalanmaya, başka milletlerin etkisi altında kalmaya mahkûm olur. Mehmet Kaplan,

edebiyatla iç içe olan bir bilim insanı olarak edebiyatın ahlaki yönü ve terbiyesi üzerinde durmuştur. Kaplan sanat ve ahlakın bütün çağlarda iç içe olduğunu vurgular. Edebiyat ve ahlakı birbirinden farklı olarak görenleri şöyle eleştirir:

Ara sıra sanat ile ahlakın birbirinden ayrı hatta birbirine karşıt olduğunu ileri süren yazarlar ortaya çıkar. Bu Parnaslardan kalma basmakalıp ve gerçeğe hiçbir zaman uymayan bir iddiadır. Sanat tarihine ve büyük eserlere bakılınca bunun tam tersi görülür. Sanat ne zaman ahlaktan ayrılabilmiştir? Din ve sanatın sarmaş dolaş olduğu ilk ve orta çağlarda mı medeniyet değişmesi ile baş gösteren yeni telâkki örf ve adetlerin bütün sanatlara tesir eylediği Rönesans'ta ve modern çağlarda mı? Ahlak insanoğlunun hayatının en önemli bir olayı olmak dolayısıyla başlıca konusu insan olan sanattan hiç ayrılmamış ve ayrılmaz da. Bu ahlakı insandan ayırmak gibi bir şey olurdu. Ahlak ile sanat sadece birkaç adamın kalem münakaşasında zorlanarak birbirinden ayrılmaya çalışılmış yahut birbirine karşıt gösterilmiştir. (Tibet, 2018, s. 345).

Kaplan, bu yazısının devamında dinin sanat yönünü konuşurken ahlak boyutunu da ele almıştır:

Dinlerin sanat tarafı sadece mitolojileri değildir. Dinler bütün bünyeleri ile bir sanat dünyasına bürünmüşlerdir. Her din mimaride, resimde, musikide, raksta, tiyatrodan, edebiyatta bol bol bundan faydalanmıştır. Dinden sanatlara ait olan şeyleri çıkarınız geriye kupkuru insanlara hiçbir tesiri olmayan soyut ahlak düsturlarından başka bir şey kalmaz. (Tibet, 2018, s. 347).

Kaplan'a göre insanı ilgilendiren, etkileyen duygu ve düşünceler şekilsizdir. Edebiyatın görevi insanı etkileyen bu şekilsizlikleri şekillendirmek hoş göstermektir. Bu bağlamda ahlakı da aynı gören Kaplan sanatın muhtevası ile değil şekli ile ahlaki bir rolü olduğunu şu sözlerle ifade eder.

“Sanatı daima şekilli ve şekil verici olarak ele almak lazımdır. Estetik bakımdan olduğu kadar ahlak bakımından da... Çünkü şeklin dışında sanat ve ahlak yoktur.” (Tibet, 2018, s. 350).

Ahlak yazılı kuralları, yaptırımları olmayan bir değerdir. İnsanlar toplumda yaşadıkları deneyimleri sonucunda öğrendiklerini kurallaştırarak ahlaki sisteme dâhil olurlar. Ahlaki değerleri yüksek olan insanlar, belli terbiyelerden geçerler. Kaplan, Sanat Vasıtasıyla Terbiye yazısında insanları kötülükten alıkoyan derin terbiyelerin güzel sanatlarda mevcut olduğunu söyler. Ahlak ile dini farklı bir boyutta değerlendirir. Hiç dindar olmayan bir insanın yalan söyleyerek, insanlara iyilik ederek, hoşgörülü olarak dindar bir insandan daha üstün olduğunu; bazı dindar insanların da dini istismar ederek her türlü kötülüğü seçtiklerini vurgular:

Ahlakın kökleri duygulardır. Birkaç kere söylediğimiz gibi insanları kötülüğe sevk eden amiller uzvi ve ruhidir. İyi, kuvvetli ve derin bir duygu terbiyesi insanları ahlaklı kılabilir. Güzel sanatlar duyguları terbiye eden en iyi vasıtalarındandır. Şu halde güzel sanatlar vasıtasıyla yüksek, temiz, kuvvetli duygular yaratabilirler. Güzel bir musiki parça insanın bütün ruh hislerini yıkar. Bütün sanat eserleri ile duyguları incelmış insanların ahlaksız olmaları hemen hemen imkânsızdır. Modern dünyadaki

insanları metafizik buhranlara düşürmeyecek, ahlaklı kılacak bir vasıta varsa o da güzel sanatlardır. (Tibet, 2018, s. 355).

Kaplan, edebiyat terbiyesinin insanın duygu ve düşüncelerine çeşitli yönlerden etki ettiğini “Edebiyat ve Terbiye” adlı yazısında belirtir:

Terbiye bakımından edebiyatın değeri insana çok çeşitli duyma, düşünme ve hareket etme örnekleri vermesidir. Bir insan ancak böyle bir geniş manzara içinde kendisine en uygun olan yolu seçme hürriyetini kazanır. Tek bir romanı okumak bile bize insanların karakter yapısını içtimai durum, duygu ve düşünce bakımından ne kadar farklı olduklarını göstermeye yeter. İyi bir romanda herkes kendi şahsiyetine göre hareket eder. Bunda herkesin alacağı bir ders vardır. (Kaplan, 2016a, s. 160).

Görüldüğü üzere Mehmet Kaplan, yazılarında ahlakın, sanat ve edebiyat boyutunu ele almıştır. Din ve ahlakı birbirinden farklı değerlendiren Kaplan ahlakın dinden etkilendiğini fakat her dindarın da ahlaklı olmayacağını belirtir. Edebiyat terbiyesi ve ahlak, Kaplan’a göre insanlara hoş gelen ve estetik olan her şeyi içerir.

4.1.16. Mehmet Kaplan'ın Yazılarında İlim

İlim, insana bilmediğini öğreten, farklı düşünce ufuklarına götüren geniş bir yelpazedir. İlim sahibi insanlar var oluş sebeplerini, dünyayı, kâinatta bulunan şeyleri bilinçli bir şekilde sorgular ve hayatlarına bu yönde değer katmaya çalışırlar. Kaplan, ilmi, Türk milliyetçiliği üzerinden örnekler vererek ifade etmeye çalışır. Ona göre Türk milleti ilimden ayrı düşünülemez. İlmin ışığında ilerlemiş bir milletin, karşılaştığı sorunları akıl süzgecinden geçirdiğini vurgulamaktadır:

Müphem ve bulanık fikirler gözlerimizi kör ediyor, neyin üzerinde kavga ettiğimizi bile seçemiyoruz. Millî varlığı, büyük unsurları ile müspet bir vakıa gibi kabul edenler düşüncelerini onlara göre ayarlamalı, bizi kurtaracak hakikati onun üzerinden çıkarmaya çalışmalıdırlar. Milliyetçilik bir heyecan mevzuu olmaktan çıkarak bir müspet ilim haline gelmelidir. Sahte ideolojilere ancak bu suretle galebe çalabiliriz. (Kaplan, 2016a, s. 67).

İlmî ve teknik yönden gelişmiş ülkeler varlıklarını, hiçbir ülkenin boyunduruğu altına girmeden korurlar. Milliyetçiliği sadece ideolojide değil bilim ve fende de göstermek millî varlığımızı daha da güçlendirecektir. Kaplan, batının yaşam tarzına körü körüne bağlılığı, taklitçiliği birçok yazısında eleştirmiştir. O, Türk milleti olarak yapmamız gerekenin Batıyı ilim ve teknik yönden örnek almamız fakat bunu yaparken de kendi kültürümüzden asla vazgeçmememiz olduğunu söyler:

İlim ve teknik milletlerarasıdır, ama onları kullanarak ülkenin yer altı ve yer üstü zenginliklerini, bu servet hazinelerini meydana çıkarmak millî bir görevdir. Sanayileşen Türkiye’nin ekonomik refahı büyük ölçüde Türkiye tabiatını işlemek, değerlendirmek dağlarda, ovalarda, ormanlarda, denizlerde yatan servet kaynaklarını kullanılabilir hale getirmekle sağlanacaktır. (Kerman & Çelik, 2013).

“İlim ve Siyaset” başlıklı yazısında Kaplan, siyaset ve ilmi karşılaştırır. Siyasetin toplumu idare etmek için iyi ya da kötü gerekli olduğunu söyleyen Kaplan, ilmi siyasetten şunu yönüyle farklı görür:

“İlim ilim bilmektir, ilim kendin bilmektir.” diyor Yunus. İlim deyince kimsenin aklına cinayet veya hile gelmez. İlim, kahramanlık fikrini de hatırlatmaz. İlim siyasetten tamamı ile ayrı bir faaliyettir. Onu daima ışığa, aydınlığa, güneşe benzetirler. İlim, tahrip edici silahları da hazırlamakla beraber onların şu veya bu maksatla kullanılmasını emredenler, politikacılar veya askerlerdir. İcat ettiği şeylerin kötüye kullanılmasından sorumlu olan, ilim adamı değildir. Kaldı ki Yunus'un söylediği gibi ‘ilim ilim bilmektir’ ve dünyada en mühim varlık insan olduğuna göre insanı bilmektir. (Kaplan, 2016c, s. 65-66).

Kaplan bu yazının devamında ilim ve siyasetin farklılığını sanat üzerinden örnek vererek açıklar. Dünyaca bilinen şahsiyetleri de örnek vererek şunları söyler:

Heykellere bakarak, siyaset adamı ile ilim adamının tavrını tayin etmek mümkündür. Hiçbir heykeltıraş bilim adamını at sırtında, üniformalı, bir eli kılıcının kabzasında olarak tasvir etmemiştir. Bu gerçi bir kumandan heykelidir ama siyaset adamları umumiyetle savaşçı tipler olduğu için, çokları bu tasviri yadırgamazlar. Sokrates, Descartes veya Einstein'ın adeta vücutları yokmuş gibi sadece kafaları tasvir edilir. (Kaplan, 2016c, s. 66).

Eğitim kurumları okullar, üniversiteler ilim irfan yuvalarıdır. Yetişen genç nesillerin doğru bilgiye ulaşmalarında, iyi bir eğitim almalarında öğrencinin iç motivasyonunun yüksek olması kadar bu motivasyonu teşvik edecek vasıflı öğretmenlere de ihtiyaç vardır.

Kaplan, bu konuda öğretmenlerin sorumluluklarını en iyi şekilde yerine getirmeleri gerektiğini ve ülke olarak eksikliklerimize eleştiride bulunur:

İlim ve teknik okullarda öğrenilir. Okullar... İşte Türkiye'nin üzerine titreyeceği en mühim müessese. İyi kumandan da, iyi âlim ve teknisyen de, iyi vatandaş da okullarda yetişir. Ve maalesef, bugün Türkiye'de maarif sistemi, ilkokullardan üniversitelere kadar bozuktur. Bu bozukluğunun sebebi de iyi yetiştirilmiş, hayatından memnun yeter derecede öğretmenin mevcut olmayışıdır. Cemiyette öğretmenlere gereken değer verilmiyor. Hâlbuki çocukları onlar yetiştirirler. Bize göre Türkiye'de ele alınması gereken en mühim mesele öğretmen meselesidir. Çocukların akıbeti ile yakından ilgilenen anne ve babalar bu mesele üzerinde durmalı ve siyasileri uyarmalıdır. (Kaplan, 2016c, s. 44-45).

“Robotlar Sürüsü”adlı yazısında da Kaplan, eğitim öğretimden bahseder. Türk eğitim sistemindeki aksaklıkları dile getirir. O, iyi yöneticilerinin yetiştirilmesi gerektiğini düşünür. Çünkü insan tabiat olarak robottan farklıdır. Bilgiyi almak yeterli, değildir önemli olan işlemek ve içselleştirmektir. Aksi takdirde radyo ve televizyonlara öğretim öğrenciye bilgi yükleyen fakat özel yetenekleri yok sayan, duygu ve düşüncelere yer vermeyen robotlar haline getirecektir. Günümüzde gençlerin teknolojiyi sadece sanal medya olarak kullanıp, hazır kalıp yanlış bilgilere ulaşmaları da bunun bir örneğidir. Kaplan, robotik bir eğitim sistemine karşı olduğunu eleştirir:

Kitap, mektup, radyo ve televizyon aracılığıyla da insanlar arasında bilgiler aktarılabilir fakat hiçbir vasıta öğretmen veya öğretim üyesinin yerini tutamaz. Öğretimde gaye Tanrı'nın yegâne olarak yarattığı her ferdin kabiliyetlerini geliştirerek yaratıcı şahsiyetler haline getirmektir. Mektup radyo ve televizyonda öğretim, karşısındaki öğrencinin özel yeteneklerini hesaba katmadan bir bilgi

muhtevasını mekanik olarak aktarır. Böyle bir sistemde öğrencinin kafası, içi hazır bilgilerle doldurulacak bir kutudur. Bu kutular birbirine eşit olarak farz edilmiş ve hepsine aynı bilgi muhtevasının konulması düşünülmüştür. (Kaplan, 2016c, s. 47).

“Düşünen Gençlik” yazısında Kaplan, ilim ve teknikte ileri gitmek için çok çalışmanın gerektiğini, boş hayallere kapılmadan ilmin ışığında gelişmemiz gerektiğine dikkat çeker. Yine, Ziya Gökalp’i örnek göstererek şunları dile getirir:

“Dünyanın bugünkü durumunda Türkiye'nin gürültü koparan, tembel, sözde ihtilalci ve devrimci yığınlar değil, düşünen, arayan, kendisini ilim, teknik ve sanata adanmış gençlere ihtiyacı vardır. Ziya Gökalp doğru yolu göstermiştir. Onu anlayabilseydik çoktan ileri giderdik.” (Kaplan, 2016c, s. 134).

Kaplan, aynı zamanda günümüzdeki ilim sahibi âlimlerin bunca varlığı yaratan hakkında yeteri kadar düşünmediklerini de eleştirir:

“Bugünün âlimleri de eşyanın vasıflarını çok iyi biliyorlar fakat hayat, kâinat ve insanı var eden esas varlığı tanımıyorlar, hatta onun üzerinde düşünmüyorlar bile. Hayat ve kâinatın derin manası onları ilgilendirmiyor.” (Kaplan, 1992, s. 108).

Görüldüğü gibi Mehmet Kaplan, ilim ve tekniğin Türk milleti için aydınlık bir yol olduğunu yazılarında pek çok kez dile getirmiştir. Kaplan, genç nesillerin vasıflı öğretmenler sayesinde ilme olan bağlılığının artacağını, düşünen, araştıran, bilgiyi işleyen kabiliyetli nesillerin yetişmelerini, vasıflı öğretmenlere ve sistemli bir eğitim anlayışına bağlı olduğunu, ilim ve fennin bu yolla ilerleyeceğini vurgular.

4.1.17. Eğitime Bakışı

Eğitimin amacı sosyal hayata adapte olabilmek adına insanları yönlendirmektir. Bu değerlendirme dönün değerlerini kaybetmeden insanları bugüne ve yarına hazırlamaktır. Kuram, araştırma ve teori bir eğitim sisteminde ilişki içinde olması gereken unsurlardır. Bu yönüyle bakıldığında bir birey eğitime teoriler üreterek yani kuramcı kimliğiyle, araştırmacı kimliğiyle ve uygulayıcı (öğreticilik) boyutunda hizmet edebilir. (Kavcar, 1999, s. 1).

Eğitim, sadece okullarda değil hayat boyu devam eden bir süreçtir. Bireyin aldığı eğitim sadece ailede değil sosyal hayatta da devam ettiği için hayatın her alanında karşımıza

çıkabilecek, bireyi iyi anlamda geliştirecek bir değişimdir. Edebiyat bir sanat dalı olmakla beraber kaynakları ve kültür boyutuyla eğitim ile iç içe olan bir alandır. Edebiyatın içinde insanı etkileyen duygular ve düşünceler güzel ifadelerle insan merkezinde işlenmeye çalışılır. Eğitim de bireyin sürekli iyi yönde değişmesi ve gelişmesi olduğu için iki alanında ortak yönleri vardır. Edebiyat kaynaklarının eğitici yönünü de ele alan Kaplan, edebiyatı sadece sanat dalı olarak değil, eğitimin de bir parçası olduğunu savunur. Edebiyat tarih kitabı gibi gerçeklerin nesnel şekilde anlatıldığı bir ders olarak ele alınırsa güzel ve estetik olan arka planda kalır diyen Kaplan, bu görüşlerini şöyle ifade eder:

Mektep kitaplarında çocuklar ve gençlerin üzerinde kuvvetli bir tesir yaratacak pek az parça vardır. Bunlar umumiyetle iyi seçilmemiştir. Metin seçilirken estetik kıymetten ziyade asırlar ve şahsiyetler nazarı itibaren alınıyor. Gaye edebî zevk ve duygu terbiyesi değil, tarihi bilgi vermektir. Tarihi bilgi esas aldık mı, bir güzel sanat olan edebiyatı bırakıyor edebiyat dışı bir prensibe bağlanmış oluyoruz. Hangi asırda, hangi şahıslar yetiştiğini ve bunların hangi eserleri yazdığını bilmek suretiyle bir talebe sınıf geçebilir ama kitap okuma zevkini ve duygu terbiyesini almış olur mu? Hiç zannetmiyorum. (Kaplan, 2016a, s. 162).

4.1.17.1. Edebiyat Eğitimi

Kaplan, “Oğuz Kağan Destanı” adlı kılavuz kitabının ön sözünde liselerde edebiyat derslerinin yalnız metin tahlili yapılarak yüzeysel bir şekilde öğretilmesini eleştirir:

Uzun yıllardan beri liselerde edebiyat dersleri Metin Tahlili Metoduna dayanmakla beraber, Türkiye’de edebî metinleri ilmi şekilde tahlil eden pek az yazı neşredilmiştir. Lise kitaplarında yapılan şey, gelişi-güzel seçilen bir parça ile o parça ile ilgili, yine gelişi-güzel sorulardan ibarettir. Değil öğrencilerin, üniversite veya öğretmen okullarında Metin Tahlili Dersi görmemiş olan öğretmenlerin dahi bu metinleri derin bir şekilde tahlil etmelerine ve o sorulara doğru cevap vermelerine imkân yoktur. (Kaplan, 1979, s. 9).

Metin tahlil ederken, her bireyin okuduğunu yorumlama becerisi farklılık gösterir. Kaplan, tahlil yöntemi kullanılırken metnin aslının hem öğretmen hem öğrenci tarafından kesinlikle okunması gerektiğine dikkat çeker:

“Her okuyuş ve anlayış bir yorumdur. En güzel deniz resmi bile, denizin içine dalmanın zevkini vermez. Öğrenci veya okuyucu, tahlilden önce veya sonra, incelenen metinleri bizzat okumalı, kendi görüşleri ile karşılaştırmalıdır.” (Kaplan, 1979, s. 11-12).

Kaplan’ın edebiyat derslerinde metin tahlili kadar önemli bulduğu diğer bir konu da metinlerin karşılaştırılmasıdır. Bu yöntemle öğrencilerin devirler arasında benzer ya da farklı kültür özelliklerini öğrenmesi ve metinlerin dil ve edebiyat açısından karşılaştırılmasına vesile olunur. Bunu liseler için hazırladığı edebiyat dersi kitabının ön sözünde şöyle dile getirir:

Muhtelif devirlerde yazılmış aynı nev'e giren eserlerin birbiriyle mukayesesi bize o eserlerin özelliklerini ve yarattıkları çağ ile münasebetlerini çok iyi gösterir. Bu nevi mukayeseler ancak metinler kendi içlerinde anlaşıldıktan sonra yapılabileceği için, kitapta devirler arası mukayeseler ile ilgili sorular sorulmamıştır. Sınıf ve öğrenci seviyesine göre öğretmenlerin kendileri bu nevi sorular sorabilirler. Aynı devirde vücuda gelen çeşitli edebiyat nevilerine ait eserler arasında hayat, toplum, insan görüşü ve üslup özellikleri bakımından büyük benzerlik vardır. Öğretmenler bu kitaba alınan metinleri bu tarzda da okutabilir ve aynı çağda yazılmış eserleri birbiri ile mukayese ettirebilirler. (Kaplan, 1977, s. VII).

Edebiyat dersinde metinlerdeki duygu ve düşüncelerin öğrenciye geçmesini önemli bulan Kaplan, bu konuda edebiyat öğretmenin de adeta bir tiyatro oyuncusu gibi görevini layıkıyla yapması gerektiğine dikkat çeker:

Edebiyat dersinde talebi her şeyden önce sinemaya gittiği ve güzel bir film seyrettiği zaman duymuş olduğu heyecanı duyabilmelidir. Çünkü edebiyat sinemadan daha basit bir sanat değildir. Bilakis ondan daha asil ve daha yüksektir. Fakat bir edebi metnin mana ve güzelliğini talebeye duyurmak için hocanın hemen hemen bir aktör rolünü oynaması lazımdır. Bizi yanıltan şey, metin karşısında pasif bir seyirci tavrı takınmamızdır. Hâlbuki metin, bir piyes gibi oynanmak icap eden bir şeydir. Duygu ve düşüncenin meydana çıkması için bizim ve talebenin ona bütün varlığımızla iştirak etmemiz gerekir. (Kaplan, 2016a, s. 163).

Edebiyat eğitimi açısından önemli bir yere sahip olan metinler öğrencinin kavrayışına ve zevkine uygun olarak seçilmelidir diyen Kaplan, özellikle klasiklerin okutulması ve doğru şekilde öğretilmesini çok önemli bulur.

Bir yandan garp öte yandan kendi kaynaklarımıza ulaştıran gerçek yolları bulmak ile beraber, bu kaynaklardan daha sistemli yararlanma usulleri ayrıca ele alınacak bir konudur. Klasiklerin okullara ayrı bir ders olarak girmesi yahut ilgili dersler yanında okutulması hamleyi çok daha disiplinli yapacak ve çabuklaştıracaktır. On büyük eseri derin surette okuyan ve ruhuna yerleştiren gençten artık korkulmaz. O bütün hayatı boyunca arayan bir ruh olacaktır. (Tibet, 2018, s. 219).

Klasik metinlerin sadece müfredata konması değil, tahlil ve tasnifinin öğretilmesi gerektiğini de önemli bulan Kaplan, bu konuda yapılması gerekenleri şöyle ifade eder:

Metinlerin tahlil ve tasnifini disiplinsiz bir şekilde bırakmak, eski edebiyat tarihi ve usulü kadar kötü neticeler verecektir. Metinlerle baş başa kalan genç onu nasıl ele alacak, onda nelere dikkat edecek, bulduğu unsurları ve kıymetleri nasıl tartacak? Metin de tabiat gibi ancak kendisine sorulan suale göre cevap verir. Bugünkü lise öğretmenine ve öğrencisine metin tahlili hakkında esaslı bilgileri vermek, bu alanda örnekleri ile birlikte bir eser hazırlamak yine Maarif Bakanlığı'na düşüyor. Ankara ve İstanbul üniversiteleri ve liselerdeki birçok öğretmenler böyle bir eser meydana getirebilecek bir durumdadırlar. (Tibet, 2018, s. 220).

Edebiyat dersi okuma ve yazma becerilerine katkı sağlayan kompozisyon yazmayı destekleyen bir derstir. Kompozisyon yazarken ya da herhangi bir deneme yazısında duygu ve düşüncelerin yerli yerinde akıcı ve planlı yazılmasını sağlamak Türkçe ve edebiyat öğretmenlerinin görevlerindendir. Kaplan, bu branştaki öğretmenlerin yazma ödevleri vererek ve düzenli kontrollerle eğitime canlılık katacaklarını vurgular:

Türkçe öğretmeni, öğrencisine her hafta birkaç sayfalık yazılı ödev vermez ve onları imla işaretlerine kadar kontrol etmezse çocuk doğru dürüst cümle yapmasını ve düşünmesini öğrenemez. Hâlbuki Türk okullarında öğrencileri aktif faaliyete sevk eden ödevler ve onların kontrolü, umumiyetle şeklidir. Bunun en açık delili liseyi bitiren öğrencilerden çoğunun doğru dürüst bir sayfa yazı yazamamalarıdır. Bu onların kafalarında açık ve seçik fikirlerin teşekkül etmediğini gösterir. (Kaplan, 2016c, s. 120).

Mehmet Kaplan için eğitim sadece okulda öğretilen temel bilgilerden ibaret değildir. Eğitim hayatın her aşamasında bireyi etkiler ve hayatla ilgili birikim kazanmasını sağlar. Birey, iyi bir eğitim sistemiyle kendini geliştirdiği gibi topluma ve milletine de faydalı işler gerçekleştirir. Kaplan'a göre milletleri çağdaş medeniyete götüren de genç nesle verilecek iyi bir eğitimidir.

4.1.17.2. Eğitim Yuvası Okullar

Kaplan'a göre ev ve okul birbirinin alanını aşmadan, çocuğa hayatı boyunca kullanacağı ilk bilgileri kazandırır. Çocuğun hayatının başladığı ev, genelde biyolojik varlık olarak yaşadığı yerdir. En güzel, en tabii ve en sosyal çevre olan okul ise düşünmesi için icat edilmiştir. Çocuğun düşüncesi okulda gelişir. Çünkü okul, insanın hislerine değil zekâsına hitap eder. Çocuğu dikkat ve disipline alıştıırır. (Kerman & Çelik, 2013).

Kaplan, çocuğun hayata atıldığı ilim yuvaları okulların ilkokuldan üniversiteye kadar siyasetten ve ideolojiden uzak tutulması gerektiği inancındadır. Okulları bilginin, iyiliğin, temiz duygu ve düşüncelerin öğretildiği yerler olarak görür. Yaşadığı dönemin Türkiye'sinde okulların az sayıda olmasını ülkenin temel sorunlarından birisi olarak gören Kaplan, okulların yeteri kadar olduğu, eğitimin aksamadığı bir ülkenin her anlamada kalkınacağını düşünür. Okulların varlığı kadar vasıflı olmasını da önemli bulan Kaplan, kötü şartlarda eğitim veren bir mekânın bireyi olumsuz etkiyeceğini ve bu durumun eğitimi aksatacağını söyler. İlim yuvası okulların iyi ve iç açıcı ortamlar olması gerektiğini savunur. Kültür bir milleti ayakta tutan maddi ve manevi bağlardır. Kültürün okullarda kazanılacağını söyleyen Kaplan, okullarda kalabalık sınıfların olmasını eleştirir. Böyle sınıflarda öğretimin çocuklar için yetersiz olacağını ve öğretmenlerin performanslarını yeteri kadar kullanamayacaklarını düşünür:

Kaplan, ülkemizde 80-100 kişilik sınıflarda ders veren öğretmenlerin, öğrencilerinin yalnızca gözlerini değil, yüzlerini de kaybettiğini belirtir. Bu kadar kalabalık sınıflarda öğretmen-öğrenci diyalogunun mümkün olmadığını, oysa karakter ve duygu eğitiminin öğretmenle öğrenci arasında daha yakın bir ilişki gerektirdiğini ifade eder. Bu sonuca, ülkemizde hızlı nüfus artışının sebep olduğunu, eğitim reformu yapılırken üzerinde durulacak en önemli meselenin bu oransızlığa bir çare bulmak olduğunu vurgular. (Kerman & Çelik, 2013).

Ülkenin iyi yetişen öğretmenlere ihtiyacı olduğunu söyleyen Kaplan, yatılı okul meselesini de eleştirir. Nitelikli öğretmen yoksa yatılı okul açmanın gereksiz olduğunu düşünen Kaplan, gerekli denetimler yapılmadığı sürece bu okulların sorun yuvaları olacağı kanaatindedir.

4.1.17.3. Öğretmen

Öğretmen çocukta üst disiplin sağlayan varlıktır. Mehmet Kaplan, öğretmenin mesleğini icra edişinde ibadet çeşnisinin bulunmasını ister. (Kerman & Çelik, 2013).

Mehmet Kaplan, Türk eğitimindeki önemli aksaklıklardan birinin öğretmen ve öğretim üyesi eksiliğı olduğunu söyler. Bu eksikliğin kitap, radyo, televizyon gibi vasıtalarla çözülmeye çalışılmasının aktif bir eğiticinin yerini tutmayacağını, bu sistemin robotlar sürüsü yetiştireceğini belirtir.

Öğretmenlerin vasıfları konusunda da fikir üreten Kaplan'a göre, bir öğretmende idealizm olmalıdır. İdeal öğretmen gerçekteki öğretmenin pozitif yansımasıdır. Onun ideal öğretmenle ilgili düşünceleri şunlardır:

-İdeal öğretmen gerçekte var olmayan fakat her öğretmenin içinde ulaşılacak bir model olarak yaşayan, onu kendisine çeken ve benzetmeye çalışan bir öğretmendir.

-Gerçek öğretmende görev duygusu olmalıdır. Bunun en basit şekli, vaktinde ve saatinde derse girmek, vaktinde ve saatinde sınıfı terk etmektir.

-Kısacası ideal öğretmen, görev ve sorumluluk duygusu olan, sınıfa hâkim, disiplinli, sınıfa her dersini hazırlayarak hatta onu yazarak gelen, dersi aktör gibi işleyen, ciddi, öğrencilerine düşünmeyi öğreten, kitap okumayı ve kitaplar üzerinde düşünmeyi sevdiren, öğrencilerini hayat boyu değer verecekleri, tekrar tekrar okuyacakları güzel metinlerle tanıştıran insandır. (Kerman & Enginün, 1988).

Kaplan'ın öğrencilerinden Prof. Dr. Şevket Toker, hocasının ideal öğretmen olarak derslerde onlara örnek olduğunu şu cümlelerle ifade eder:

Üniversite öğrenciliğı yıllarıma ait hatıralarımın temelinde, onun derslerine verdiği önem gelir. Hocamız her dersine mutlaka zamanında gelirdi. Derse geldiğinde tahlil edeceği metinler ve o metinle ilgili önceden hazırladığı tahliller yanında olurdu. Yaptığı değerlendirmeleri destekleyen örnekleri roman ve hikâyelerde işaretlediğı bölümlerden okur ve tahlillerine devam ederdi. Onun derslerine, bütün sınıfta kendiliğinden oluşan bir sessizlik, bir ciddiyet ve adeta büyüleyici bir atmosfer hâkim olurdu. Dersin bitmesini hiç istemezdik. Bittiğinde ise adeta yüceldiğini hisseder, sonraki dersi iple çekerdik. (Kerman & Çelik, 2013).

Dil terbiyesine de önem veren Kaplan ilkokullardan itibaren dil birliğinin önemli olduğunu, öğretmenlerin bu konuda duyarlı olmaları gerektiğini söyler:

Okullarımızda dil terbiyesine kâfi derecede önem veriyor muyuz? Okullarımızda tatbik edilebilmekte olan dil terbiyesi sağlam esaslara dayanıyor mu? Bu sorulara cevap verebilmek için uzun araştırmalara lüzum yoktur. Öğrencilerin konuşmalarını dinlemek, bir sahifecilik yazılarını görmek kâfidir. Bunların bizi memnun edecek seviye ve derecede olmadıklarını itiraf etmeliyiz. Liseyi bitiren bir öğrencide dahi dil terbiyesine fazla önem verilmediğini gösteren birçok alametler vardır. 1.Telaffuz bozukluğu. 2.Çirkin kelimeler. 3.Kelime noksanlığı. 4.Cümle gevşekliğı. Öğrencilerde yüksek düşünceler aramadan önce bu en basit kusurlar üzerinde durmamız lazımdır. (Tibet, 2018, s. 359).

4.1.17.4. Halkı Bilinçlendirmek

Mehmet Kaplan halk kültürüne her zaman değer vermiş fikir adamlarından birisidir. Millî birlik ve beraberliğin önemli unsurlarından olan Anadolu halkını tanımak, kültürünü bilmek onun için kutsal bir düşünce olmuştur. Halkı eğitmeyi ve onları topluma duyarlı bireyler haline getirmeyi önemli bulan Kaplan, bunun da halkı küçümsemeyerek, onların gelenek ve göreneklerine saygı duyarak sabırla gerçekleşeceğini düşünür.

Kaplan halkın duygu ve düşüncelerini önemsemeyi, inançlarına değer vermeyi her aydının görevi olduğunu söyler. Aydınları, Anadolu halkına hoşgörüyü yaklaşımları aydınlık fikirlerin de temellerini atacaktır. Aksi takdirde düşmanca tavır içinde olup halkı küçümseyenler bu toprakları yoğuran halk kültüründen de uzak kalacaklardır.

Halkı bilinçlendirmek konusunda köy öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir. Köy öğretmenleri, köylü halkı eğitmek ve köyün kalkınmasına yardımcı olmak için sağduyulu hareket etmelidirler.

Mehmet Kaplan'ın ilköğretimle ilgili olarak üzerinde önemle durduğu konulardan biri de köy kalkınması ve bunu gerçekleştirecek köy öğretmenleridir. Ona göre, medresenin yerine mektep kurulduktan sonra şehirden köye yeni bir anlayışla yeni bir insan gönderilmiştir ki bunun adı köy öğretmenidir. Köy öğretmenin köydeki görevi öğretmenlik yapmaktır. O ne ustabaşı, ne işçi ne de siyaset adamıdır. O sadece mesleğini en iyi şekilde yaparak ülkesine ve insanlığa yararlı olabilir. (Kerman & Çelik, 2013).

Cumhuriyet döneminde açılan köy enstitülerinin bilimden uzak, ideoloji yüklü fikirlerin kaynağı olduğunu söyleyen Kaplan, köyün gelişip değişmesinin sistemli bir devlet işi olduğunu savunur. Köylünün yaşam standartlarını değiştirmek isteyenlerin öncelikle köyü ve köylüyü tanımaları gerekir. Bu konuda köy öğretmenliği yapan yazarları da eleştiren Kaplan, onların köy gerçeğinden uzak kaldıklarını sadece romantik bir anlayışla duygusal tasvirlerde bulunduklarını düşünür.

4.1.17.5. Oyuna Eğitmek

Mehmet Kaplan, oyunu eğitimin önemli parçalarından birisi olarak görür. Dünyasını oyunla şekillendiren çocuklar oyun yoluyla da eğitici davranışlar öğrenebilirler. Bu bakımdan okullar ve sosyal çevrede oynanan oyunlarda gerçeğe uygun seçimler yapılması gerekir. Aynı zamanda çocuklar oyun sayesinde grup içinde nasıl davranmaları gerektiğini, sorumluluk sahibi olmayı ve paylaşmayı öğrenirler.

Çocukların oyunlarının önemli bir kısmı da hayal oyunlarıdır. Küçük bir çocuk için içinde yaşadığı dekor bir masal âlemi gibidir. Çocuk her şeyle her eşyaya kendisine göre bir anlam verebilir. Bundan

dolayı çocukların içinde yaşadıkları dekorun onlara güven telkin edecek bir ortam olmasına dikkat edilmelidir. (Kerman & Enginün, 2000).

4.1.17.6. Üniversite Eğitimi

Mehmet Kaplan, üniversite eğitimi konusunda da duyarlı olan hem fikir adamı hem de hocaydı. Zeynep Kerman, Mehmet Kaplan’a Göre Üniversitelerimiz yazısında hocasının bu duyarlılığını şöyle anlatır:

“O, Atatürk Üniversitesi’nin henüz kurulmadığı 1954 yılında yazdığı *Üniversiteler Meselesi* yazısında Doğu bölgemizde bir üniversite kurulmasını hayati önemde bulur. Böyle bir üniversiteyi, her şeyden önce yöre aydınını yalnızlıktan kurtaracak ve onun fikri seviyesini yükseltecek bir kurum olarak görür.” (Kerman & Çelik, 2013).

Kaplan’a göre milletimizi geri kalmaktan kurtaracak şey bilimdir. Bilim ise üniversitelerde ve bilim adamları sayesinde var olur. Döneminde yeterli öğretim elemanı olmadığını söyleyen Kaplan, önce bu eksikliğin giderilmesinin doğru olacağını düşünür. Ona göre öğretim elemanı olmadan üniversitelerin bir faydası da olmayacaktır.

Nüfusun artmasıyla birlikte üniversitedeki öğrenci sayıları da artmıştır. Sayının artması eğitim kalitesini düşmesine neden olmuştur. Kaplan, üniversitelerin bilimsel düşünceye önem vermedikleri için Batılı bilim adamlarının eserlerinin Türkçeye aktarılmadığından yakınır. Bununla birlikte kalabalıklaşan sınıflarda öğrenciler kitap sıkıntısı da yaşamışlardır

Üniversite sıralarında okuma yazma bilmeyen öğrencilerin olduğunu da eleştiren Kaplan, gençlerin kuru gürültüyle, boş hayaller peşinde ihtilal için savaşmalarının yanlış olduğundan yakınır:

Başarısızlık bilhassa genç yaştaki insanları hayal kırıklığına uğratar, onları menfi ve asi yapar. Bugün Türk üniversite öğrencilerinin yarısından fazlası üniversite tahsilinin gerektirdiği kabiliyeti, enerji ve disiplini haiz olmayan, moralleri bozulmuş gençlerden ibarettir. Bu durumda bulunan insanları tahrik etmek son derece kolaydır. Memleketi ve gençliği düşünmeyen siyasi partiler ve Türkiye’nin dış düşmanları, onları ellerinde yıkıcı bir kuvvet olarak kullanmak için beklemektedirler. Ömründe ciddi bir kitap okumamış, doğru dürüst bir sayfa yazı yazmayan gencin, bir ihtilalci tavrı takınarak hocasına ders vermeye kalkması “memleketi kurtarma”, “emperyalizm”, “halka dönük eğitim” gibi iri, basmakalıp laflar etmesi, Türkiye’de üniversitelerin nasıl bir seviyeye düştüğünü çok iyi gösteriyor. (Kaplan, 2016c, s. 120-121).

4.1.17.7. Yabancı Dil Eğitimi

Kaplan, kültürlü olmak için çok yabancı dil bilmenin bir zorunluluk olmadığını ancak dünyayı tanımak için iyi bir yol olduğunu söyler:

“Çok dil bilmek ile kültürlü olmak ve yaratmak arasında zaruri bir münasebet yok. Fakat bir yabancı dil bilmenin, dünyayı keşfetmek, olgunlaşmak bakımından zaruri olduğuna kaniyim.” (Kaplan, 1992, s. 252).

Bilimsel araştırmalar için yabancı dil öğrenmeyi gerekli bulan Kaplan, yabancı dille eğitime ise karşıdır. Yeterince kopuk olan aydın-halk ilişkisinin bu yolla daha da çıkmaza gireceğini düşünür ve yabancı dille eğitimi mantıklı bulmaz.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE SONUÇ

5.1. Tartışma

Değişimin hızla sürdüğü ve birçok karmaşıklığı içinde barındıran modern dünyada, eğitimin önemi daha çok anlaşılmaktadır. Eğitim, insanlar arasında bağ kuran, huzur ve gelişmeyi sağlayan, maddi ve manevi değerlerin bireylere kazandırılmasında en önemli unsurdur. Çocuklara ve gençlere sadece teorik bilgiler değil, insani ve sosyal vasıfların kazandırılmasına da yardımcı olmak, bilişsel alanda olduğu kadar duyuşsal alanda da olumlu tutum ve davranışlar kazandırmak, hem bireye hem de topluma fayda sağlayacaktır.

Kaplan, eğitim alanında fikirler üreterek yazılarında özellikle sosyal ve kültürel konulara sıklıkla yer vermiş, değerlerin millî ve evrensel boyutta ne kadar önemli olduğunu anlatmaya çalışmıştır. O, sadece kendi dönemindeki sosyal ve kültürel olayları gözlemleyip fikir üretmekle kalmamış, doğru tespit ve öngörülerle adeta günümüzdeki problemlerin de sinyalini vererek çağ ötesinde eserler üretmiştir.

5.2. Sonuç

Mehmet Kaplan, akademik hayattaki başarısının yanı sıra sürekli okuyup okudukları üzerine düşünmeyi seven bir fikir insanıdır. Deneme ve sohbet tarzında pek çoğu yayımlanmış binlerce yazı üretmiştir. Bireysel yazılar da yazmakla birlikte genellikle toplumsal meselelere değinen, insan ve toplumu yüceltmeye yönelik neler yapılabileceğine dair fikirler ürettiği derin bir düşünce dünyasına sahiptir. Yazılarında çocukluk hatıralarına ve bu hatıralarda saklı kültürel ve sosyal değerlere yer vermeye çalışmıştır. Toplum

hayatında eksik gördüğü konularda eleştirilerde bulunarak, yanlışlıkları göstermeye çalışmıştır.

Araştırma sonucunda değerler eğitimi açısından Kaplan'ın yazılarında milliyetçilik ve kültüre ait değerlerin geniş yer tuttuğu saptanmıştır. Kültürel değerlerin içinde en çok yer verdiği temalar Türk milletinin kültürel değerleridir. Millî değerlerimize sahip çıkmamız gerektiğini, bu değerlerin bizi çağdaş medeniyetler seviyesine yükselteceğini birçok kez dile getirmiştir. Ortak bir millî kültür oluşturmak ve millî şuura sahip gençler yetiştirmek temel gayesidir. Tarihi, dil ve edebiyatı, musikisi, mimarisi vb. gibi millî değerleriyle Türk milletini temsil edecek ortak millî bir kültürün olması gerektiğini savunur. Kaplan, bu konudaki en önemli görevleri aydınlara yükler. Aydınların boş hevesler peşinde koşmak yerine halkı bilinçlendirerek onların kültür düzeylerini yükseltmeleri gerektiğini fakat pek çok aydının ise bu bilinçte olmadığını eleştirir.

Kaplan'ın yazılarında sıkça bahsettiği millet ve milliyetçilik temaları da millî değerlerimizin bütünlüğünü yansıtmak açısından önemlidir. Kaplan, kültür milliyetçiliğini benimser ve ırkçılığa karşıdır. Hem kendi milletinin haklarını savunur hem de başka milletlerin haklarına saygı duyarak, sömürgeciliği, adaletsizliği eleştirir.

Yazılarında dil ile ilgili görüşleri de çok net olan Kaplan, dili bir milletin milli değerlerinin başındaki unsurlardan birisi olarak görür. Dili sadece bir anlaşma aracı olarak değil ilim ve teknikte de kullanılacak bir yapı olarak görür. Aynı zamanda dili bir milletin tarihini, edebiyatını, kültürel değerlerinin yansıtan bir araç olarak önemli bulur. Dildeki yerleşik kelimelerin atılıp, onların yerine yeni kelimeler türetilerek kelime kaosu oluşturanları eleştirir. Kaplan, genç neslin eski yazı dilimiz olan Osmanlı Türkçesini bilmesinin kültür kaynaklarını ve geçmişimi bilmek için de önemli olduğunu vurgular.

Kaplan devlet, ordu, hak, adalet, demokrasi, hürriyet gibi toplumsal boyutta önem arz eden konuları ele alırken yine Türk milliyetçiliğini ön planda tutarak toplumdaki bireylere bu yüce değerlerin önemini dile getirmiştir. Hak ve adaletin olduğu bir toplumda huzurun sağlanacağı ve bireylerin böyle sağlıklı ortamlarda akıllı ve milletine sadık gençler yetiştireceğine değinir. Devlet dairelerinde personellerin dikkat etmediği durumları da eleştiren Kaplan, devlet dairelerinin temizliğinin ve düzeninin halkı olumlu yönde etkileyeceğini, bu kurumda çalışan memurların güler yüzlü ve hoşgörülü olmaları gerektiğini savunur.

Orduyu, devletin temel değerlerinden gören Kaplan, Türk ordusunun mukaddes bir ordu olduğunu ve geleceğe emin adımlar atan bir hayat felsefesine sahip olduğunu ifade eder. Ordunun ideolojilerden uzak, vatan ve millet refahı için kurulmuş yüce bir ordu olduğunu söyler. Türk ordusu kadar aydınların da görevinin Türk milliyetçiliğini savunmak olduğunu düşünür. Sadece kendi çıkarları için gün yüzüne çıkan aydınları eleştirir.

Kaplan, Anadolu ve köy gerçeği hakkında pek çok yazı kaleme almıştır. Halk kültürüne yakın olmamız gerektiğini söyleyerek halkın eğitilmesini, kültürlenmesini ister. Bu konuda başta Türk aydınlarına ve öğretmenlerine görev düşmektedir. Köy Enstitüleri'ni de eleştiren Kaplan, onların sadece ideolojik çabaları olduğunu, halkın ve köy çocuklarının sorunlarıyla yeteri kadar ilgilenmediklerini eleştirir. Ona göre, Anadolu'ya giden aydınlar köylünün sorunlarına yardımcı olmalıdır. Köylüyü zeki ve dinamik bulan Kaplan, köylülerin alet yapmaktaki yeteneklerini gözlemlemiştir. Bu alanda devlet desteği sağlanırsa köylerde kurulacak istihdam alanları sayesinde iş imkânları doğacak ve şehre göçlerin olmayacağına dikkat çekmiştir.

Eğitimi toplumun önemli değerleri arasında gören Kaplan, eğitimin sadece okullarda değil hayat boyu devam eden bir süreç olduğunu düşünür. Genç nesillere doğru eğitim verilirse her alanda başarının gerçekleşeceğini söyler. Eğitim konusunda öğretmenlere çok görev düştüğüne dikkat çeken Kaplan, iyi bir eğitim anlayışı olan ideal öğretmen modelini de önemser. Sadece ezbere dayalı, kuru bilgilerle yüklü bir ders ortamını ve bu yöntemi benimseyen öğretmenleri eleştirir. Teorik bilgilerin yanında uygulamalı öğretime de yer verilmesi gerektiğini savunur. Haftanın belli günlerinde ödevler verilip, derslerde konularla ilgili uygulamalar yaptırılınca kalıcı bir öğrenmenin gerçekleşeceğini ifade eder.

Kaplan'a göre eğitim konusunda okulların da payı büyüktür. Okulların siyasi düşüncelerden arınmış olmalarını doğru bulur. Okullardaki kalabalık sınıf yapısını da eleştiren Kaplan, bu konuda yeni bir yapılanmaya giderek eğitim yuvası olan okulların daha dinamik ve ferah mekânlar hâline gelmesini önemser. Üniversite eğitimine de dikkat çeken Kaplan, üniversite gençliğinin bilim ve teknikte ilerlemesi gerekirken, ideolojik hayaller peşinde koşmalarını eleştirir.

Kaplan, kadınlar ve gençlerin toplum hayatındaki yerine değinmiştir. Kadınların eğitim ve iş alanında atılımında bulunmalarına mutlu olur. Edebiyat, sinema, tıp vb. alanlarda uzmanlaşan kadınların isterlerse her işin üstesinden gelebileceklerini anlatır. Çağdaş medeniyet için kadınlar kadar gençleri de önemli bulan Kaplan, modern dünyada çağa

ayak uydurmanın önemli olduğunu, bir milleti ileriye taşıyacak olanların genç nesiller olduğunu söyleyerek adeta nesillere Türk milliyetçiliğinin, Türk'ün kültürel ve sosyal değerlerini sevdirecek bir ruh vücuda getirmeye çalışır. Türk aydınının da genç nesillere ışık olması gerektiğini hatırlatır.

Aydınlara pek çok alanda sorumluluk yükleyen Kaplan, millî değerlerimizin bilinmesinde ve korunmasında öncü olmaları gerektiği görüşündedir. Aydınların, Batılılaşmak uğruna dini ve milli değerlerini kaybettiklerini düşünür ve İslam kültüründen uzak bir yaşam tarzı benimsemelerini de eleştirir.

İnsanın kendisine değer vermesini önemseyen Kaplan, kendine değer veren insanların topluma da değer verdikleri görüşündedir. Çok okuyup okudukları üzerinde çok düşünen Kaplan, akıl ve iradeyle kâinatın kalbinde bulunan insanı hakir gören, değersizleştiren Doğu felsefesini eleştirmiştir. Bunu çağ gerisinde kalmış bir düşünce yapısı olarak görür.

Sanat ve edebiyat açısından değerlere estetik yönden bakan Kaplan, sanatın da siyasetten ve ideolojilerden ayrı durmasını ve güzel, etkiletilici vasıflarının öne çıkmasını ister. Önemli olan sanatın insan ruhunu büyülemesi ve ona haz vermesidir.

Din konusunda okuyucuda bir bilinç oluşturmaya çalışan Kaplan, İslam dininin Türkler sayesinde dünyanın pek çok coğrafyasına yayıldığına dikkat çeker. Dinin başka bir boyutu olan Tasavvuf konusunda, Mevlana ve Yunus Emre'yi örnek göstererek, bu yüce insanların sadece Türk toplumunda değil, dünya milletleri içinde de sevilip sayıldıklarını belirtir. Bu durumun Hümanizm felsefesinden kaynaklandığını hatırlatır.

Kaplan, yazılarında ahlak değerinin sanat boyutunu ele almıştır. Ahlakın dinden etkilendiğini ve olumlu manada ortak yönlerinin olduğunu ancak her dindarın ahlaklı olamayacağına değinir. Edebiyat terbiyesi ve ahlak üzerinde düşünen Kaplan, insanların hoş karşıladıkları, estetik güzelliği olan her şeyin edebiyat sahasına girebileceğini ifade etmiştir.

İlim ve teknik konusunda da yazılar yazan Kaplan, genç nesillerin ilim yoluyla aydınlanmalarının, Türk milleti adına gurur verici olacağı fikrindedir. Yetenekli öğretmenler sayesinde, gençlerin ilme bağlılığının artacağını söyleyen Kaplan, bu sayede düşünen, sorgulayan, bağınazlıktan uzak bilinçli bir neslin yetişeceğini de vurgular. İlim ve teknik öğrenerek, millî servetin doğru şekilde kullanılacağını ve bu sayede de ekonomik kalkınmanın büyüyeceğini de vurgular.

KAYNAKLAR

- Ahmet Haşim; (1986). *Bize göre, Gurebahane-i Laklakan, Frankfurt Seyahatnamesi*, Haz: Mehmet Kaplan, Ankara, Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları.
- Akkaya, S. (2013). *Mevlana'nın mensur eserlerinde değerler eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi. Malatya İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Malatya.
- Altinkurt, Y. ve Karaköse T. (2009). *Okul yöneticilerinin ve il milli eğitim müdürlüğü çalışmalarının değerlere göre yönetim ile ilgili görüşlerinin incelenmesi*. Değerler Eğitimi Dergisi, 7.
- Balcı, A. (2007). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. (6.Basım). Ankara: Pegem.
- Biçer, S. (2013). *Değerler Eğitimi Açısından Mehmet Akif Ersoy'a ait Safahat adlı eserin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Birinci, A. (2012). *Tarih yolunda yakın mazinin siyasi ve fıkri ahvali*. İstanbul: Dergâh.
- Bulut, S. (2011). *Atasözlerinin değerler eğitimindeki yeri*. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Çalık, M. (2016). *Millî kimlik, milliyet, milliyetçilik*. Ankara: Cedit Neşriyat.
- Çelikkaya, H. (1996). *Fonksiyonel eğitim sosyolojisi*. İstanbul: Alfa.
- Demirhan İşcan, C. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkinliği*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Enginün, İ. & Kerman, Z. (1988). *Mehmet Kaplan'dan seçmeler 2*. Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.
- Erdoğan, Z. (1989). *Sosyal ilişkilere analitik bir bakış*. Elazığ.

- Gafarov, A. (2012). *Nasirüddin-i Tusi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Günay, Ü. (2006). *Dindarlığın sosyo-psikolojisi*. İstanbul: Karahan.
- Güngör, E. (2010). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları
- Gökalp, Ziya; *Türkçülüğün esasları, (2004)*. Haz: Mehmet Kaplan, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Güvenç, B. (1994). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Heper, Y. (2015). *Beka kaygısı, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Izgar, G. (2013). *İlköğretim okulu 8. sınıf öğrencilerine uygulanan değerler eğitimi programının demokratik tutum ve davranışlara etkisi*. Doktora Tezi. Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Kantar, Ş. (2014). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde 100 temel eser yoluyla değerler eğitimi*. Yüksek Lisan Tezi. Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Kaplan, M. (1992). *Ali'ye mektuplar*. İstanbul: Dergâh.
- Kaplan, M. (1946). *Atatürk devri Türk edebiyatı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kaplan, M. (2016c). *Büyük Türkiye rüyası*. İstanbul: Dergâh.
- Kaplan, M. (1990). *Cumhuriyet devri Türk şiiri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kaplan, M. (2007). *Edebiyatımızın bahçesinde dolaşırken*. İstanbul: Dergâh.
- Kaplan, M. (1976). *Edebiyat: Lise 1 (Ders Kitabı)*. Ankara: MEB Yayınevi.
- Kaplan, M. (1977). *Edebiyat: Lise 2 (Ders Kitabı)*. Ankara: MEB Yayınevi.
- Kaplan, M. (1977). *Edebiyat: Lise 3 (Ders Kitabı)*. Ankara: MEB Yayınevi.
- Kaplan, M. (1978). *Edebiyatımızın içinden*. İstanbul: Dergâh.
- Kaplan, M. (1994). *Hikâye tahlilleri*. İstanbul: Dergâh.
- Kaplan, M. (1973). *Köroğlu destanı*. Erzurum: Erzurum Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Kaplan, M. (2016b). *Kültür ve dil*. İstanbul: Dergâh.

- Kaplan, M. (1948). *Namık Kemal, eserleri ve hayatı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Kaplan, M. (2016a). *Nesillerin ruhu*. İstanbul: Dergâh.
- Kaplan, M. (1979). *Oğuz Kağan destanı*. İstanbul: Dergâh.
- Kaplan, M. (1982). *Tanpınar'ın şiir dünyası*. İstanbul: Dergâh.
- Kaplan, M. (2002). *Sevgi ve ilim*. İstanbul: Dergâh.
- Kaplan, M. (2009). *Şiir tahlilleri 1*. İstanbul: Dergâh.
- Kaplan, M. (2006). *Tanpınar'ın şiir dünyası*. İstanbul: Dergâh.
- Kaplan, M. (1993). *Tevfik Fikret*. İstanbul: Dergâh.
- Kaplan, M. (1985). *Tip tahlilleri*. İstanbul: Dergâh.
- Kaplan, M. (1992). *Türk edebiyatı üzerine araştırmalar 1*. İstanbul: Dergâh.
- Kaplan, M. (1987). *Türk edebiyatı üzerine araştırmalar 2*. İstanbul: Dergâh.
- Kaplan, M. (2007). *Türk edebiyatı üzerine araştırmalar 3*. İstanbul: Dergâh.
- Kaplan, M. (1997). *Türk milletinin kültürel değerleri*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Kara, M.(2013). *Tasavvuf ve tarikatlar tarihi*. İstanbul: Dergâh.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda değerler eğitimi ve hikâyeler. *Millî Eğitim Dergisi*, 198, 97-104.
- Kaynak, L. (2012). *Değerler eğitimi bağlamında Sevinç Çokum'un hikâyelerinin analizi*. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Kerman, Z. & Çelik, Y. (2013). *Mehmet Kaplan*. Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Kerman, Z. & Enginün, İ. (2000). *Mehmet Kaplan, hayatı ve eserleri*. İstanbul: Dergâh.
- Namık Kemal; (1976). *İntibah*, Haz. Mehmet Kaplan, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Okay, O. (2003). *Mehmet Kaplan'dan hatıralar... Mektuplar*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Özensel, E. (2003). *Sosyolojik bir olgu olarak değer*. Değerler Eğitimi Dergisi, 1-3.
- Özlem, D. , & Ateşoğlu, G. (2014). *Tarih felsefesi seçme metinler*. Ankara: Doğu batı.

- Tibet, A. (2018). *İstanbul halkevi kültür dergisi (1943-1946) inceleme dizin metin cilt 2*. Yüksek Lisans Tezi. TOBB Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Topçu, N. (2015). *İsyân ahlakı*. İstanbul: Dergâh.
- Tozlu, N. (2003). *Eğitim problemlerimiz üzerine düşünceler*. Ankara: Mikro.
- Türk Dil Kurumu 1. (1988). Türkçe sözlük. Ankara: TDK
- Türk Dil Kurumu 2. (1988). Türkçe sözlük. Ankara: TDK.
- Uludağ, S. (2001). Terimler sözlüğü. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Uzunkol, E. (2014). *Hayat bilgisi öğretiminde uygulanan değerler eğitimi programının öğrencileri özsaygı düzeyleri, sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeylerine etkisi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yaman, E. (2012). *Değerler eğitimi, eğitimde yeni ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve toplumsal yapıda sosyal değerlerin yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-223.

GAZİ GELECEKTİR..

Gazili olmak ayrıcalıktır

